

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IOAN-AUREL POP, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 5, MAI 2021

Anul XXXI • 367

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 – decembrie 2017

Acad. Cristian HERA
ianuarie 2018 – aprilie 2018

Acad. Ioan-Aurel POP
mai 2018

COORDONATOR:

Acad. Răzvan THEODORESCU
Vicepreședinte al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNEȘCU

Redactori I
Dr. Andrei MILCA
Mihaela-Dora NECULA
Elena SOLUNCA-MOISE

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Bogdan C. SIMIONESCU
Acad. Victor SPINEI
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Victor VOICU
Acad. Ioan DUMITRACHE

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Cristian HERA
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Eugen SIMION
Acad. Maria ZAHARESCU

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Dr. Roland VASILIU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Monalisa STANCA

Responsabili de număr:
Mihaela-Dora Necula
Andrei Milca
Narcis Zărnescu

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

E-mail: academica@acad.ro

revista_academica2006@yahoo.com

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

Cuprins

MĂNĂSTIREA VORONEȚ, 533 DE ANI DE LA ÎNFIINȚARE, 30 DE ANI DE LA REDESCHIDERE	
Preafericitul Părinte Daniel, Frumusețea eternă a Voronețului: Mesajul central al Judecării de Apoi	6
PREOCUPĂRI CONTEMPORANE	
Păun Ion Otiman, Reflecții (în pandemie) despre societate, educație, economie și securitatea (alimentară) a României	10
Nicolae Florea, For a name of soil identification having three parts, reflecting genetic, inherited and environmental aspects	28
Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc, Încotro Uniunea Europeană, după pandemia anului 2020 (I)	38
CONVORBIRI	
Wilhelm Dancă, „Eu așa văd Academia: ca un semn al binelui”	48
CULTURĂ JURIDICĂ	
Mircea Duțu, Tudor Avrigeanu, „Realismul organic” și asimilarea orientării Eminescu – Iorga – Pârvan în cultura juridică românească	52
PAGINI DE ISTORIE	
Gheorghe Cliveti, Revoluția de la 1821 și restaurarea domniilor pământene în Principatele Române – rezultate ale unor noi cercetări istoriografice	62
Alexandru Porțeanu, Întreita semnificație istorică a zilei de 10 mai	66
FILOSOFIE – STUDIU DE CAZ	
Laura Stifter, Confesiunea creștină, ca tehnică de hermeneutică și constituire a sinelui	68
CRONICA VIETII ACADEMICE	74
APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI	75
GHID PENTRU AUTORI	77

Mănăstirea Voroneț – „Capela Sixtină a Estului”

Frumusețea eternă a Voronețului: Mesajul central al Judecății de Apoi*

Preafericitul Părinte Daniel

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Membru de onoare al Academiei Române

Am primit cu deosebită bucurie invitația de a participa la vernisajul expoziției organizate de Biblioteca Academiei Române și Mănăstirea Voroneț, dedicată împlinirii, anul acesta, 2021, a 533 de ani de la înființare (1488) și 30 de ani de la redeschidere a Mănăstirii Voroneț (1991).

Mănăstirea Voroneț este un dar binecuvântat al lui Dumnezeu nu doar pentru ținutul Bucovinei, cu mănăstiri și biserici străvechi, cu sfinți voievozi, ierarhi și cuvioși, care au păstrat unitatea poporului și a credinței sale apostolice, ci este și un dar binecuvântat al lui Dumnezeu pentru întregul neam românesc.

Ctitorie a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare (1457–1504), biserica Mănăstirii Voroneț, cu hramul *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe*, a fost ridicată în anul 1488, în trei luni și trei săptămâni, apoi pictată în interior, în anul 1496. În anul 1547, Mitropolitul Grigore Roșca, ucenic al Sfântului Daniil Sihastrul, i-a adăugat un pridvor închis, care a fost apoi pictat în exterior. Înscrisă în anul 1993, împreună cu alte șapte biserici pictate din nordul Moldovei, pe lista patrimoniului cultural mondial UNESCO, biserica Mănăstirii Voroneț se bucură de o mare faimă printre iubitorii artei medievale bisericești datorită, în primul rând, picturii sale exterioare. Această pictură prezintă caracteristici care o individualizează, și anume: *albastrul de Voroneț*, culoare care domină decorul său pictural și despre a cărei realizare și rezistență în timp se cunosc foarte puține date. Totodată se remarcă scena *Judecății de Apoi*, compoziția cea mai amplă și mai luminoasă, superioară scenelor similare din alte biserici moldave, pictură care se

desfășoară pe întreg peretele vestic exterior, neîntreruptă de nicio deschidere a vreunei uși sau ferestre. Fațada de vest, care cuprinde scena Judecății de Apoi, este alcătuită din mai multe registre. În partea superioară a frescei, se află zugrăvit Dumnezeu Tatăl. Registrul al doilea cuprinde scena *Deisis*, a Judecății de Apoi. Pe tron se află Dreptul Judecător, în dreapta Maica Domnului, iar în stânga se află Sfântul Ioan Botezătorul, care se roagă pentru cei care s-au pocăit, dar nu au mai avut timp ca să arate faptele pocăinței. Deci pentru aceștia este o mijlocire în ziua Judecății, deoarece ei au dorit mântuirea. Această scenă, numită *Deisis*, a Judecății de Apoi sau a Judecății universale, este încadrată de Sfinții Îngeri stând în picioare și de Sfinții Apostoli așezați pe scaune. Din Tronul Dreptului Judecător pornește un râu de foc, în care se chinuiesc necredincioșii. Cel de-al treilea registru ilustrează *Etimasia* (pregătirea Tronului de Judecată – cf. *Apocalipsa* cap. 4; *Psalmi* 9, 7–8). Aici sunt prezenți *Sfântul Duh*, simbolizat în forma unui porumbel, *Sfânta Evanghelie* și *Protopărinții* neamului omnesc (Adam și Eva), având alături, spre nord, ceata dreptcredincioșilor, călăuziți spre rai de Sfântul Apostol Pavel, iar spre sud ceata ereticilor și necredincioșilor, care sunt muștrați de Sfântul Proroc Moise. În registrul al patrulea, la mijloc, apare *Mâna lui Dumnezeu* purtând *cumpăna* care cântărește, în prezența îngerilor, faptele bune și faptele rele ale oamenilor; lupta dintre îngeri și demoni pentru sufletele oamenilor. De asemenea, în zona de nord a ultimului registru este reprezentat *raiul* sau comuniunea dreptilor și

* Cuvânt susținut la vernisajul expoziției „Mănăstirea Voroneț, 533 de ani de la înființare, 30 de ani de la redeschidere” (Sala „Theodor Pallady”, Biblioteca Academiei Române, 6 aprilie 2021)

Sala „Theodor Pallady”, Biblioteca Academiei Române, 6 aprilie 2021

a sfinților, conduși de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, iar în zona de sud *iadul* sau însingurarea celor necredincioși, nemilostivi și răi.

Pictura exterioară a Mănăstirii Voroneț constituie, de fapt, apogeul sau performanța majoră pe care a putut-o atinge arta picturală bisericească în Moldova secolului al XVI-lea.

Deși elemente de pictură exterioară, fragmentară, se regăsesc și la alte biserici din spațiul ortodox sau chiar în occidentul creștin, ampla pictură exterioară moldavă nu este un fenomen de împrumut, ci s-a constituit și s-a dezvoltat în acest spațiu imprimat de credința și spiritualitatea monahilor și a credincioșilor mireni ortodocși.

Pictura exterioară a Mănăstirii Voroneț are, evident, și un rol artistic decorativ, însă nu poate fi redusă la un act artistic, estetic, ci ea este în primul rând un mijloc de mărturisire a credinței în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, Capul Bisericii și Mântuitorul lumii. Chipurile sfinților pictați pe zidurile bisericii ne cheamă la rugăciune și ne călăuzesc spre Împărăția cerurilor, ei sunt pentru noi învățători și rugători.

Iconografia Bisericii Ortodoxe nu este o artă obișnuită, ci una sacră, adică teologică și liturgică, ce semnifică întâlnirea în rugăciune a omului cu Dumnezeu Cel Sfânt și cu Sfinții Lui. De aceea și pictura exterioară a unei biserici trebuie să fie în consens cu tradiția autentică de artă bisericească

ortodoxă, iar din punct de vedere liturgic și teologic trebuie să exprime cu fidelitate credința ortodoxă privind scopul existenței omului și universului creat, și anume sfințirea omului și a universului prin participarea lor la slava sau lumina necreată și neapusă a Împărăției cerurilor, o privire profetică spre „cerul nou și pământul nou”, descris în cartea *Apocalipsa* 21, 1.

Adevărată capodoperă a artei medievale moldovenești, marea frescă a *Judecății de Apoi* de la Voroneț este o sinteză a *Apocalipsei* Sfântului Ioan Teologul sau Evanghelistul. Râul de foc, izvorând de sub tronul Dreptului Judecător, este identificat de Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe (mai ales de Sfântul Isaac Sirul, sec. VII) cu iubirea lui Dumnezeu care aduce lumină, pace și bucurie sfinților, dar care produce întristare sau muștrare a conștiinței oamenilor ce, în timpul vieții lor pământești, nu au iubit pe Dumnezeu și nici pe semenii lor aflați în nevoi. Sfântul Isaac Sirul a fost unul dintre cei mai populari sfinți din spiritualitatea isihastă. El a fost de-a lungul veacurilor un călăuzitor al monahilor, dar și al mirenilor. În scrierile sale duhovnicești, el pune accentul pe iubirea lui Dumnezeu și nu acceptă o altă interpretare a lucrării lui Dumnezeu în lume, decât în perspectiva iubirii lui Dumnezeu. De aceea, Sfântul Isaac Sirul spune că este nedrept să gândim că Dumnezeu iubește pe dreptii din rai și urăște pe

Învieerea lui Iisus Hristos, icoană pe sticlă manuală, 77 x 72,5 cm

păcătoșii din iad, pentru că El este prin însăși natura Sa iubire. Dumnezeu iubește pe toți oamenii, dar iubirea Lui devine bucurie în cei care au răspuns iubirii Lui și au împlinit voia Lui, și devine mustrare de conștiință în cei care au refuzat iubirea Lui. Prin urmare, Judecata universală se petrece *în conștiința oamenilor, aceasta fiind luminată, în Ziua de Apoi, de harul, dreptatea și iubirea lui Dumnezeu*. De aceea, Dreptul Judecător din marea frescă de la Voroneț nu este mânios, nu este încruntat, nu este tulburat, ci are chipul senin, o seninătate desăvârșită. În acest sens, chipul Dreptului Judecător de la Voroneț contrastează cu fața severă a Dreptului Judecător de la Capela Sixtină a Vaticanului.

În esență, Judecata de Apoi este o evaluare dreaptă a libertății omului de a iubi sau de a nu iubi pe Dumnezeu și pe semenii săi. Judecata de Apoi nu este ceva impus din exterior, ci conștiințele oamenilor sunt luminate de prezența harului Dreptului Judecător, iar oamenii văd ei înșiși ce au greșit în viață. Desigur, nu sunt judecați în Ziua de Apoi cei care s-au pocăit pentru păcatele lor în

timpul vieții pământești. În acest sens, Sfântul Ioan Gură de Aur spune că nu vom fi judecați pentru că am păcătuit, ci pentru că nu ne-am pocăit pentru păcate. Iar cei care s-au pocăit după ce au greșit au fost reintegrați în circuitul iubirii smerite și milostive a Dreptului Judecător.

Se observă că marea frescă a Mănăstirii Voroneț este, în același timp, plină de solemnitate și de smerenie, de lumină și de frumusețe filocalică sau isihastă, de dreptate și de speranță. De ce și de speranță? Pentru că la Judecata de Apoi se află prezenți ca mijlocitori, pentru mântuirea oamenilor, Maica Domnului și Sfântul Ioan Botezătorul, dascălul pocăinței. Deci, pictura de la Voroneț, ca și pictura de la celelalte mănăstiri celebre din Bucovina, este o pictură de inspirație isihastă. Părintele duhovnicesc al Mitropolitului Grigore Roșca, autorul programului iconografic de la Voroneț, a fost însuși Sfântul Cuvios Daniil Sihastul sau isihastul, duhovnicul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare. Mormântul acestui mare isihast se află în pronaosul bisericii Mănăstirii Voroneț. Frumusețea *albastrului de Voroneț* reprezintă

---

cerul coborât pe pământ pentru a înălța sufletul omului în Împărăția cerurilor, dar și pentru a sfinți natura creată de Dumnezeu, ca o pregustare a bucuriei Învierii de obște sau universală.

În mod deosebit, Mănăstirea Voroneț se remarcă și *prin memoria vie pe care o poartă ctitorului ei*, Sfântul Domnitor Ștefan cel Mare, și duhovnicului acestuia, Sfântul Cuvios Daniil Sihuștrul. Sfințenia acestui loc a făcut ca Mănăstirea Voroneț să biruiască încercările trăite de-a lungul veacurilor. Mănăstirea Voroneț a fost desființată în anul 1785, împreună cu alte 23 de mănăstiri, după anexarea părții de nord a Moldovei de către Imperiul habsburgic. Chiliile s-au ruinat, iar biserica mănăstirii a fost folosită foarte mult timp ca biserică pentru lucrătorii pământului care aparținuse Mănăstirii Voroneț. Acești lucrători au format cu timpul satul Voroneț. După Marea Unire din anul 1918, mai multe personalități culturale și politice românești au insistat asupra evidențierii valorii istorice și artistice a Mănăstirii Voroneț și, astfel, biserica mănăstirii a fost declarată *monument istoric*. Însă, regimul comunist ateu a interzis total săvârșirea sfintelor slujbe în biserica Mănăstirii Voroneț, sub pretextul protejării arhitecturii și picturii din perioada domnitorului Ștefan cel Mare. Fiind considerată monument istoric de artă, biserica Mănăstirii Voroneț a beneficiat în acea perioadă de unele lucrări de restaurare pentru protejarea frescelor exterioare, consolidarea unor ziduri deteriorate și întărirea pardoselii. La scurt timp după căderea regimului comunist, în anul 1990, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât reînființarea

Mănăstirii Voroneț ca mănăstire de călugărițe. Atunci, în calitate de Mitropolit al Moldovei și al Bucovinei, am cerut aprobarea Sfântului Sinod pentru reînființarea mai multor mănăstiri din Bucovina, precum și din zona Iași, mănăstiri închise de habsburgi în secolul al XVIII-lea sau care au fost închise după secularizarea din anul 1863, în timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, unele mănăstiri fiind transformate în muzee ori în biserici de parohie.

Astăzi, participăm cu bucurie la vernisajul expoziției dedicate redeschiderii Mănăstirii Voroneț. Cu prilejul pregătirii acestui eveniment, am oferit pentru expunere, la solicitarea domnului prof. ing. Nicolae Noica, directorul Bibliotecii Academiei Române, o copie după documentul nr. 5057/22 iunie 1990, emis de Cancelaria Sfântului Sinod, prin care se comunica Mitropoliei Moldovei și Bucovinei decizia Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în ședință de lucru în 7–8 iunie 1990, de reînființare a unor mănăstiri din Moldova, printre care și Mănăstirea Voroneț. Astfel, Mănăstirea Voroneț a fost redeschisă în anul următor, 1991, iar stareță a fost numită vrednică și înțeleaptă monahie Irina Pântescu.

Felicităm și binecuvântăm pe organizatorii expoziției „Mănăstirea Voroneț, 533 de ani de la înființare, 30 de ani de la redeschidere”, care aduce un omagiu acestui sfânt lăcaș bucovinean, valoros monument al artei și al spiritualității ortodoxe românești, carte de identitate a frumuseții sufletului poporului nostru, credincios și creator de valori netrecătoare.

Reflecții (în pandemie) despre societate, educație, economie și securitatea (alimentară) a României

Acad. Păun Ion Otiman

Societatea și economia românească (în sinteză) astăzi

În România, după decembrie 1989, tranziția (trecerea) de la dictatură la democrație, de la economia de comandă supercentralizată, integralmente etatizată, cu o piață internă săracă (chiar dacă dădea impresia unei oarecare stabilități) și una externă puțin accesibilă, spre economia de piață s-a făcut și continuă încă să se facă cu sincope și mari costuri sociale. În plus, unii analiști, adepți ai structurilor comuniste (încă nu puțini la număr), susțin că tranziția de la economia comunistă la economia capitalistă, de la economia de comandă la economia de piață, de la dictatură la democrație nu era cunoscută. Nimic mai fals! Istoriceste vorbind, instituțiile și legislația, mecanismele și regulile de funcționare ale democrației și economiei de piață erau cunoscute și îndelung verificate. A fost necesară numai voința politică și inteligența de a le adopta! Instituțiile democratice ale economiei de piață, structurile comerciale nu trebuie inventate în tranziție, ci numai adoptate, legiferate, puse în operă. Prin urmare, în cazul în care s-ar fi dorit refacerea rapidă a economiei de piață, trebuia început cu refacerea proprietății private și a instituțiilor economiei de piață. În agricultură, menținerea proprietății colectivistice și a exploatațiilor de tip neocolectivist reprezintă o contradicție economică fundamentală. **Binomul „economie de piață și proprietate și/sau exploatație (neo)colectivistă” este un nonsens economic.**

În consecință, întârzierea nepermis de lungă a tranziției spre economia de piață și a societății spre statul de drept a determinat ca **starea actuală a societății și a economiei românești** (prezetată, în sinteză, în continuare), ca urmare a „evoluției și/sau involuției” acestora, timp de aproape trei

decenii, să fie caracterizată, mai degrabă, prin caracteristici politice, sociale și economice precare (pentru a folosi un termen cât mai blând), câteva extrem de acute și vizibile:

– Societatea românească, în ansamblul ei, nu are un obiectiv strategic precis pe termen mediu și lung, fiind în derivă, profund dezbinată, ca efect al modului în care clasa politică actuală (de slabă factură profesională, dominată de lideri în majoritate incompetenți, corupți și de o moralitate îndoielnică) a condus și conduce destinele țării.

– Justiția, care ar trebui să asigure echilibru și dreptate socială, este departe de ceea ce numim „stat de drept”, puternic afectată, mai ales în ultimii ani, de implicarea brutală a politicului.

– Economia este marcată de slabe progrese structurale, fiscalitatea a suferit, numai în ultimii ani, peste 800 de modificări, România având cea mai slabă încasare a veniturilor la bugetul statului (31%, față de penultima țară din Uniunea Europeană, Bulgaria 39%).

– Lipsa de predictibilitate a dus și duce, inevitabil, la retragerea investitorilor, în general, și a celor străini, în special, fapt ce determină scăderea dramatică a locurilor de muncă și, implicit, la **creșterea șomajului.**

– Moneda națională se devalorizează constant, balanța comercială și de plăți este din ce în ce mai dezechilibrată, în timp ce puterea de cumpărare a populației este profund erodată, datoria externă a țării în continuă creștere.

– Dezvoltarea generală a țării este lentă, incoerentă și marcată de o geografie economică puternic polarizată teritorial, unde găsim, de fapt, două Români, iar dezvoltarea rurală este caracterizată de slabe progrese în evoluția agriculturii, iar **spațiul rural**, dominat de întinse pungi de sărăcie severă.

Această stare de fapt, acest „tablou” al societății și al economiei românești, creează neliniște și reduce nespuse de mult speranțele pentru un viitor normal și sigur al generațiilor tinere. În consecință, pentru îmbunătățirea stării economice actuale a României sunt necesare cât mai multe soluții, puncte de vedere importante, analizate și amendate, aplicate într-o strategie de dezvoltare pentru ameliorarea generală economică și socială a României. Pentru realizarea acestui deziderat este necesară **atragera și promovarea intelectualilor din toate domeniile importante**, pentru a prezenta idei, care, aplicate/devenite soluții, să conducă, în viitor, la salturi importante pentru dezvoltarea și democratizarea țării. Generația actuală de intelectuali ar trebui să fie prezentă în marile decizii de dezvoltare a țării, asemenea generației interbelice de elite intelectuale, care a realizat Marea Unire, a pregătit și a înfăptuit evoluția socială și economică interbelică a țării. Din rândul acestor generații s-au detașat personalități științifice și culturale, devenite fondatori ai României moderne și, ulterior, miniștri și sfătuitori ai regilor noștri, făuritori și întregitori de neam și țară, Carol I și Ferdinand. Între aceștia, Ion Heliade Rădulescu, C.A. Rosetti, Timotei Cipariu, Vasile Alecsandri, Ion C. Brătianu, George Barițiu, Spiru Haret, Titu Maiorescu, Ionel I.C. Brătianu, Vasile Goldiș, Miron Cristea, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voevod, Caius Brediceanu și mulți alți intelectuali de aceeași anvergură. Cu toții au fost exemple de înaltă valoare intelectuală și probitate morală, cu toții s-au implicat în efortul fondator al unei țări prospere și civilizate. **Ei au dovedit că știința și cultura nu sunt incompatibile cu destinul civic și că poți fi prezent pe scena publică și politică, fără să abandonezi exigențele purtării demne, ale rostirii elegante și ale limbii române curate și frumoase. S-a demonstrat, cu prisosință, faptul că alesele elite intelectuale pot să fie, totodată, și elite înalte politice, adevărați bărbați de stat.**

Generația mea (cea care a văzut drama elitelor românești ce au contribuit la modernizarea României, care au suferit cumplit și au murit în închisorile comuniste și la canal, fără lumânare, fără cruce și fără înmormântare creștinească) s-a for-

mat în perioada comunistă, cu deformări și tare (multe dintre ele prezente în societate și după 1990, până azi), care s-au întipărit în genetica noastră individuală și socială. Generația mea (ajunsă, acum, la vârsta senectuții) nu a reușit, asemenea predecesoarei sale interbelice, să genereze elite, care să se implice, fără rezerve, în atât de necesara operă de reconstrucție, întâi morală, apoi economică, socială și juridică a țării de astăzi. Din onestitate, dar și din naivitate, cei mai mulți intelectuali de valoare și de onoare din generația mea, crezând că vor fi auziți și mai ales „ascuțați”, au folosit, ca predilecte, formule de genul „apelului” către lichele sau al „proclamației de la Timișoara”, cerând, decent și elegant, ca toți cei care au contribuit la degradarea politică, economică și socială a României din perioada comunistă să se retragă de pe scena politică post-decembristă. Ce imensă naivitate!

Pentru a explica marile diferențe dintre rezultatele concrete în conducerea și administrarea țării din perioada interbelică și cea de acum, prezentăm personalitățile care au făurit România Mare și care au condus țara în perioada interbelică, pe care dorim să le comparați dumneavoastră, cititorii, cu cele care se află astăzi, după o sută de ani, pe cea mai înaltă scenă politică românească! Această comparație explică, fără putere de tăgadă, marile diferențe de evoluție ale României interbelice față de cea actuală (după decembrie 1989).

DEMNITARIII ROMÂNIEI¹

Înainte de 1945	După 1989
Șefi de stat	
Carol I	Ion Iliescu
Ferdinand	Emil Constantinescu
Carol II	Traian Băsescu
Mihai I	Klaus Iohannis
Președinți ai Camerelor Parlamentului	
Duiliu Zamfirescu	Alexandru Bârlădeanu
Alexandru C. Cuza	Dan Marțian
Ștefan Cicio-Pop	Valer Dorneanu
Emil Hațieganu	Valeriu Zgonea
Dumitru Pompeiu	Roberta Anastase
Mircea Djuvara	Liviu Dragnea
	Marcel Ciolacu

Prim-miniștri

Nicolae Iorga	Nicolae Văcăroiu
Iuliu Maniu	Victor Ciorbea
Ion I.C. Brătianu	Mugur Isărescu
Gheorghe Tătărăscu	Călin Popescu- Tăriceanu
Alexandru Vaida-Voevod	Victor Ponta
Armand Călinescu	Sorin Grindeanu
Ion G. Duca	Mihai Tudose
Octavian Goga	Viorica Dăncilă

Parlamentari

Nichifor Crainic	Eugen Nicolicea
Octavian Goga	Florin Iordache
Mihai Ralea	Șerban Nicolae
Constantin C. Giurescu	Dan Marțian
Gheorghe Brătianu	Cătălin Rădulescu
Gheorghe B. Duică	Irina Loghin
Dimitrie Gusti	Ristea Priboi
Petre C. Andrei	Ion Dolănescu
Simion Mehedinți	Gabriela Firea
Constantin Argetoianu	Olguța Vasilescu
Alexandru Marghiloman	Cristian David

Miniștri

Externe:	
Nicolae Titulescu	Teodor Meleșcanu
Petre P. Carp	Titus Corlățean
Tache Ionescu	Ramona Mănescu
Apărare:	
Mareșal Alexandru Averescu	Mihai Fifor
Mareșal Constantin Prezan	Ion Țuțuianu
Învățământ – Cultură:	
Spiru Haret	Liviu Pop
Nicolae Iorga	Monica Anisie
Titu Maiorescu	Mihail Hărdău
Octavian Goga	Daniel Barbu
Dimitrie Gusti	Răzvan

Theodorescu

Agricultură:	
Gheorghe Ionescu-Șișești	Ilie Sârbu
Constantin Garoflid	Petre Daea
Sănătate:	
Carol Davila	Sorina Pintea
Ion Cantacuzino	Nicolae Bănicioiu
Lucrări publice:	
Anghel Saligny	Răzvan Cuc

Finanțe – Economie:

Virgil Madgearu	Orlando Teodorovici
Mihai Manoilescu	Nicolae Mișa
Justiție:	
Mircea Djuvara	Florin Iordache
	Tudor Chiuariu
	Monica Macovei

Starea educației în România comunistă și postcomunistă

Cum a ajuns România aici? Izolarea îndelungată a țării, aproape jumătate de secol, de lumea civilizată și de Europa Occidentală a cauzat apariția unui decalaj major între învățământul european (și mondial) și cel românesc, mai cu seamă în domeniul conceptului, filosofiei flexibile și elastice a sistemelor educaționale, mobilităților, mentalităților, compatibilizării și al dotărilor necesare procesului didactic și de cercetare științifică. Dacă în anumite domenii, mai cu seamă în planul pregătirii teoretice, învățământul românesc, într-o oarecare măsură, a „ținut pasul” sau a încercat să mențină un decalaj acceptabil, în schimb în multe domenii și aspecte concrete ale tehnologiei didactice și de cercetare trebuie să realizăm faptul că este necesar un imens efort de compatibilizare a învățământului, în general, și a celui superior, în special, din toate punctele de vedere, cu sistemul educațional european și mondial.

Aprecierea – pe care nu puțini dintre noi o fac, pornind de la reușita profesională a unor elite care s-au format în învățământul românesc în perioada comunistă – că am avut și înainte de 1990 un învățământ performant, cred că trebuie nuanțată și reconsiderată. Știm cu toții că mulți, foarte mulți români, inclusiv foști colegi sau studenți din universitățile timișorene, pe care le cunosc îndeaproape, medici, ingineri, profesori, economiști, arhitecți, juriști etc. nu profesează în specialitatea în care s-au format în România, cei mai mulți ocupând „job-uri” mult inferioare pregătirii conferite de diploma obținută în țară. Nu este necesar să exemplific, pentru că sunt cunoscute aceste cazuri.

După 1990 a urmat „o explozie”, o extindere haotică a învățământului universitar românesc, până la un punct firească, chiar necesară. Dar legislația universitară, adoptată după 1990, incon-

secvențele în aplicarea acesteia au determinat „multiplicarea” galopantă, necontrolată a numărului „universităților”. Astfel, într-un timp scurt, de 10–15 ani, s-a ajuns ca în România să funcționeze peste 100 de universități (circa jumătate de stat și jumătate private), iar numărul studenților a crescut de peste 10–12 ori. Creșterea numărului de studenți a reprezentat o necesitate, având în vedere extrem de redusă „intelectualizare” a societății românești din perioada comunistă (60 000 studenți la 22 milioane de locuitori, respectiv 270 studenți la 100 000 locuitori, față de media europeană de circa 3500 studenți/100 000 locuitori). Această creștere necontrolată, rapidă (de la 60 000, în anul 1989, la circa 600 000 studenți, în anul 2010, când s-a atins cifra maximă), produsă într-un timp extrem de scurt, a impus apariția „unui contingent masiv” de cadre didactice, asupra calității academice a multor dintre aceștia, din decență, nu mă pronunț. Consider că aceasta este cauza principală a „diluării” calitative a învățământului universitar actual. În consecință, această stare de fapt a mediului universitar actual impune **o reformă structurală și calitativă urgentă, o nouă arhitectură a universității românești** pe care o voi detalia în continuare.

De la apariția primei universități, cu aproape un mileniu în urmă, în anul 1088, la Bologna, și până acum, la trecerea într-un nou secol și mileniu, universitatea a constituit comunitatea academică de primă importanță pentru societatea omenească, jucând un rol determinant în domeniul cunoașterii, progresului și evoluției științifice, economice și sociale. Spațiu eterogen, multicultural, interdisciplinar, câmp de interferență a principalelor idei-forță ale cunoașterii, loc în care se reunesc cei mai evoluți actori ai societății umane – profesorii, cercetătorii și studenții – a reprezentat, dintotdeauna, cadrul de generare de noi cunoștințe, de dezvoltare a gândirii, de formare și performare al purtătorilor de competențe, competitivitate și cooperare. Totodată, comunitatea academică universitară a generat și continuă să genereze, în acest univers entropic, care este societatea umană, mari mutații politice, economice, sociale și juridice, fiind, în majoritatea cazurilor, locul în care s-au plămădit cele mai multe idei revoluționare, dar, din păcate, și involuție, spațiu care a germinat mari dinamici sociale. Este necesar să amintim însă, în

acest context, că universitatea nu a constituit numai locul unde s-au făcut marile experimente generatoare a nenumărate descoperiri, ci a reprezentat, în același timp, și obiectul a multiple experimentări educaționale. În decursul timpului s-au experimentat și au fost adoptate diferite modele, tipuri și structuri ale universității cu scopul clar de a găsi soluții optime pentru procesul didactic și științific din interiorul sistemului universitar. Era firesc ca, după anul 1989, în condițiile libertății academice, ale libertății de opinie și exprimare, ca și universitatea românească – multe decenii încrămățată – să caute soluții de adaptare și compatibilizare. Dacă acceptăm cu relativă ușurință, uneori formală, necesitatea unei reforme universitare profunde, îmi este teamă însă că, din cauza conservatorismului nostru funciar, abordarea acesteia a început și continuă să se facă cu sfială, cu neîncredere și – de ce să nu recunoaștem – nu de puține ori, și cu teamă.

Este, fără putere de tăgadă, confirmat faptul că parcurgem în România (dar nu numai) o anumită perioadă de inconsecvențe, căutări, pe care o definim drept „criză a educației” și căreia îi atribuim responsabilitatea crizei generale a societății românești. Indiferent de sistemul macropolitic, economic și militar (UE, NATO) căruia îi aparține țara, elementele definitorii ale evoluției naționale aparțin, în majoritate, strategiilor proprii de educație, de formare, de management și administrație. Cred că starea actuală a societății românești, în cea mai mare măsură, este determinată de absența predictibilității, a unui vector educațional strategic pe termen mediu și lung, și în mai mică măsură unor factorii „neprevăzuți”, temporari, cum este cazul pandemiei de coronavirus.

Nevoia de reformă universitară profundă în România

Câteva direcții spre care ar trebui să se îndrepte sistemul educativ românesc, universitățile, în special, le prezint în continuare.

Analizând – comparație în competiție și internațională – starea actuală a universităților din România, dispersia regională, fărâmițarea domeniilor, subfinanțarea cronică a învățământului superior și a cercetării universitare, performanțele științifice, calitatea, eficacitatea și poziția universităților noastre în clasamentele universitare euro-

pene, în opinia mea, situația universităților românești este mai mult decât precară. Prin urmare **este absolut necesară o reformă profundă a universității românești atât din punct de vedere structural, cât și funcțional.**

Din analiza clasamentelor (topurilor) internaționale se desprinde, evident, faptul că în Top 100 se află 96 universități complexe de tip metropolitan-comprehensiv și numai patru universități domeniiale (Ecole Polytechnique Federale de Lausanne, ETH Zürich, Massachusetts Institute of Technology – MIT, California Institute of Technology – CIT-Caltech). Universitățile din Top european 100, 200 și chiar 500 provin, în general, din țări europene occidentale care au masă critică calitativă și cantitativă evidentă, în care se alocă peste 6% din PIB pentru educație și 1,5–2,8% pentru învățământul superior. Aceste universități se plasează pe poziții academice superioare, deoarece finanțarea se ridică la peste 200 000 €/staff (comparativ cu 3200 €/staff în România) și 15 000–12 000 €/student (față de 2000 €/student în România). În aceste universități, din bugetele anuale, se alocă peste 40% pentru cercetarea științifică, față de numai 10–12% în România.

În România, factorii structurali negativi ai calității și performanței sunt reprezentați de **alocarea extrem de redusă** (cea mai de jos din Europa) **pentru educație și cercetare, unde ponderea costurilor aferente staff-ului neacademic este mult prea ridicată**, determinată de numărul exagerat al personalului administrativ (în cazul Timișoarei universitare, staff-ul administrativ reprezintă 32,4%, enorm față de 8–10% în universitățile europene), precum și de **structura defectuoasă a cheltuielilor destinate procesului propriu-zis de învățământ**, unde ponderea cheltuielilor de personal depășește 50%, cheltuielile aferente problemelor sociale studențești ajung la 20–25% din totalul cheltuielilor, iar procesul academic propriu-zis (aparatură, consumabile, documentare-informare, amortismente) consumă o parte nepermis de redusă din cheltuielile aferente, cazul Timișoarei universitare fiind elocvent. Pe lângă acestea, universitățile românești, cu puține excepții, au un număr mic de studenți (circa 5000–6000 studenți, în medie pe o universitate și 400–500 cadre didactice), comparativ cu

universitățile de top. Și din acest punct de vedere, **universitățile românești se află cu mult sub masa critică minimă necesară unei performanțe academice acceptabile.**

La structurile deficitare, dimensiunile reduse și mai cu seamă finanțările actuale precare, universități noastre, cu rarisime excepții (patrucinci universități din cele peste o sută ale României), nu întrunesc condițiile minime necesare pentru a fi competitive în **activitatea științifică**. Mai în toate cazurile **este absentă sau limitată** cea mai importantă caracteristică a competitivității, **pluri- și transdisciplinaritatea**.

Pentru a concretiza gândurile și ideile de reformare ale Universității pe modelul universitar comprehensiv, complex, voi prezenta, în continuare, câteva puncte de vedere personale cu privire la adaptarea structurii acestora, soluții posibile de urmat, rezultate din experiența internațională a universităților de top.

Referitor la masa critică necesară structurii unei universități metropolitane, din experiența țărilor care au trecut prin acest proces de reformă și care se plasează în Top 100, 200 sau (măcar) 500, rezultă următoarele:

– În structura complexă a domeniilor (specializărilor) de licență, masterat și doctorat sunt cuprinse științele fundamentale, IT, științele socio-umane, literale, științele vieții și ale mediului, științele ingineresti (tehnice, agroalimentare, silvice), domeniile vocaționale etc.

– Finanțarea cercetării științifice universitare prin competiție deschisă (caracteristică universităților de cercetare) este preponderentă (40–50%).

– Alocarea pentru învățământ a minimum 6% și pentru cercetare a minimum 1,5% din PIB.

– Cheltuielile finanțate public și privat se situează la minimum 200 000 €/staff și 12 000 €/student.

– Dimensiunea fizică este de minimum 35 000–40 000 studenți și 4000–4500 staff, din care maxim 8–10% staff-ul neacademic, în fiecare unitate.

Consider că, în cazul în care România are în vedere intenția de a compatibiliza în viitor învățământul nostru universitar cu cel european (în care, de fapt, după aderarea la Uniunea Europeană și la Declarația de la Bologna, ne aflăm), este necesar să cunoaștem și să ne înscriem în principalele

direcții de evoluție ale învățământului european. În opinia mea se pune problema restructurării universităților românești, în sensul concentrării acestora, așa cum au înfăptuit majoritatea țărilor europene performant universitar și academic, de la 49 universități de stat, în prezent, la un număr maxim de 10–15 universități în țară. Acest proces trebuie pregătit temeinic, atât din punct de vedere conceptual, structural și motivațional, cât și juridic, legislativ.

Ideea școlii (universității) metropolitane, comprehensive, multiculturale, plurilingvistice, interetnice, îndreptată spre universalitate inter- și transdisciplinaritate, este ideea-simbol a contemporaneității și a viitorului, este ideea fundamentală a calității mediului academic contemporan spre care trebuie să tindă și universitățile românești.

Poate universitatea românească să atingă nivele înalte de educație și cercetare?

Ideea revigorării sau, mai exact, a reformei cercetării științifice românești, cu privire specială la agricultură, dar și referitor la contribuția învățământului superior cu privire la „absorbția” absolvenților pentru piața muncii, mi s-a cristalizat cu mai multă exactitate după două călătorii de studii făcute în SUA, ca răspuns la invitația Departamentului American de Agricultură, în cadrul Programului Cochran Biotechnology, unde am vizitat, printre altele, Universitatea Districtului Columbia din Washington, Universitatea Statului Iowa din Ames, Universitatea din Des Moines, Universitatea G. Washington din Saint Louis și Universitatea Columbia din Missouri, centrele de cercetare ale companiilor Monsanto, Pioneer, Garst, Du Pont din Delavare, Asociația Americană a Soiei etc. Obiectivul principal al programului Cochran a constat în cunoașterea stadiului cercetărilor în biotehnologia americană și a legislației cu privire la cultivarea, procesarea, ambalarea, etichetarea și comercializarea produselor agroalimentare care conțin plante (organisme) modificate genetic (MGO).

Mi-am dat seama, deși specialitatea mea nu este genetica, cât de departe au ajuns americanii în cercetările de inginerie genetică și cât de rămași în urmă, în acest domeniu, sunt europenii, fără a mai vorbi de noi, românii. Europa, ca urmare a „presiunilor neștiințifice” ale verzilor (partidele ecolo-

giste vest-europene din Parlamentul European și Comisia Europeană) și a agresivității „micuriniștilor” (sau, mai exact, a celor care slujesc interesele comerciale ale firmelor producătoare de pesticide), este mult în urma Americii, atât în ceea ce privește cercetarea științifică fundamentală și tehnologiile ingineriei genetice, precum și în ceea ce privește folosirea MGO în cultură de către fermieri, cu toate avantajele tehnice și economice în procesarea și comercializarea plantelor MG.

Dezvoltarea economică extraordinară a SUA în toate domeniile, inclusiv în agricultură, are o explicație simplă (dar încă greu de acceptat și de atins și de noi): **mixul de idei, inițiative, competitivitate și infuzia de capital**, dar mai cu seamă **absența ideilor preconceptuate**. Niciunde în lume nu sunt atât de bine plătite ideile ca în America. Faptul că în configurația cromozomilor la americani „densitatea” de gene ale „aventurii” este mult mai mare față de oamenii rămași acasă (în țările europene de baștină) sau în celelalte zone ale lumii explică în mare măsură și spiritul actual de aventură al americanilor în cercetarea științifică. Dar nu este vorba de sensul peiorativ al aventurii, ci de cel inteligent și performant, productiv și profitabil. La acest aspect mai trebuie să adaug încă unul, cel care vizează **sistemul decizional american** și calitatea acestuia. Cred că americanii nu pun pe nimic mai mult preț decât pe doi factori primi ai succesului economic: **manager** și **dolar**. Selecția managerilor a fost împinsă până la una dintre cele mai sofisticate procese din economia și societatea americană. Iar în știință și învățământ, selecția managerială este și mai draconică, depistarea și dovedirea calităților și performanțelor, aptitudinilor și competitivității în conducere ating valori paroxistice de neimaginat.

Bine-cunoscutul proverb, din Europa și de la noi, „omul potrivit la locul potrivit”, care circulă și în limba română mai mult ca maximă și cu mult mai puțin ca soluție managerială optimă, în SUA a fost modificat, puțin lingvistic, dar esențial din punct de vedere practic, în „omul *cel mai* potrivit la locul potrivit”. Americanii au introdus în acest proverb două cuvinte în plus: „cel mai”, fără mare valoare lingvistică sau literară, dar cu maxim efect practic și managerial.

Lumea americană este o altă lume, în mare măsură neconformă cu lumea noastră (europeană

sau românească). America este America, spun americanii, dar nu numai ei. Într-o excepțională carte scrisă (cu mai mult timp în urmă, dar de mare actualitate și astăzi) de bine-cunoscutul om de știință, politologul Jean François Revel, membru al Academiei Franceze, făcând o paralelă între dezvoltarea postbelică a SUA și a Europei (Occidentale, evident), în analiza sa relevă tocmai rolul managementului ca factor de maximă importanță în dinamica economică.

În America, în procesul decizional, pe lângă calitatea excepțională a managementului, asigurată de calitatea înaltă a decidenților, mai intervine un element deosebit de important al acestui proces: **viteza de luare și transmitere a deciziilor și rapiditatea punerii în practică a acestora**. Dacă în Europa (Occidentală), în Uniunea Europeană, pentru luarea unei decizii importante, ca, de exemplu, folosirea ingineriei genetice, trebuie să participe 27 de decidenți, unii mai calificați, alții, din contră, mai puțin, în America decizia se ia calificat și rapid. De altfel, americanii au demonstrat, prin specialistul lor de marcă, Richard Farmer, de ce o țară este bogată sau săracă. El spune „managementul explică de ce o țară este bogată sau săracă”. Iar un fost prim-ministru japonez, în același sens, îl completează în anii de avânt economic al Japoniei (anii '60–70), spunând că singura resursă pe care țara sa a exploatat-o la maxim a fost inteligența managerială, pentru că alte resurse (naturale, s.n.) Japonia nu are.

Răstălmăcindu-i puțin pe R. Farmer și pe primul ministru japonez și extinzând punctul lor de vedere, cunoscând faptul că bogăția sau sărăcia unei națiuni sunt date de suma bogățiilor sau sărăciilor individuale (ca entități economice ori științifice sau ca persoane), putem aplica la orice nivel această regulă managerială de aur. **Nu există țări bogate sau sărace, ci numai țări bine sau slab conduse**. Nu există sisteme performante sau penurice, ci există numai și numai management bun ori rău, performant sau slab. Asta-i totul! De aici putem explica orice, inclusiv marea performanță științifică americană în biotehnologie și ingineria genetică, în general, în agricultura spre care ar trebui, ca performanță, să tindem și noi, românii.

Referitor la inserția absolvenților în mediul economic, în câmpul muncii, cum se spune la noi,

mă refer la contribuția universităților americane în pregătirea absolvenților pentru **sistemul de consultanță și extensie**, care este determinantă, fiind reglementată printr-o lege votată din anul 1908, în vigoare și astăzi, de peste 100 de ani. Prin legea din 1908, americanii i-au conferit consultanței un cadru mult mai larg. Pe lângă conținutul tehnic, economic și comercial, serviciile statului acordă consultanță și în domeniul educațional, social și al familiei. De aici desprindem pragmatismul american. Pe americani, prin această lege, i-a interesat, deopotrivă, sporirea randamentelor agricole, dar și viața familiei de fermieri, cu toate problemele ei. Experții în consultanță, pregătiți în universități și colegii, se specializează pe probleme tehnice, economice, financiare, bancare, de marketing, dar și pe probleme sociale, legate de viața familiei, inserția socială a tinerilor și a fermierilor etc. Consultanții din rețeaua rurală americană au statut de cadre didactice, angajați ai universităților în care există departamente sau chiar facultăți cu acest profil de pregătire a studenților, cum am întâlnit la Universitatea Davis din California, care se ocupă de pregătirea permanentă a consultanților. În filosofia organizării consultanței americane s-a pornit de la ideea legăturii permanente a universităților cu problematica concretă a fermierilor și, invers, conectarea fermierilor la „producția” științifică pe calea cea mai directă: fermier-universitate, având în vedere faptul că în sistemul american de organizare a cercetării științifice, universitățile au un rol primordial.

Cu toate că și învățământul universitar european a adoptat sistemul Bologna, de fapt sistemul american de organizare, câteva aprecieri consider că sunt necesare cu privire la felul în care am receptat acest sistem, la el acasă, în câteva universități americane pe care le-am vizitat, după anii '90 ai secolului trecut.

Între sistemul de organizare al învățământului superior american și cel european există încă deosebiri, diferențe, atât în ceea ce privește procesul de învățământ și cercetare, cât și structura, funcțiunea și managementul universitar. Încă la începutul secolului precedent, americanii au atribuit universităților trei funcțiuni principale: **didactică, științifică și de extensie**, între acestea existând o legătură intrinsecă. Universitățile americane au adoptat, cu mult timp înaintea Europei,

organizarea cu maximă seriozitate și eficacitate a procesului de învățământ pe trei cicluri: **bachelor** (4 ani), **masterat** (1,5–2 ani) și **doctorat** (4 ani).

Ciclul I, bachelor, are durata de patru ani, organizat în colegii (*college*) sau școli (*school*), funcție de domeniu, putând fi **Bachelor of Science (B.S.)**, **Bachelor of Engineering (B.E.)** și **Bachelor of Arts (B.A.)**. Colegiile, de regulă, funcționează în structura universităților, dar, în anumite cazuri, pot funcționa și independent. În ciclul I de studii, bachelor, programele de învățământ (curricula) sunt alcătuite de așa manieră încât să confere absolvenților o pregătire fundamentală solidă, dar și o pregătire de specialitate care să faciliteze inserția profesională a acestora.

Ciclul al II-lea, cu durata de 1,5–2 ani, ciclul de **masterat**, este organizat numai în universități performante (sau institute tehnologice), putând avea și în acest caz variante: **Master of Science (M.S.)**, **Master of Business Administration (M.B.A.)**, **Master of Engineering (M.E.)**, **Master of Arts (M.A.)**. Obiectivul ciclului de masterat îl constituie specializarea sau aprofundarea anumitor domenii de specialitate, studiate la bachelor.

Ciclul al III-lea de studii doctorale sau de **doctorat**, organizat numai în anumite universități (acreditate pentru **Ph.D.**), cu durata de patru ani (dar în unele situații poate ajunge până la cinci ani), reprezintă continuarea studiilor de masterat, prin cercetare științifică și creație. Absolvenții ciclului de studii doctorale obțin diplomă de *Doctor of Philosophy* (Ph.D.).

Americanii, în baza unor studii profunde de pedagogie universitară, au ajuns la concluzia că procesul de învățământ este un **proces piramidal, gradual**, bazat pe capacitățile intelectuale diferențiate ale studenților. Americanii au considerat, încă de acum 40–50 de ani, că orice absolvent de liceu, având pregătirea necesară acumulată până la bacalaureat, în principiu, trebuie să aibă acces în învățământul superior. Totodată, din observațiile practice ale inserției sociale a absolvenților de învățământ superior, s-a constatat că nivelul cunoștințelor și al deprinderilor intelectuale ale acestora este diferit, funcție de poziția ocupată în sistemul profesional național. Posturile din siste-

mul profesional, economico-social, funcție de poziția acestora, cer calificări diferite. Cu alte cuvinte, întreg sistemul de învățământ american are forma unei **piramide ocupaționale** cu baza mare jos și cu secțiuni succesive, din ce în ce mai mici, ca suprafață, în sus, dar din ce în ce mai înalte față de bază. Aceste secțiuni în piramida ocupațională reprezintă nivelele necesare de calificare ale corpului profesional. Mai simplu spus, nu toți absolvenții de învățământ superior trebuie să aibă același nivel de calificare. Cu cât nivelul de calificare este mai înalt, în principiu, durata calificării este mai lungă, iar costurile acesteia mai ridicate. În pragmatismul lor bine-cunoscut, americanii spun că ar fi un efort prea mare pentru fiecare student (sau familia susținătoare – finanțatoare a studiilor), precum și o risipă de resurse financiare pentru societate, dacă toți ar parcurge întregul traseu formativ. În concluzie, numărul cel mai mare de studenți urmează ciclul prim, bachelor, studenții performanți trec, în baza unui concurs, în ciclul II, master, iar elitele de la masterat urmează, într-un număr mult mai restrâns, școlile doctorale. În acest fel, pe ansamblu, se face economie financiară pentru educație și, totodată, se realizează un izomorfism perfect între **piramida ocupațională din economie și societate și piramida educațională din universități**.

Universitățile americane au o structură complexă, cuprinzând o reuniune (o federație) de facultăți în care este organizat procesul de învățământ și cercetare pe marile domenii ale cunoașterii, de la matematică la filosofie, de la arte la tehnologie, de la ingineria civilă la ingineria agricolă, de la medicină la arhitectură, de la biologie la drept etc. Universitatea americană este o instituție de învățământ și cercetare complexă, comprehensivă care funcționează pe baze manageriale orientate spre piață, cu puternice valențe antreprenoriale și corporatiste, **un sistem deschis spre și pentru societate și economie**. În cadrul universității, entitatea **administrativă** de bază, cea care coordonează didactic și științific un domeniu de știință, ca de exemplu, agronomia sau, mai nou, ingineria biotehnologică, este **facultatea**. Toate procesele sistemului de învățământ, admitere, curricula, selecția personalului didactic, organizarea propriu-zisă a învățământului intră în competențele facultăților.

Departamentul, următoarea substructură a universității, este entitatea **funcțională** de bază. Aici se desfășoară educația și cercetarea domeniială într-o simbioză perfectă. Departamentul este segmentul de structură care organizează, pe domenii de studiu mai înguste sau pe specializări, ca de exemplu agricultură, horticultură, creșterea animalelor etc., întregul proces didactic centrat pe programele de cercetare ale departamentelor.

În America, **universitățile, facultățile** (domeniile) și **departamentele** (specializările), **dar și profesorii sunt evaluați și clasificați**. Este o mare competiție în America pentru a ocupa o poziție înaltă în clasamentul universităților, domeniilor sau specializărilor. Funcție de poziția în top, se percep taxele de studii, se obțin finanțările bugetare, programele de cercetare guvernamentale sau private etc. În America, totul se măsoară, se cântărește și se evaluează. Am văzut câteva clasamente: Facultatea de Agronomie de la Iowa University din Ames se afla pe locul unu, iar facultatea similară de la Universitatea Purdue din Indiana pe locul trei, locuri care le confereau poziții dominante în învățământul superior agricol american. Dar, în universitățile americane anual sunt evaluați și profesorii.

Unele constatări cu privire la programul de învățământ propriu-zis. Și aici, ca și în universitățile vest-europene, se pune mare accent pe coparticiparea studenților în procesul didactic. Lecțiile de curs de tip clasic – expunere de la catedră – sunt din ce în ce mai rare în universitățile americane. Lecțiile de curs reprezintă adevărate dezbatere. În general, profesorul este moderator, iar studenții, participanți activi în discutarea temelor. Studentul vine, de cele mai multe ori, cu cursul cunoscut. El vrea să afle de la profesor ceea ce nu a „deslușit” singur. Polemicile științifice, doctrine sunt la mare preț. Studiile de caz, variantele, găsirea soluțiilor optime, lucrul în echipă, dezbaterele dețin mare pondere în procesul de învățare. Cele mai multe studii de caz nu sunt situații ipotetice, ci situații concrete de viață, din economia reală. Profesorul urmărește și stimulează ca studenții să dea cele mai bune soluții, deciziile optime.

La lucrările practice, în mare vogă sunt simulările pe calculator. Nu există laborator fără rețea completă de calculatoare de ultimă generație, nu

există lucrare practică să nu fie efectuată pe calculator. Simularea are marele avantaj că poate reproduce fenomene biologice, tehnice sau economice complexe și de lungă durată și care pot fi repetate ori de câte ori este necesar. Pe deasupra, acest tip de lucrări are costuri mult mai reduse, comparativ cu cele reale. Am urmărit o lucrare practică cu tema *sisteme de irigare la porumb*, unde s-au simulat toate elementele de calcul al normelor de irigare și udare, periodicitatea, alegerea utilajelor (în diferite variante), modul de umectare a solului în funcție de textură, calculația costurilor și alegerea soluției optime. Pe lângă exactitatea și frumusețea conținutului, mai trebuie adăugată și splendoarea animației.

Pentru a înțelege, pe de-a-ntregul, sistemul universitar american, este util să știm **ce ne diferențiază și ce ne apropie** în sistem universitar românesc și american, în cel mai sensibil punct al acestuia, **calitatea și performanța corpului didactic**.

Pot să fac unele aprecieri referitoare la diferențele și asemănările americano-românești, ca urmare a activității mele directe la Universitatea Columbia-Missouri. Am fost invitat de conducerea universității să susțin două conferințe în fața studenților cu teme pe care le consider eu de interes pentru auditoriu. Consultându-mă cu colegii, precum și cu studenții, am ales tema „Agricultura României la răscruce”, pentru prima conferință, și „Învățământul românesc: o nouă cale”, pentru a doua conferință.

La cele două conferințe am fost asaltat cu întrebări. Studenții erau curioși să afle cât mai multe despre România. Mi s-a pus și întrebarea dacă este adevărat că Dracula s-a născut în România și dacă a fost vampir. Și altele. De ce a fost ucis Ceaușescu? Dacă Iliescu este tot comunist?

Pentru a aprecia **diferențele și asemănările** între universitatea americană și românească, reproduc două întâmplări din vizitele întreprinse în universități americane.

Prima se referă la **diferențele legislative între universitățile americane și românești** referitoare la sistemul concursurilor pentru ocuparea posturilor didactice, de la asistent la profesor. Mă gândesc, aici, la o întrebare pe care mi-a pus-o un profesor de la Columbia, ca urmare a unei afirmații făcute de mine la a doua conferință, cu referire

la faptul că lucrez neîntrerupt, de peste 30 de ani, în aceeași universitate. Profesorul mi-a tăiat-o scurt: probabil că pe dumneata, după concursul pe care l-ai dat la prima universitate, nu te-a mai căutat sau nu te-a mai primit nicio altă universitate.

Venerabilul profesor, din punctul de vedere al legității concursurilor universitare americane, avea perfectă dreptate. În SUA, dacă nu ajungi succesiv ca profesor la mai multe universități, urcând spre cele din ce în ce mai bine clasificate, înseamnă că nu ai creștere și recunoaștere valorică. La noi, dimpotrivă. Cercetând mai profund această „statornicie” românească pe post, practică la noi în universități, vom vedea că are multe consecințe negative, care ar trebui analizate și remediate cu multă atenție.

A doua întâmplare, care vizează asemănarea între universități, se referă la **calitatea excepțională a unor profesori români care performează în universitățile americane**. Reproduc impresiile din vizita la Universitatea Columbia Missouri, unde am fost oaspetele fostului meu coleg de la Timișoara, prof. Gheorghe Constantinescu, din anii 1965–1985.

În timpul petrecut la Universitatea Columbia, am asistat la cursul de anatomie al profesorului Constantinescu, emigrat în SUA în anul 1985. Doctorul C (Si), cum îl apelează studenții, a predat *Cursul anatomia topografică a gâtului la cal*. În amfiteatru, spre surprinderea mea, 90% dintre studenții de la veterinară erau fete. Lecția sa este un regal. Profesorul Constantinescu îmbină cu măiestrie arta didactică cu pictura maestrului. Priveșc, la sfârșitul cursului, desenul în culori sau, mai bine zis, pictura de pe tablă și cel din atlasul de anatomie topografică pe care tocmai l-a editat (în condiții grafice excelente), le compar. Seamănă ca două picături de rouă, deosebirea fiind numai de dimensiuni. Profesorul Constantinescu este, în același timp, un excelent pictor și sculptor. Pentru lucrările sale de sculptură și pictură realizate la Facultatea de Medicină Veterinară, în revista universității, prof. Constantinescu este apreciat un Michelangelo al Columbiei.

După lecție, o studentă mă întreabă dacă doctorul C (Constantinescu) a fost tot așa de pregătit și în România? Și dacă da, aflând că eu sunt rector, de ce l-am lăsat să plece? Ce poți răspunde unei fete americane „naive”, ca să poată înțelege

adevărata semnificație a dramaticei alegeri a colegului nostru făcută pe timpul lui Ceaușescu? A rămas ca profesorul Constantinescu să discute subiectul, mai pe îndelete, cu studenta respectivă.

Învățământul online (în pandemie), o soluție pe termen lung?

Prezentând unele aspecte ale învățământului universitar american, am ajuns la actuala problemă a **învățământului online**. În universitățile americane învățământul „la distanță”, de fapt învățământul virtual sau *online*, a început încă din anii 1990–1995. Extinderea **învățământului virtual (învățământul la distanță)** a fost facilitată de rețelele de calculatoare și de internet. Faptul că, din acea perioadă, calculatorul a devenit un instrument de lucru care se află în fiecare laborator, în fiecare cabinet, a condus la posibilitatea de „a scoate” procesul didactic din amfiteatru, sala de lucrări și de seminar, precum și documentarea, în parte, din bibliotecă. Sala de curs, de seminar sau laboratorul s-au transformat într-un imens spațiu virtual interconectat între student și cabinetul profesorului, de unde se transmit cursurile, se simulează pe calculator lucrările practice, se execută teme de casă și proiecte și se fac seminarizări, examinări *online* etc.

Învățământul la distanță a modificat esențialmente pedagogia și metodică universitară. Profesorul și studentul nu se mai văd față în față (*face to face*), ci dialoghează prin computer. Profesorul îi transmite tema, studentul o execută și o retransmite profesorului, acesta o corectează și o retransmite studentului pentru a vedea, în mod transparent, ceea ce a făcut bine sau ce a greșit și în ce fel se corectează greșelile.

Învățământul la distanță a apărut ca o necesitate socială și o oportunitate pentru studenții cei mai interesați de propria lor pregătire. Studenții la învățământ la distanță – ocupând anumite job-uri, pe care nu vor să le părăsească pentru a merge student la zi (rezident) în universitate, iar fișa postului la locul de muncă, în continuă modificare și amplificare, solicitând cunoștințe noi – sunt mult mai interesați de completarea studiilor, comparativ cu tinerii bacalaureați. Din aprecierea profesorilor americani, rezultă faptul că studenții lor la zi sunt foarte atenți la propria lor calificare, dar cei de la învățământ la distanță, din acest punct de

vedere, sunt înaintea tuturor. Învățământul la distanță, în mare măsură, a modificat și suptorii informaționali de curs, proiecte, lucrări, aproape întregul suport informațional este electronic.

Iată, deci, că învățământul *online*, pe care l-am adoptat și-l practicăm acum, de nevoie, în întregul sistem de învățământ, de la grădinițe la școli doctorale, constrânși de pandemia de coronavirus, americanii l-au descoperit și îl practică, în anumite circumstanțe bine delimitate și definite, de aproape trei decenii.

Dacă până la pandemie învățământul *online* (virtual sau la distanță) era practicat pe scară restrânsă (atât în România, cât și în Europa), acum a devenit un sistem pedagogic, din necesitate, generalizat pe toate treptele învățământului, cum spuneam mai înainte, de la grădiniță la școala doctorală și postdoctorală. Întrebarea firească ce cred că trebuie (sau ar trebui) să se pună este următoarea: **învățământul *online* este o alternativă de nevoie, de avarie sau un nou sistem de învățământ?**

Digitalizarea, care a permis practicarea învățământului *online*, în plină extindere, în opinia mea, este un „mijloc”, un instrument, o aplicație a IT-ului în procesul didactic care-i conferă profesorului mai multă claritate, varietate și calitate în predare iar elevului în învățare.

Eu, ca profesor în vârstă, după peste 50 de ani de prezență directă, în fața și în ochii studenților mei, nu mă pot pronunța cu privire la calitatea și, mai cu seamă, eficacitatea sistemului *online*. Rezultatele le vom vedea peste ceva timp. Pentru mine, însă, un fapt este cert: procesul de învățământ și educație nu este numai un simplu sistem de transmitere, de circulație a informației de la emițător la receptor. Procesul este mult mai complicat, are o chimie mult mai complexă.

Atunci când te adresezi copilului, tânărului, elev sau student, îl privești în ochi, dându-ți seama dacă te-ai făcut înțeles, acceptat. Modul în care studentul te receptează dă întreaga măsură a calității învățământului. Cel puțin așa am înțeles și înțeleg eu relația dascăl-elev, profesor-student.

Securitatea alimentară a României

Problema securității naționale, în ansamblul său, este deosebit de complexă și complicată.

20 Complexă și complicată, deoarece incumbă multi-

ple aspecte: **securitatea de apărare** (teritorială, militară), **securitatea alimentară**, **securitatea energetică** etc. În toate domeniile securității naționale, educația are, indubitabil, un rol formativ major. Nu mă pot erija în cunoscător al multiplelor și delicatelor probleme de geopolitică, cu impact asupra securității de apărare, de aceea mă voi referi numai la un singur aspect legat de educația tinerei generații în spiritul contribuției acesteia, dacă va fi cazul, la apărarea națională, așa cum l-am observat și l-am reținut în decursul timpului.

Mult timp am reflectat, ca ofițer în rezervă, apoi ca dascăl și părinte, asupra acestui complex raport, fără a reuși să-mi explic mie și să explic și tinerilor mei studenți, în suficientă măsură, complicatele raporturi motivaționale, sentimentale a ceea ce numim, în ultimă instanță, **dragostea de țară, de glie**. Nu am reușit să pătrund în intimitatea acestui complicat, repet, complex proces și să-l înțeleg până nu m-am întâlnit, în urmă cu mulți ani, în iunie 1986, ca președinte de bacalaureat la Liceul din Lipova, cu elevii candidați la acest examen.

Întâmplarea pe care încerc să o redau pe scurt a fost determinată de subiectul propus pentru teza scrisă la examenul de literatură română „Dragostea țaranului român față de *glia străbună* oglindită în operele scriitorilor români”. I-am întrebat pe foarte mulți dintre tinerii liceeni proveniți din satele de pe lunca Mureșului și podgoria Minișului, nepoții și strănepoții lui Slavici și ai Marei, să-mi redea, cu cuvintele lor, ce înțeleg ei prin **glia străbună** și cum văd ei fizic și afectiv aceasta. Niciunul, dar absolut niciunul, nu avea nici cea mai vagă idee, nu dădeau nicio **representare fizică și afectivă gliei străbune**. Desigur, m-am întrebat dacă acești tineri liceeni nu sunt suficient de instruiți, nu sunt educați. Evident, erau foarte instruiți! Am întâlnit copii deosebit de inteligenți, „minți scilipitoare”, care au demonstrat mare capacitate de învățare, imaginație, posesorii unor multiple cunoștințe în cele mai diferite domenii. Și, cu toate acestea, nu aveau nici cea mai vagă reprezentare fizică și afectivă a gliei străbune.

Analizând cu mai multă atenție această întâmplare, această gravă stare de lucruri, am ajuns la concluzia că nu este de mirare că tinerii nu știau

ceea ce strămoșii lor aveau în inimă, în sânge și în minte. Explicația este simplă: cei mai mulți dintre ei nu mai aveau, asemenea copiilor din timpul lui Slavici, **pământul, via, colna (crama) și vitele** părinților și străbunilor. Orășenii nu mai aveau casă, ci apartament la bloc, fără căldură, fără apă, fără curent electric multe ore pe zi, cu igrasie, rece, cu uși și geamuri care nu se închid, prin care suieră vântul. Ei nu au mai trăit, din fragedă copilărie, bucuria înfloririi pomilor, bucuria de a avea mieii, viței, purcei în ogradă, bucuria de a-i ține în brațe. Ei nu au trăit, asemenea părinților și bunicii lor, bucuria culesului viilor. Ei au participat la aceste munci, la recoltare, sub formă de corvoadă, ca muncă patriotică, la via sau porumbul gospodăriei colective. M-am întrebat, mai departe, ce s-ar întâmpla cu acești tineri **dacă ar trebui, Doamne, ferește, să apere cu arma în mână glia străbună?** Ce ar apăra ei? Care ar fi suportul lor moral și material pentru a merge în luptă? Pentru ce ar lupta ei?

La această stare s-a ajuns, este concluzia mea, din cauza **desproprietărilor, dezmoștenirii** la care a dus societatea comunistă satul românesc, gospodăria țărănească, țaranul român. Acești tineri, așa cum arătam mai înainte, nu aveau reprezentarea fizică și afectivă a gliei străbune. Pentru ei **glia străbună nu mai era pământul de acasă, via de acasă, vitele de acasă, casa de acasă.** Prin urmare, ce să iubească și ce să apere, dacă ar fi cazul?

Să fim serioși! **Patria, Țara, Glia**, pentru țărani nu a fost și nu sunt noțiuni abstracte, teoretice. Pentru omul de rând, pentru țaran, fie tânăr, fie bătrân, **Patria, Țara și Glia** sunt realități concrete, reprezentări vii, izvoare dătătoare de viață și sentimente, de continuitate, de perpetuare. **Pentru ei, Patria, Țara și Glia înseamnă casa lor, ograda lor, viața lor, pământul lor, vitele lor, familia lor.** Deci, iată ce au avut de apărat!

Am comentat și în acei ani, mai în surdină, și după '89, mai pe larg, cu unii colegi și cu studenții mei, această realitate. Părerile, ca de obicei, au fost împărțite, în sensul că sentimentul patriotic sau atașamentul față de țară sunt mult mai complexe, cu mult mai multe motivații. Se prea poate, dar în cazul tinerilor de la țară, motivația principală rămâne cea legată de **glie**. Este suficient să ne amintim, din istorie, ce le-a spus Regele

Ferdinand soldaților țărani, în Primul Război Mondial, pe frontul din Moldova, la Răcăciuni: „Vouă, fiilor de țărani, care ați apărat cu brațul și cu pieptul *pământul* strămoșesc, veți primi *pământ*. Eu, Regele vostru, voi fi întâiul care va da pildă”. Poate, acest subiect, din perspectivă securitară, ar trebui dezbătut, de pe alte coordonate, și astăzi.

Agricultura și dezvoltarea rurală în permanentă reformă

Când vorbim de securitatea alimentară a României, în mod obligatoriu trebuie să pornim de la realitățile spațiului rural românesc ca rezultat cumulativ al evenimentelor și acțiunilor politice, economice, juridice și sociale, acumulate de-a lungul secolului al XX-lea (dar și anterioare), la care se adaugă efectele politicilor agricole actuale, aplicate după anul 1989.

Patru schimbări majore de sistem, apreciate ca patru fracturi ale structurilor agrare românești în numai un secol: marea reformă agrară din anul 1921, reforma agrară din anul 1945, colectivizarea agriculturii din perioada 1949–1962 și efectele aplicării Legii fondului funciar din 1991 și a legilor conexe acesteia, au făcut imposibilă conceperea și aplicarea unui **proiect agricol românesc de lungă durată**, asemenea majorității țărilor (vest-) europene. Schimbările majore succesive de sistem au generat instabilitate și, ceea ce este mai grav, absența continuității, durabilității și sustenabilității sistemului agricol național.

După anul 1989 am considerat că este de datoria mea să mă implic direct, încercând să anticipez câteva soluții posibile pentru spațiul rural românesc, cu răspuns la o serie de întrebări:

– *Ce fel de agricultură trebuie să facă România, pentru ce fel de viitor social și economic al țării?*

– *Ce fel de agricultură, pentru ce fel de mediu înconjurător?*

– *Ce fel de agricultură, pentru ce fel de dezvoltare rurală?*

– *Ce fel de politici rurale și structuri agricole trebuie să promoveze România pentru a deveni compatibile și competitive cu cele din Uniunea Europeană?*

Din păcate cele mai multe idei, soluții, păreri (bune sau rele) au fost ignorate, iar efectele

politicilor agricole (reforme, restructurări, ajustări) aplicate contradictoriu, lipsite de continuitate după 1989 au generat o **agricultură fluidă, puternic bipolarizată, nestructurată, neperformantă, necompetitivă, neconcurențială, majoritar de subzistență** (peste 95% din exploatații mici, neperformante, de subzistență și semi-subzistență dețin peste 5 milioane ha, adică mai mult de jumătate din suprafața arabilă a țării), precum și trecerea de la unități agricole mari (IAS, CAP), caracteristice socialismului oriental din perioada comunistă, la unități agricole mari corporatiste (asociații, societăți), majoritatea aflându-se, în prezent, în faza capitalismului primitiv de tip latifundiar, în care circa 12 mii exploatații mari și foarte mari dețin cumulativ o suprafață agricolă de peste 5 milioane ha.

Programul agroalimentar al României și proiectele europene pentru agricultură ar trebui să aibă în centrul lor **dezvoltarea rurală durabilă** ca factor al **creșterii economice sustenabile**, care presupune o **conomie rurală puternică**, edificată pe o **infrastructură rurală modernă**, o **echipare tehnică adecvată a teritoriului rural, localităților și locuințelor rurale, prin folosirea în circuitul economic a resurselor naturale locale reînnoibile (din mediul rural), protecția mediului și a peisajului și, ca efect al acestora, atingerea unui standard acceptabil de viață rurală, prin atenuarea și restrângerea sărăciei severe din spațiul rural.**

Noua filosofie a dezvoltării spațiului rural, în concepția mea, trebuie să se bazeze pe **dezvoltare rurală durabilă**, care presupune îmbinarea armonioasă între **componenta agricolă (și forestieră) și componenta economică rurală neagricolă**, fundamentată pe următoarele principii:

– **concordia dintre economia rurală și mediul înconjurător** (echilibrul economie – ecologie);

– **naturalizarea spațiului rural, prin păstrarea mediului natural cât mai intact;**

– **mediul antropizat, creat de om, să fie cât mai apropiat de mediul natural;**

– **folosirea resurselor naturale locale, cu prioritate a resurselor regenerabile în activitatea economică rurală;**

– **diversificarea, prin pluriactivitate, a structurii economiei agricole, în primul rând**

prin extinderea economiei agroalimentare, a economiei neagricole și a serviciilor rurale.

Satul românesc actual, caracterizat, în primul rând, printr-un grad ridicat de sărăcie (peste 45%, față de 15–18% în mediul urban) **trebuie scos din economia naturală închisă și introdus în mediul de afaceri, iar economia rurală trebuie transformată, tratată, din economie de subzistență în economie comercială, sustenabilă.**

Calitatea spațiului agricol românesc constituie condiția, premisa naturală, ecologică a competitivității produselor noastre. Produsele agricole de bază (grâul, porumbul, floarea-soarelui, soia, legumele, fructele, strugurii, carnea, laptele etc.), obținute în condiții tehnice medii, sunt, din punct de vedere calitativ, perfect competitive cu produse similare din alte țări, iar, la majoritatea sortimentelor, calitatea conferită de factorii pedoclimatici, naturali este chiar superioară.

Dezvoltarea economică sustenabilă se poate obține, înainte de toate, numai dacă România **investește pe termen mediu și lung în consolidarea exploatațiilor agricole și a întreprinderilor de procesare alimentară**, în tehnologii avansate, în echiparea adecvată a teritoriului agricol, prin sisteme de irigații, de desecări, sisteme anti-erozionale, perdele forestiere de protecție a câmpului, sisteme antiinundații de ansamblu și de acumulare și utilizare a apei pluviale etc. Suportul financiar direct din fondurile europene și naționale trebuie direcționat pentru realizarea acestor premise ale dezvoltării rurale durabile. Totodată trebuie intensificate acțiunile legislative, instituționale și financiare, în vederea creșterii competitivității circuitelor agricole comerciale naționale, în plan internațional, extinderea participării produselor agricole românești pe terțe piețe, în primul rând pe piața comună europeană, precum și în vederea atenuării riscurilor și turbulențelor cauzate de fluctuațiile anuale și multianuale ale factorilor naturali și conjuncturali. Trebuie acordată o mai mare importanță expansiunii piețelor agricole regionale și locale.

Învățământul agroalimentar românesc, deși în mare parte s-a diversificat și amplificat după anul 1990, nu a reușit să se compatibilizeze în suficientă măsură atât cu cel european, cât și cu noua realitate agrară românească. În perioada rectoratului

meu (1990–2004) am conceput și am realizat o nouă configurare domenală universității agricole, dar nu am reușit, din cauza reacției „conservatoare” a sistemului, să realizăm o profundă și necesară reformă a structurii învățământului agroalimentar românesc, prin trecerea de la învățământul didactic pasiv la cel activ, unde profesorul conlucrează nemijlocit cu studentul. Lecția clasică de tip curs din amfiteatru trebuie transformată în dialog-dezbateri, iar lucrarea practică individuală din laborator sau teren trebuie transformată în proiect transdisciplinar, pe echipe, asemenea celor cerute de realitățile de dezvoltare rurală bazate pe proiecte, investiții, finanțare și implementare.

Cel mai mult avem de lucrat acum la realizarea unei interfețe între sensul dezvoltării agricole și rurale și curricula universitară. **Programul de redresare și reziliență și noul pact ecologic european solicită în mod obligatoriu adoptarea unui nou mod de structurare a învățământului superior agroalimentar, axat pe predictibilitate, în mod concret pe proiectarea și implementarea de soluții ale dezvoltării rurale.**

Cât privește **securitatea alimentară** a populației țării, aceasta este problema românilor de fiecare zi, dar și pe termen lung. Atât timp cât România are balanță comercială agricolă dezechilibrată, importând încă mult prea multe produse agricole care ar putea să fie obținute în țară, nu putem vorbi de securitate și siguranță alimentară în România (25% din consumul total de alimente provine din import, 7% la legume, din care 25% la tomate, 10% la fructe, 41% la carne, din care 54% la carnea de porc etc., toate acestea putând să fie produse în țară).

Agricultura actuală a României, privită comparabil în timp cu cele din țările Uniunii Europene, se găsește la nivele la care se aflau acestea în anii 1965–1970, iar, prin consecință, soluțiile de susținere a agriculturii noastre ar trebui adaptate acestui stadiu.

România, prin politicile sectoriale agro-alimentare, trebuie să ajungă la nivele europene de competitivitate. În acest sens, România trebuie să aibă ca axă investițională prioritară constituirea structurilor de producție agricolă (exploatații agricole, plantații de pomi și vie, sisteme hidro- și pedoameliorative) capabile să asigure randamen-

tele agricole proprii apropiate de potențialul pedoclimatic (ecologic) românesc și compatibile ca nivel de productivitate și eficiență cu cele europene.

Creșterea producției agroalimentare nu trebuie privită ca un „obiectiv în sine”, ci atât ca un obiectiv **al asigurării siguranței alimentare a populației țării**, cât și ca un obiectiv de perspectivă al României, având în vedere **prognoza demografică mondială estimată la circa 9 miliarde de locuitori** ai Terrei pentru următoarele două-trei decenii.

Cele două obiective prezentate anterior – **creșterea randamentelor agricole și a potențialității piețelor** – se pot obține prin ameliorări educaționale (tehnologice și manageriale) ale fermierilor și personalului din consultanță, extensiune, procesare și prin optimizarea structurilor comerciale agroalimentare, cu efecte economice favorabile în agricultură. Cerința de îmbunătățire a competențelor umane din sistemul agro-alimentar și forestier este cu atât mai acută, dacă avem în vedere faptul că România este bogată, din punct de vedere cantitativ (numeric) în resurse umane, însă încă săracă în ceea ce privește calitatea și profesionalismul resursei umane, privită din punct de vedere competitiv și concurențial european.

Prioritatea modernizării agriculturii și a economiei rurale, în ansamblu, în concepția noastră, trebuie să se fundamenteze pe funcțiile economice și sociale vitale ale sistemului agroalimentar: **asigurarea alimentației echilibrate a populației (deci implicit a siguranței alimentare), a necesarului de materii prime pentru activitățile neagricole și a unui export activ și profitabil de produse agroalimentare.** În același timp, economia rurală, în general, și agricultura, în special, **reprezintă o imensă piață pentru ramurile din amonte și aval de aceasta**, contribuind direct la dezvoltarea unor ramuri neagricole, precum și a sectoarelor conexe spațiului rural.

Subiectul crizelor alimentare generate de multiple cauze, inclusiv de actuala pandemie de Covid-19, a preocupat atât Academia Română ca instituție, cât și pe mine în calitate de cercetător al domeniului. În acest sens, am participat la redactarea și finalizarea de către Academia Română a raportului „Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani”, în care, împreună cu acad.

Cristian Hera, am coordonat proiectul 5 al capitolului „Securitate și siguranță alimentară în România”, din care selectez, în continuare, câteva idei.

„Problema viitorului securității alimentare pe termen mediu și lung se află în centrul preocupărilor organismelor internaționale, europene și românești, datorită contextului generat de schimbările climatice, fragilizării stocului de resurse naturale, în special apă și sol, pe fondul creșterii demografice, a creșterii instabilității piețelor, a adâncirii sărăciei (problemă care este departe de a fi rezolvată) și mai ales de pandemia de coronavirus.

Lumea se află într-o etapă de schimbare, în care trebuie să găsească soluții viabile pentru a putea produce mai multe alimente, cu care să hrănească o populație în creștere, cu resurse naturale în scădere, efortul principal pentru găsirea de soluții în acest context fiind dificil revenind, în principal, cercetării și inovării. În asemenea condiții, devine imperios necesar ca în anii ce urmează să fie dezvoltate tehnologii inovatoare, care să asigure prezervarea ecosistemelor naturale, o creștere sustenabilă și, în același timp, să furnizeze suficiente alimente pentru populație.

Academia Română a realizat **Proiectul „Securitate și siguranță alimentară”** în care se definesc scenariile pe termen scurt, mediu și lung cărora să le poată fi asociate anumite niveluri pentru principalii indicatori de performanță din aria agriculturii și a securității alimentare din România, în efortul de a atinge nivelurile acestora din țările europene dezvoltate, concomitent cu armonizarea obiectivelor propuse cu cele ale actualelor strategii guvernamentale pe termen scurt și mediu. Scopul acestui demers este de a identifica în ce măsură România se poate apropia, în următorii 20 de ani, de performanțele din agricultură, de nivelul de trai și de calitate a alimentației specifice țărilor europene dezvoltate. Decalajele sunt semnificative, în acest moment neexistând certitudinea că vor fi recuperate, cel puțin la unii indicatori cheie, deoarece problemele structurale pe care agricultura României le are în acest moment pot fi rezolvate numai pe termen lung. România are cel mai mare număr de exploatații din Uniunea Europeană, 3,6 milioane în 2013, ceea ce reprezintă 33% din numărul total al exploatațiilor europene. În același timp, populația ocupată în agricultură este extrem de numeroasă, reprezentând 29% din

populația ocupată în agricultura europeană. Acești factori de producție și structurali sunt, practic, la originea nivelului scăzut al productivității muncii din agricultura românească – indicator cheie care ar trebui să evolueze spre nivele europene în următorii 20 de ani. În momentul de față, productivitatea în agricultură, măsurată ca raportul dintre valoarea adăugată brută și numărul de unități anuale de muncă, se află la 27% din media europeană, România fiind, conform acestui indicator, printre ultimele țări din cadrul Uniunii Europene. Pentru a începe recuperarea decalajelor se impune fixarea unei ținte realiste și întocmirea unui program optimist, posibil de realizat în viitor.”

Proiectul agroalimentar și de dezvoltare rurală a României

Formularea priorităților Proiectului agroalimentar și de dezvoltare rurală a României pentru perioada 2020–2040 s-a făcut pornind de la funcțiile spațiului și ale economiei rurale, inclusiv ale agriculturii românești, necesitatea dezvoltării accelerate a acestora, noul parteneriat între Europa și fermieri, conform reformei PAC, astfel:

- realizarea unei producții agricole și alimentare care să asigure securitatea alimentară națională și care să garanteze siguranța alimentară a populației prin:

- **dublarea randamentelor agricole în următorii zece ani**, comparativ cu deceniul 2010–2020;

- **dublarea valorii producției vegetale și animale în următorul deceniu**, față de cea din deceniul 2010–2020;

- **dublarea valorii producției agroalimentare procesate**, față de cea din deceniul 2010–2020;

- asigurarea integrală a necesarului intern de produse alimentare de calitate îmbunătățită și a unui excedent față de consumul alimentar intern, disponibil pentru export;
- asigurarea echilibrului ecologic durabil pe termen lung a spațiului rural prin investiții publice, public-private și private în lucrări de infrastructură de protecție și echipare a teritoriului (sisteme de irigații, sisteme hidro-ameliorative de protecție a localităților resurselor de apă, perdele de protecție, împădurirea terenurilor degradate și defrișate etc.);

– conservarea și protejarea resurselor naturale regenerabile (solul, apa, aerul, biodiversitatea) și utilizarea durabilă a resurselor naturale agricole, aplicarea politicilor de atenuare și diminuare a efectelor schimbărilor climatice;

– compatibilizarea sistemului național de învățământ și cercetare științifică cu cel european, asigurarea unui parteneriat durabil al acestuia cu sistemul agroalimentar românesc;

– dezvoltarea teritorială echilibrată a economiei rurale agricole, extinderea IMM-urilor rurale nonagricole și creșterea gradului de ocupare, prin menținerea cu preponderență a populației rurale active;

– echilibrarea balanței alimentare comerciale și de plăți românești și creșterea exporturilor agroalimentare românești;

– restrângerea zonelor rurale defavorizate și a sărăciei rurale severe.

România are o singură șansă pentru dezvoltarea agriculturii: **alocarea masivă, dar rațională, dacă se poate optimă, de capital investițional în infrastructura rurală, echiparea teritoriului agricol** (circa 1,7 mil. ha irigate în prima etapă, reluarea investiției la Canalul Siret-Bărăgan, plantarea perdelelor de protecție a câmpului pe circa un milion de hectare în zonele cele mai aride, modernizarea exploatațiilor agricole, extinderea întreprinderilor de stocare-procesare a produselor agroalimentare (nu numai cereale), precum și sporirea capitalului de exploatare atât din surse proprii, cât și din credite bancare avantajoase acordate fermelor agricole, prin care să se susțină nivele ridicate de producție.

Din calculele efectuate, rezultă că România are un potențial alimentar, la orizontul anului 2040, pentru asigurarea hranei unui număr de 32 milioane de persoane, respectiv un disponibil pentru export și consum nealimentar de materii prime agricole de circa 43–45 mld. €.

Ce ar trebui să reprezinte educația într-o Românie viitoare educată?

Încerc, în final, să sintetizez ce ar trebui să reprezinte educația pentru și în societatea românească, într-o viitoare **Românie educată**. Întrucât o sinteză a rolului educației este greu de formulat, apreciez că prin prezentarea a două „povestioare”, două întâmplări, două lecții de viață, fiecare citi-

tor poate să-și formuleze propria opinie referitoare la esența educației, condiție *sine qua non* a reușitei economice, sociale și morale a României educate.

8 ianuarie 1948, Gârbovăț. Un sat din Valea Almăjului a Banatului Montan. În prima zi de școală, după ultima vacanță de Crăciun, intră în clasă domnul învățător Iosif Olevschi, român după mamă, polonez după tată, pripășit în satul nostru, în anul 1945, în refugiu din Bucovina. Învățătorul este un bărbat blând, bun, înalt, impunător, frumos, de circa 40 de ani, apropiat de copii.

Domnul învățător ni se adresează, nouă, elevilor de clasa I:

„– Copii, deschideți cartea și rupeți prima și a doua filă!”

Noi, cu inima îndoită, cu mare părere de rău și mâinile tremurânde, am rupt foile cu chipul frumos și tânăr al Regelui Mihai și al Reginei Mamă Elena. Apoi, Domnul învățător ne spune:

„– Copii, deschideți cartea la pagina... și rupeți-o și pe aceasta!”

După ce am rupt și această filă din carte, domnul învățător, cu vocea sugrumată și cu două lacrimi ce i se prelingeau pe obraz din ochii săi luminoși și blânzi, ni se adresează din nou:

„– Vedeti, copii, aceste fete frumoase, cea care-și reazimă capul pe rotundul țării și cea care-și scaldă poalele în apa mării, nu mai sunt ale noastre!”

După care, domnul învățător a trecut mai departe, la prima lecție.

Noi, copii de țărani recent întorși de pe front, din satul nostru izolat de munte, la acea vârstă (de câțiva anișori) și în acele vremuri tulburi, în schimbare, la numai trei ani de la încheierea războiului, fără radio, fără ziare, fără tren, fără autobuz, nu am înțeles, atunci, cuvintele domnului învățător Olevschi.

Peste ani, fiind elev de liceu, în vacanțe, în lungile discuții purtate cu vecinul meu, domnul învățător Olevschi (ne despărțea numai casa preotului Bololoi), aveam să înțeleg (ceea ce nu învățasem în *Istoria* de liceu a lui Roller) marea dramă prin care a trecut România și poporul său după război, prin pierderea Basarabiei și Bucovinei, aceste fete frumoase ale țării, pe care le plângea domnul învățător bucovinean Olevschi,

în dramaticul refugiu în Banat, prin alungarea Regelui Mihai și a familiei regale și intrarea României, pentru mai bine de patru decenii, în lagărul comunist.

În octombrie 2013, am reprezentat Academia Română la festivitățile de împlinire a 80 de ani de la înființarea, de către statul român (anul 1933), la Chișinău, a primei structuri de învățământ superior românesc în Basarabia – Facultatea de Agronomie. Festivitatea grandioasă, cu participarea șefului statului din Republica Moldova, a unui număr impresionant de personalități din România și din Basarabia (miniștri, rectori, reprezentanți ai universităților), s-a desfășurat în Sala mare a Teatrului Mihai Eminescu, în prezența a peste 1000 de participanți.

Rectorul universității a invitat vorbitorii, reprezentanți ai instituțiilor românești și basarabene, ca pe lângă cuvântul de salut, dacă au o evocare inedită, legată de eveniment, să o prezinte, pe scurt, auditoriului,

În cuvântul meu, după ce am prezentat salutul Academiei Române, am redat momentul din ianuarie 1948, pe care l-am trăit în copilărie, într-o școală de țară. După ce am încheiat prezentarea lecției învățătorului Olevschi, 90% dintre participanți, în picioare, m-au aplaudat frenetic, iar 10%, probabil rusofonii, antiromâniștii, m-au fluierat. Asta-i viața, nu se mai poartă unanimitatea nici în Basarabia. Și este bine!

După peste șapte decenii de la evenimentul petrecut în anul 1948, școala mea din satul natal în care am învățat să citesc, să scriu și să socotesc, acum, în plină epocă așa-zisă „postmodernă”, este închisă, nu mai are învățător. În satul care are 425 numere de casă, duminică de duminică, preotul ține slujbe în biserică pentru 20–30 de bătrâne și bătrâni, iar, din când în când, vara, alături de ei, și câte un copilaș, venit, în vacanță, la bunici sau străbunici. Din păcate, satul meu natal cu școala închisă, fără învățător, se stinge încet, încet, așa cum dispar multe, prea multe sate românești. Aceasta-i o altă dramă, drama „modernă” a satului românesc.

A doua întâmplare este legată de evenimentul la care am participat, de data aceasta ca rector, și pe care mi-l amintesc perfect, deși au trecut mai bine de trei decenii.

Februarie 1990, Timișoara. Am fost sunat la telefon de IPS Nicolae, Mitropolitul Banatului, marele teolog și cărturar, care-mi spune că Principesele Margareta și Sofia (care era încă studentă), fiicele MS Regele Mihai, se află în Timișoara, la Mitropolie și doresc să se întâlnească cu studenții din universitatea noastră (în celelalte universități timișorene, Principesele nu au fost primite, în acest prim drum în Timișoara, din varii motive, pe care IPS Nicolae mi-a spus că mi le va relata când ne vom vedea prima dată). I-am mulțumit IPS Nicolae pentru gândul său bun, spunându-i că le aștept cu mult interes să ne viziteze, deoarece universitatea noastră a fost ctitorită, în anul 1945, prin Decretul regal al MS Regele Mihai. Am avut mari emoții, generate de felul cum arătau, la acea dată (imediat după '89), amfiteatrele, laboratoarele, căminele, cantina, campusul în întregul său, mai ales datorită faptului că Principesele, după câte știam la acea dată, au făcut studii în universități de prestigiu din Anglia.

Vizita ne-a marcat profund, fiind pentru noi toți, profesori și studenți, o lecție de comportament simplu, natural, normal, apropiat al Principeselor care au vizitat laboratoarele, amfiteatrele, au stat de vorbă cu studenții și profesorii. Ceea ce i-a impresionat cel mai mult pe studenți a fost masa servită de Principese la cantina noastră de atunci. Apropiindu-se prânzul, doamna Nadia Mezincescu, care le-a însoțit, îmi sugerează să le invit pe Principese la masă. Mie parcă mi-ar fi căzut tavanul în cap, gândindu-mă cum arată, la acea dată, cantina. Am încercat să le conduc în așa-zisa sală de protocol, pe care o încropisem, în grabă, în ianuarie 1990. Principesele, cu eleganță, nu au acceptat invitația mea, dorind să servească masa împreună cu studenții. S-au așezat la coadă, au împins tava de tablă roasă (of, cum arătau atunci!) ca toți studenții, au luat cupa de tablă cu supă, au plătit câte șapte lei fiecare și s-au așezat la masă cu studenții.

În lunga mea perioadă ca rector, timp de 15 ani de primire a înalților demnitari, niciun oficial român, nici din greșeală, nu mi-a cerut să ia masa împreună cu studenții, să împingă tava pe linia de autoservire. Ce mare diferență, și câte mai avem de învățat!

După parcurgerea celor două povestioare, încerc, totuși, să sintetizez două elemente comune,

---

fundamentale ale celor două lecții de viață, care ar trebui să fie corolarul educației noastre, a românilor. Pentru reușita educației în România, totul depinde de cât de puternic și peren se leagă valențele între **educator** (fie că este Învățător, fie că este Principesă) **și educat** (fie că acesta este elev de clasa I, student, profesor universitar sau chiar rector).

*

*

*

Ce ar trebui să facă tânăra generație pentru viitorul societății românești

Ceea ce s-a conturat în România, din 1990 și până astăzi, în materie de educație, de formare a tinerei generații și ceea ce se observă acum, ca efecte în societatea românească, mă determină să gândesc și să propun un nou tip de educație a generației tinere **calată pe nevoia de implicare directă, nemijlocită a acesteia în dezvoltarea societății**. Pornind de la această convingere, adresez elitelor tinere de astăzi, de fapt tuturor celor interesați de mai binele țării, îndemnul:

- Confirmați și realizați în profesie, dar nu uitați de Cetatea voastră, România!
- Implicați-vă în viața publică și nu vă lăsați rejectați, împinși în afara ei de cei nepregătiți!
- Nu-i lăsați pe cei neavizați, nu puțini la număr, să vă ia locul! Contribuiți, cu înalta voastră pregătire și întreaga ființă morală, la marile decizii ale parcursului european al României!

- Este spre viitorul vostru și binele întregii țări!

Apreciez faptul că tânăra generație trebuie implicată din ce în ce mai mult în propria formare, în propria educație. Conștientizarea tinerilor în ceea ce privește opțiunea proprie, a fiecăruia, cu privire la selectarea și alegerea rutelor de formare, este necesar să fie, în opinia mea, principala noastră preocupare în relația dascăl-elev, profesor-student.

Toate acestea, pentru că românii doresc o nouă Românie, normală, democratică, condusă de bărbați de stat, profund morali, cu înaltă responsabilitate față de soarta țării și a urmașilor noștri.

Aceste cuvinte – pornite din convingerea nestrămutată, edificată pe proprie experiență educațională – rog să nu fie înțelese ca niște simple sloganuri, ci ca adâncă mea speranță cu privire la mai buna reușită individuală și, implicit, socială a tinerei generații în făurirea **României educate** și a **economiei românești performante**.

În final, **speranța mea într-o Românie educată și într-o economie românească performantă stă, în viitor, în valoarea și implicarea generației tinere de astăzi**.

Notă

¹Membrii Academiei Române sunt subliniați cu bold.

For a name of soil identification having three parts, reflecting genetic, inherited and environmental aspects

Nicolae Florea

Membru de onoare al Academiei Române

By its nature, any soil is characterized generally by three kinds of main features: *genetic*, acquired during the soil forming process, *inherited*, transferred as „dowry” from the parent material and *geographical*, corresponding to the bioclimatic and other regional conditions. The first two soil sides are very important and considered the basic name; however, the inherited features are generally neglected in most soil classifications (taxonomies) at a high and medium level, which is a shortcoming. Concerning the geographical aspects, these ones are also neglected in the F.A.O. classification.

(It is interesting to call attention that the mentioned sides are clearly discerned in the „Summary description” of each soil in the „World Reference Base for Soil Resources”, 2014, as three points: Parent material; Environment; Profile description; these three aspects correspond in other order to the three sides mentioned before).

The new proposed scientific terminology for the identification of various soil entities of the world, that are object of the soil taxonomy, is based on the same essential characteristics known as diagnostic horizons, diagnostic properties and diagnostic materials, that can be studied in the field. Of course, these diagnostic criteria are the expression of the soil composition, soil properties and soil vertical organization specific for each soil, considered as a whole, resulted by the soil forming process or transmitted from parent material more or less changed.

Taking into consideration the mentioned aspects, the name of soil identification – to be itself explanatory – has to be composed of words reflecting the three about mentioned aspects, namely *genetic*, *inherited* and *geographical* adequation to the environment ; and in the same time

Prof. Nicolae Florea

the name must to be congruent with the terminology of the taxonomic system of soil systematization so that will be necessary to heed the soil hierarchy correlated with level of soil characterization (generalized or detailed, respectively high or low level of soil taxonomy).

Unlike actual Romanian taxonomic system of soils, the new proposed names of soil genus (genera) and their subdivisions (the soil genus being considered basic unit in the soil crowd) are different. They are composed words, not combined, constructed through adding to the word *soil* or *ziom* (with some exceptions for Rendzina, Podzol, Soloncean, Solonet) the *specific prefix* for soil genus and *o* as connective vowel (and some prefixes, 1–3, significant for main soil characteristics for soil genus subdivisions, as in these examples in the case of soil genus Luvosols: Umbrirodocalcic-luvosol, Albicstagnoplanosol).

1. Soil names at general level of characterization

The proposed terminology for soils of different levels of their development and varieties depending on geographical regions (used also in the soil taxonomy system) is based in the new SRTS (Roumanian System of Soil Taxonomy) on the names of (type of) *soils genus*, that are the basic genetic category of soil entities in soil science. These ones are grouped according to their similitudes in higher categories (taxons), named *major genetic classes of soils*; also, they are subdivided in *genetic subdivisions of soil genus* for which *the name soil genodividium (with specific subdivisions)* is proposed; and as a distinct word (composed) for *the inherited (terrestrial) subdivisions of soil genus, compiled by some adjectives*, accompanying *the name of soil* (indifferent of soil class or level). To these three hierarchic genetic levels (class, genus and its subdivisions, inherited sub-unit) is added a new level, namely the *soil facies* as geographical (bioclimatic) variety. (Genus corresponds to the gen in biology, and inherited (terrestrial) sort to species and the facies to kind for plants or breed for animals).

Therefore, at this high level of generalization there are 3 categories of hierarchic soil units, each one with some levels, namely:

- *category of soils with genetic features* having three levels: *major soil classe*; *soils genus (genera)* and soil genus subdivisions named *soil genodividium (genodividia)* (as in this succession: Chernisols; Chernozem; Cambochernozem, Luvochernozem; Aluvochernozem etc.);

- *category of soils with inherited characteristics*, especially from parent material, defined by some specific terrestrial features, considered *terrestrial sort* and named by a qualifier (or some qualifiers) combined or compiled in an attribute(s) (adjectives), accompanying the name of the *soil genus or its subdivisions* (as in this example *Gleyocambo-chernozem, loamic-illitic*;

- *geographical category* named *soil facies*, determined by the environmental conditions, especially bioclimatic (as in this example: temperate-continental-estepoceanic or warm-oceanic-sudestasiatic etc.).

Some proposal (suggestions) for the soil terminology are presented in the followings.

1.1. The name of the three levels of the category of soils with genetic features

The soils of the first level in this genetic category, the (major) **soil (genetic) classes** have different specific names depending on their main characteristics. For the those 12 classes of the Roumanian system of soil taxonomy, SRTS, the name are composed words (at plural) formed from the word *soil* with a certain prefix, the connexion vowel being *i*, namely: Protisols, Pelisols, Andisols, Chernisols, Umbrisols, Cambisols, Luvisols, Spodisols, Hydrisols, Salsodisols, Histisols and Anthrisols. The soil class corresponds to soil order in the U.S. Soil Taxonomy; this level is lacking in the World reference base for soil resources, 2014 (FAO-IUSS).

The basic hierarchical reference category of genetic soil entities, that can be named **soil genus (with its subdivisions)**, comprises the main genetic units (known in present as genetic soil types and also their subdivisions known as genetic soil subtypes). They are soil groups of similiary soils, characterized by a certain stage of soil development, reflected by the geneticly morphological soil features, correlated with the pedogenetic factors specific for the territory.

Concerning the all names of the soil genus and its subdivisions (second and third genetic level), unlike the present terminology, it is proposed for denomination to construct a single word, composed, adding one suitable prefix to the word *sol* or *ziom* (the connective vowel being *o*) as the main specific qualifier characteristic for main soil (genus), and some other qualifiers distinctive for subdivisions (soil genodividia), as in the following examples: Albostagno-luvosol, Rhodocalcic-luvosol, Umbroplano-gleiosol, Salinogleiocambo-chernozem, Tionodystro-histosol (like the model of Great Soil Group in the U.S. Soil Taxonomy). In the basic name, the terms for soil genus, used currently in soil science for soil type (and well-known), becoming traditional terms, are kept (and the word *sol* or *ziom*, *zem* in english, not used); this are the cases for the Chernozem, Podzol, Rendzina, Solonetz, Solonchak.

1.2. The name of the soil terrestrial sorts (with inherited features) of soils

This hierarchical soil level is defined by *some qualifiers* marking its inherited features,

---

conveyed especially from parent material (substratum) (texture class, mineralogy class, soil depth and other particular-regional features), used as attributes, compiled in a word, added to the name of soil genus (indifferent of the detailed level of soil characterization), as in the example *Haplo-histicmezolitic-podzol sandyloamicskheletic*. In general, this hierarchical level corresponds with soil family in the U.S. Soil Taxonomy.

1.3. The name of soil facies (or geographical varieties)

But the soil body (system) being a natural terrestrial formation has some geographical peculiarities, so that it is useful to complete soil denomination with a **geographical name (as soil facies**, the third side or part of the soil name), adding – in this way – geographical information that can be both zonal (geozonal) and local (geolocal). The **soil geozonal facies** could be expressed through the **annual pedorhythm**, table 3, that marks the soil dynamics (soil temperature and moisture regimes included, and also the annual vegetation growth period); this one is used at general level of soil characterization.

Any population of soil entities characteristic for a terrestrial region with a certain specific of the natural conditions acquires some particularities that differentiate one of other. It has, consequently, some attributes determined by the features of the geographical space (environment) having parameters with continuously cyclic variations, synthetized in the concept of „soil facies” described in the Russian and Romanian pedological literature. (This specific influence of the geographical environment of the terrestrial space is known also in the spiritual cultures of human societies, named by Lucian Blaga „personance”, considering the environment as maternal milieu, according to Surdu, 2015, p. 23.)

The soil facies considered as geozonal facies (variety) is correlated with the moisture and temperature soil regimes and respectively with the bioclimatic conditions, but the georegional facies (variety) is defined by some local terrestrial characteristics. The geozonal facies are practically presented and characterized in the table 3, column 3, table in which the soil pedorhythms are characterized; these soil facies are the followings:

humid tropical, humid subtropical, humid tropical and subtropical seasonally dry, arid subtropical, arid mediterranean, mediterranean, warm oceanic temperate, oceanic temperate, continental temperate, oceanic cold (boreal), temperate cold, boreal and polar, desert areas. Utilization of annual pedorhythms (table 3) for geozonal facies solves the question of using soil temperature and moisture regimes as criteria of classification at high levels in Soil Taxonomy.

The georegional facies names are very varied, expressed by some qualifiers, being correlated with certain environmental conditions, with some particularities and degree of soil development; it is used at detailed level of soil characterization.

This concept of „soil facies” comprises also the aspects concerning soil evolution in the respective geographical space, evolution realized through interaction, interrelation of energetico-informational waves and substances fluxes, having the tendency to reach the equilibrium. The concrete forms (features) of soils, corresponding to their stage of development are only periods of relative equilibrium of factors that action cyclicly, ondulatorious. The environment is the most complex and important factor that influences the soil evolution.

2. Soil names at detailed level of characterization

The name of the soils at this level of detail – considered as soil varieties – is, in general, a descriptive denomination. The subdivisions of soil genus (*soil genus-subdivisions*) – as the most detailed taxons at high level of the RSST – are completed and divided further – for the characterization in detail according to some morphogenetic features (not used at high level), some features of other kind, different classes of some soil properties (not differentiated or used at high level), texture class, nature and origin of the parent material, all these being important especially from a pragmatic point of view. The features or characteristics that are taken into account are mentioned in fig. 1.

Of course, the classes of all the mentioned features are defined in special tables with the parameters description and names. The class of each of

Table 1. „Expressive” genetic terms of the soil names for the soil class subdivisions, case of the Kastanozems (WRB) and the Great Group of Calcids (ST) (as example)

WRB-SR		ST (Soil Taxonomy)		
Reference Soil Group	Reference Soil Units	Order	Suborders	Great Groups (for Calcids only)
Kastanozems	Haplo-kastanozems	Aridisols	Cryids	Petrocalcids
	Lepto-kastanozems		Salids	Haplocalcids
	Gleyo-kastanozems		Durids	Lithipetrocalcids*
	Fluvo-kastanozems		Gypsids	Natripetrocalcids*
	Verto-kastanozems		Argids	Argipetrocalcids*
	Luvo-kastanozems		Calcids	Lithihaplocalcids*
	Calco-kastanozems		Cambids	Vertihaplocalcids*
	Gypso-kastanozems			Aquihaplocalcids*
	Duro-kastanozems			Sodihaplocalcids*
	Fluvogleyo-kastanozems			Durihaplocalcids*
	Salocalco-kastanozems			
	Sododuro-kastanozems			

According to WRB-SR and Soil Taxonomy with minor changes.

* Added, in order to bring the two soil classifications closer, by simplifying the original da

Table 2. Some proposals of qualifiers for the soil terrestrial sorts (having inherited features)

Textural qualifiers :	Explanations
Clayic (ce)	Heavy clay, clay, silty clay, sandy clay
Siltic (sl)	Silt, silt loam, silty clay loam
Loamic (lo)	Loam, clay loam, sandy clay loam, sandy loam
Arenic (ar)	Sand, loamy sand
± Skeletic (sk)	≥ 40% coarse fragments
Eutric (eu) for Histisols	pH ≥ 5.5
Dystric (dy) for Histisols	pH < 5.5
Some “family differentiae” for mineral soils can be used also and, may be, the soil depth?	

According to WRB (2014) with some completions

the above mentioned features are systematically registered in a „formula” that corresponds to the soil unit at low level. This „formula” has the advantage that each feature is registered and cannot be omitted. The number of soil units resulted from the combination of these features classes is theoretically very high.

U.S. Soil Taxonomy differs from this one because the soil variety (of RSST) especially does not take into account the mineralogy classes, cation exchange capacity classes and temperature classes; but it has additional information about classes of soil water excess, salinization, sodiciza-

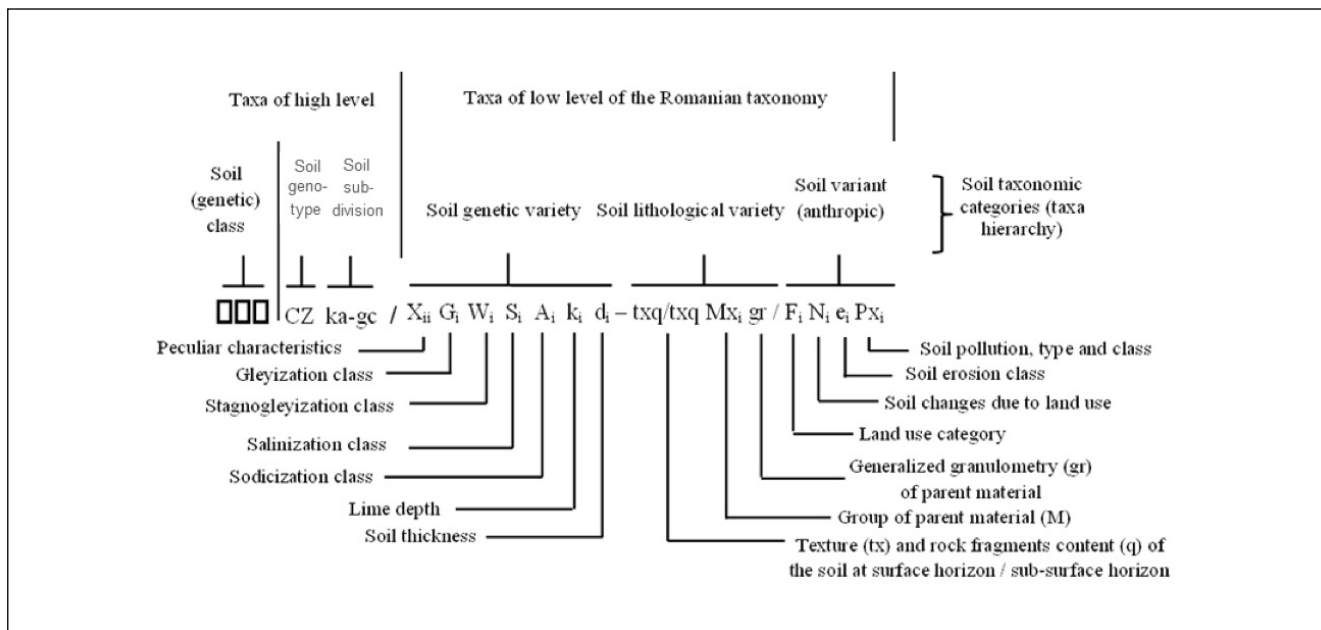
tion. It must be underlined that nowadays these differences do not great matter, because it is possible to complete the soil characterization with different other attributes by „rules of information transfer” starting from the basic information.

For the soil taxa at low level (soil varieties, genetic or lithological), one uses some descriptive terms of specific characteristics corresponding to the soil classes or to the respective taxon, added to the soil genetic name. For instance: Calcaric, vertic, endogleyic, bathihiposalic, proxicalcaric-Chernozem clayic-loamic/clayic, on fluvio-lacustrine deposit, clayic/arable, irrigated

Table 3. Types of annual pedorhythms (by Florea, 1996, 2009, 2010 with completions)

	Main soil category according to the type of annual pedorhythm	Climatic zone (roughly equivalences)	Favourable period for plant growth in a year (according to FAO)	Soil dynamics	Classes of temperature and moisture regimes (ST) (rough equivalences)
Continual annual pedorhythms	Soils with Isocontinuic pedorhythm	Humid tropical	All the time	Very intense all the time	Hyperthermic; Perudic
	Soils with Varicontinuic pedorhythm	Humid subtropical	Practically all the time	Very intense all the time with slight variations	Thermic-hyperthermic; Perudic-Udic
(Warm) oceanic temperate		Mesic; Udic			
Discontinuous annual pedorhythms (with interruptions)	Soils with Arido-interruptic pedorhythm	Humid subtropical and tropical, seasonally dry	80-275 days and rainfall in summer	Very intense in humid periods, interrupted or slackened in dry periods	Thermic; torric; Udic
		Arid subtropical	Less than 75 days Rainfall in summer	Very intense in humid periods, interrupted in long dry periods	Thermic; torric; Udic
		Arid Mediterranean	Less than 75 days Rainfall in winter		Thermic; Xeric
	Soils with Cryo-interruptic pedorhythm	Oceanic temperate	Somewhat more than 135-245 days	Moderate in humid periods, interrupted in short cold periods	Mesic; Udic
		Oceanic cold (boreal)	Somewhat more than 75-135 days	Moderate, in humid periods, interrupted in long cold periods	Mesic, frigid; Udic
		Boreal and Polar	Less than 75 days	Active in humid warm periods and interrupted in cold long periods	Crylic, gelic; Udic
	Soils with Aridocryo-interruptic pedorhythm	Mediterranean	About 150-270 days Rainfall in winter, reduced risk of long frost	Inhibited in periods of drought and frost	Mesic; Xeric
		Continental temperate	135 – 245 days	Active in periods of humidity and inactive in periods of drought and frost	Mesic, frigid; Udic, Ustic
		Continental cold (boreal)	75 – 135 days	Slackened or inactive in periods of drought or long frost	Frigid, mesic; Udic, Ustic
	Primitive pedorhythms	Soils with Rudimentic (undeveloped) pedorhythm	Desert areas Rocky lands	-	(Rudimentary or crude soil and rudimentary soil dynamics)

Figure 1. Formula of the elementary soil unit according to the Romanian system of soil taxonomy

[CZka-vs-gc/G₃S₁k₁-t/aTfa/Air]. The used qualifiers are found as indicators in SRTS with the number 13–19 for peculiar and genetic varieties, 21–25 for lithological varieties and 20. 26–29 for anthropic variants.

The Romanian soil nomenclature, very similar to those of the WRB-SR, is very different from the USDA-Soil Taxonomy nomenclature (that has avoided all the colour names and folk names and new terms have been fabricated); it has been rationally constructed, connotative and reflects the position in the classification (taxonomy).

This nomenclature is much too different to make a comparison among the terms of the different classification systems. Only for the soil orders and partial soil suborders one can see some analogies (see Table 4), but the soil correlation is easy to make because the soil name in U.S. Soil Taxonomy are self-significant.

Generalizing, the pattern of the proposed name for soil in any classification system is presented in the table 5.

The proposed name model for soils in soil science in order to a common, comprehensive communication in this field is a combined denomination (with three words name), consisting in abasic binominal term formed of one word showing genetic origin and second word showing inherited characteristics (generally from parent rock), completed with a third term (word) for a

more comprehensive definition (detailed), showing the geographical (land-scape) by specific attributes (soil facies).

The three distinct soil sides – genetic, inherited and geographic facies - are essential and all three sides must be specified for the soil identification (excepting the cases of very general studies).

3. Soil-land map unit as more significant soil-unit for interpretative applications.

The soil map unit identified – by its name – offers valuable information very useful for interpretation and evaluation of the respective area in different purposes concerning the productive potential, land use and management, soil improvement, land protection. The practice has proved that to obtain better results, the soil study needs to be completed with information on environment on land, considered as „soil phases” (SSM, 1993). Therefore in the Romanian „Soil Survey Methodology” (Florea et al., 1987; Florea, 1990) a more complex detailed unit was introduced, namely the **soil-land unit or pedo-terrain unit**, having more data (information), useful for soil use and management, recorded for each unit (SMU, Soil Mapping Unit) in the form of a „fraction”, having codified data on soil at numerator and codified data on environment at denominator, as presented (Florea, 1990) at the Kyoto Soil Congress and in „Soil Horizons” (Florea, 2012). This

soil-land unit differs from SOTER unit (FAO) (Engelen and Wen, 1995), because the soil-land unit is a soil unit completed with environment characteristics, while SOTER unit is a geomorphic unit characterized by soil components.

Using the soil-land unit in the soil survey, the soil mantle is studied not only as soil-components distribution, but also as main compo-

nent of landscape units in relation with all other environment factors (and ecological conditions). In this way, extending the U.S. practice of „so-called soil phases” (SSM, 1993), the soil survey and soil map become more efficient means to solve various practical and even theoretical problems. With that end in view, in the soil survey at large scale in Romania, *each soil*

Table 4. The correlation of soils from RSST with soils from the main international systems

Romanian System of Soil Taxonomy (RSST-2012)	WRB-SR (World Reference Base for Soil Resources) (2006)	USDA - Soil Taxonomy, Keys (2010)
SOIL CLASSES and Soil Types	Reference Soil Groups or Soil Units	SOIL ORDERS and Soil suborders (sometimes Great Groups, Subgroups)
PROTISOLS	-	ENTISOLS (pp)
Lithosols	Leptosols (pp)	Lithic Ustorthents (pp) Lithic Udorthents (pp) Lithic Cryorthents (pp)
Regosols	Regosols (pp)	Orthents (pp)
Psamosols	Arenosols (pp)	Psammentes (pp)
Aluvisols	Fluvisols (pp)	Fluvents (pp)
CHEMNISOLS	-	MOLLISOLS (pp)
Kastanozems	Kastanozems	Ustolls (pp)
Chernozems	Chernozems	Ustolls (pp) Udolls (pp)
Phaeozems	Phaeozems (pp)	Udolls (pp)
Rendzinas	Rendzic Leptosols (pp)	Rendolls (pp)
UMBRISOLS	-	INCEPTISOLS (pp)
Nigrosols	Haplic Umbrisols (pp) Cambic Umbrisols	Humic Dystrudepts (pp)
Humosiosols	Haplic Umbrisols (humic) (pp) Cambic Umbrisols (humic)(pp)	Humicryepts (pp)
CAMBISOLS	-	Udepts (pp) Cryepts (pp)
Eutricambosols	Haplic Cambisols (eutric)	Eutruudepts (pp) Haplocryepts (pp)
Dystricambosols	Haplic Cambisols (dystic)	Dystrudepts (pp) Dystrucryepts (pp)
LUVISOLS	-	ALFISOLS
Preluvisols	Haplic Luvisols (pp) Calcic Luvisols (pp)	Haplustalfs (pp) Rhodustalfs (pp) Hapludalfs (pp)
Luvosols	Haplic Luvisols (pp) Albic Luvisols (pp) Albeluvisols (pp)	Hapludalfs (pp) Rhodudalfs (pp) Glossudalfs (pp)
Planosols	Planosols	Albaqualfs (pp)
Alosols	Alisols	Hapludults (pp)
SPODISOLS	-	SPODOSOLS
Prepodzols	Entic Podzols	Haploorthods (pp) Haplocryods (pp)
Podzols	Haplic Podzols (pp) Umbric Podzols (pp)	Haplocryods (pp) Humicryods (pp)
VERTISOLS	-	VERTISOLS
Vertosols	Vertisols	Haplusterts Hapluderts
Pelosols	Vertic subunits	Vertic subgroups (pp)
ANDISOLS	-	ANDISOLS
Andosols	Andosols	Hapludands (pp) Haplocryands (pp)
HYDRISOLS	-	Aquic or wassic suborders, aquic great groups
Stagnosols	Stagnosols (pp)	Epiaqualfs (pp)
Gleysols	Gleysols (pp)	Endoaquents (pp) Endoaquepts (pp) (and aquic great groups)
Limnosols	Subaquatic Fluvisols	Fluviwassents (pp) Haplowassists (pp)
SALSODISOLS	-	Salic suborders Natric great groups or subgroups
Solonchaks	Solonchaks (pp)	Aquisalids Haplosalids Salidic subgroups

Solonetz	Solonetz (pp)	Natraquolls Natrudolls Natrustolls Natraqualfs Natrudalfs Natrustalfs Halaquepts Natric subgroups
HISTISOLS	-	HISTOSOLS
Histosols	Histosols	Sapristis (pp) Hemists (pp) Fibrists (pp)
ANTHRISOLS	-	
Anthrosols	Anthrosols (pp) Aric Regosols	Anthrepts (Plagganthrepts, Haplanthrepts) Udarents (pp) Ustarents (pp)
Technosols	Technosols	(Entisols ?)

mapping unit is also characterized from the environmental conditions point of view, these conditions being registered under the form of a „fraction” (Figure 2) at the denominator, at the numerator being the properties of the soil; in this way, the soil mapping unit becomes *soil-land unit*, that also contains, beside the soil’s main characteristics, the land characteristics absolutely necessary for the soil map interpretation for many purposes. The elements that are taken into account are shown in Figure 4. In this way, *the soil units of the soil cover are much better integrated with the land (landscape) and the information for the environment is more comprehensive*, very useful and necessary for multiple interpretations; the soil is studied, therefore, not only as a distinct entity (whole), but also as a component of a greater whole (landscape, geosystem or ecosystem).

This *comprehensive integrating methodology* of the land (or territorial) systems study is the most suitable for an adequate solution of the various problems of the land development and environment protection in the context of the sustainable development.

The climatic data, necessary for an environmental characterization of a land (territorial) systemic unit, are completed from different climatic information sources (Vlad, 2001) or from the pedogeoclimatic zoning of Romania, which divides the country’s territory in great physiographic regions taking into account the climatic and relief conditions (Florea et al., 1999).

The above exposed methodology is very suitable to introduce environmental data in a soil data bank that is an effective means of using soil information and interpretation for various purposes.

4. Conclusions

Soil terminology in Romania was developed based on soil classes and genetical–geographical soil entities, as basic units of the Romanian System of Soil Taxonomy – RSST – (1903, 1912). It is based on soil morphogenetic features and properties, objectively observed and measured („diagnostic elements” of U.S. Soil Taxonomy, 1975).

The soil genus and their subdivisions (soil genusdividia) of RSST correspond very well with the reference soil groups and soil units of the World Reference Base for Soil Resources (WRB-SR), 2014. Unlike WRB-SR, the RSST systematizes – like the U.S. Soil Taxonomy – the soils in a hierarchical taxonomic system. The highest taxon is the soil (genetic) class that corresponds in general to the soil order in the Soil Taxonomy. The soil genus with their subdivisions correspond to suborders, great groups and soil subgroups of soils in the Soil Taxonomy and represent the basic soil units (Hera, 2016).

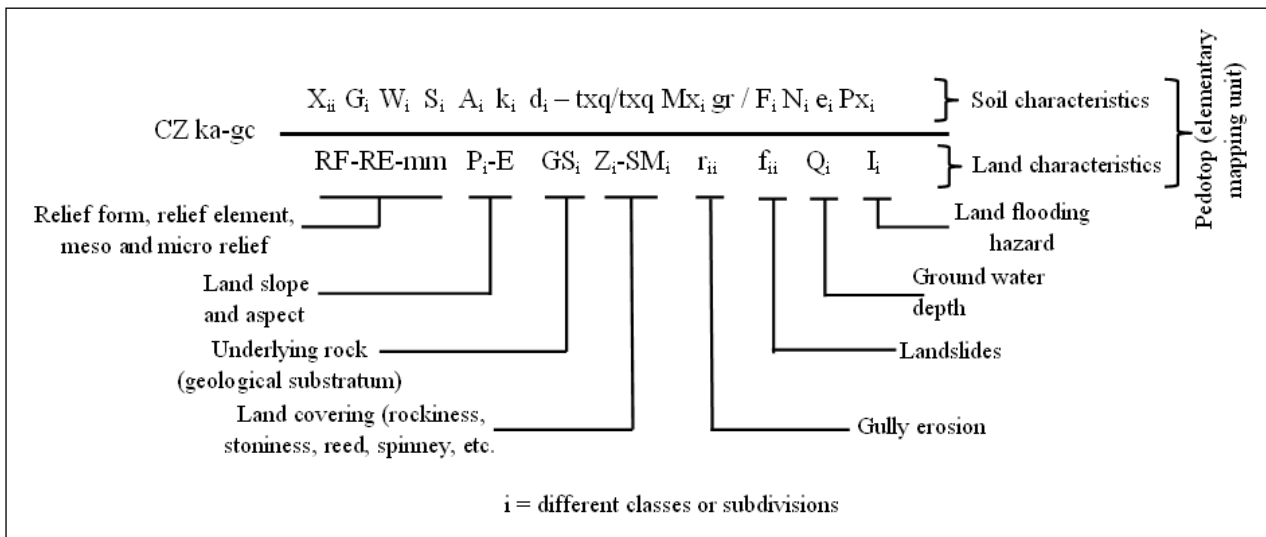
According to new proposal the soil name consists of three words: the first word is of genetic origine (soil genus with its sub-divisions-genusdividia), the second word shows the inherited features (soil terrestrial sort) and the third word the geographic aspects (soil facies).

At the lower level of classification, the soil genetic varieties and soil lithological varieties of the RSST correspond more or less to the families and soil series of the USDA-Soil Taxonomy.

A certain correlation among soils in the RSST and Soil Taxonomy is found at class (order) level, except for the soils from Anthrisols, Hydrisols and Salsodisols classes, which are dispersed in different suborders, great groups or subgroups in the Soil Taxonomy. Another cause of the difficult correlation

Table 5. The pattern of the proposed soil name in any soil classification system

Binominal soil name based on genetic and inherited features (diagnostic criteria), at high and medium level of classification		Facies name of soils, at zonal (regional) and local level (Geographical variety)		Soil Subdivisions name at low level
First word: for soil main genetic side (the word can be a composed term)	Second word: for soil main inherited side	Geozonal facies qualifiers	Geolocal facies qualifiers	“Supplementary” soil qualifiers
The word corresponds to different high levels of the genetic soil classification (taxonomy): Reference Soil Group (RSG) Reference Soil Unit (RSU) Reference Soil Subunit (RSS)	The word corresponds to some stable soil attribute(s) especially inherited from the soil parent material or from the territory (landscape)	A selected name (qualifier) for the climatic regional large area (where the soil is located)	A selected name (qualifiers) for a local (regional) geographic objective specific for the studied area	Various soil qualifiers, excepting “soil development qualifiers” and “soil intergrade qualifiers”, already used for the name at high level
1	2	3	3 ^m	4
Some examples:: RSG : Chernisols RSU : Chernozem RSS:Argichernozem, Gleyicambichernozem, Haplientipodzol	loamic, loamic, clayic, loamic, areni- skeletalic.	A global map with accepted “qualifiers” for geozonal facies is useful (at 1-2 levels)	Adequate name corresponding to the situation of each area	1-n supplementary appropriate qualifiers (as combined distinct adjectives)

Figure 2. Formula of elementary soil - land unit used in soil survey in Romania for maps at large scales (see Figure 1 for explanations of the numerator symbols)

between the two systems is the fact that in the Soil Taxonomy the soils are also that in the split depending on their moisture and temperature regimes (not considered in WRB-SR and RSST). This information is completed through the soil zoning or soil regionalizing in the RSST (and by soilfacies in the new proposal).

The author is convinced future the soil taxonomy at high level should be developed based on the diagnostic elements (criteria, differentiae) introduced by USDA-Soil Taxonomy, but for soil maps at large scale the low level soil taxonomy should be completed with the main characteristics of the land, similarly to the comprehensive

integrating methodology used in Romania (1972, 1987) for soil-land units. This methodology with its registering of soil and land data (attributes) under the form of a „fraction” offers ways of soil data to be entered in a database, with various possibilities to obtain new attributes for soil and land (by functions of data transfer) and to interpret these data in numerous purposes.

This short expounding is a synthetic presentation of the ideas from the article published in the revue „Soil Science” („Știința Solului”) nr. 1, 2016, p. 45–58, with some new proposals and modifications, and from the article “Soil Taxonomy in Romania”, published in Soil Horizons, 2012). A new version of the Romanian system of soil taxonomy is necessary in order to bringing up to date this taxonomy.

Summary

It is proposed for the soil, a very complex natural system, a name consisting of three words showing the genetic. Inherited and geographical aspects; in this way the soil name becomes very telling, as in the example: Gleyocambochernozem, lutic-illitic, temperato-danubo pontic facies. Also, the soil map unity (in soil survey) has to be completed with the main characteristic of the land, the soil study becoming the study of the landscape with various practical applications.

Literature

- Arnold, R.W., 1983, *Concepts of soil and pedology*, In: Wilding, L.P., Smeck, N.N.E. & Hall, G.F. (eds.), *Pedogenesis and Soil Taxonomy, I. Developments in Soil Science*, 11A, Elsevier, Amsterdam, 1–21.
- Cernescu, N., 1935, *Facteurs de climat et zones de sols en Roumanie*, Inst. Geologic al României, Studii Tehnice și Economice, Seria C., No. 2, 70 pp.
- Florea N., 1990, *Romanian experience concerning the geocological methodology of soil inventory and interpretation*, UNESCO/MAB Int. Seminar „Future research trends in MAB”, Tokyo.
- Florea N., 1997, *The Contribution of Gheorghe Munteanu-Murgoci (1872–1925) and his Romanian Colleagues to Soil Science*, *Advances in Geoecology*, 29, Catena Verlag Reiskirchen, Germany.
- Florea N., Untaru Georgeta, Vespremeanu Rodica, 1999, *Microzonarea pedogeoclimatică actualizată a teritoriului României (Updated pedo-geo-climatic microzoning of Romania's territory)*, *Știința Solului*, XXXIII, nr. 1, p. 86–104.
- Florea N., Munteanu I., 2003, *Sistemul Român de Taxonomie a Solurilor*, SRTS, Ed. Estfalia, București, 182 pp.
- Florea N., 2008, *Scrierile lui Constantin Gregorian despre solurile agricole în România în perioada „agrogeologică” a științei solului*, *Știința Solului* XLII, 2, p. 105–111.
- Florea N., Munteanu I. (coordonatori), 2012, *Sistemul român de taxonomie a solurilor*, SRTS, ed. a 2-a, Ed. Sitech, Craiova, 206 pp.
- Florea N., 2012, *Soil Taxonomy in Romania*, *Soil Horizons* 2012, p.25–31, doi:10.2136/sh.12.01.0006..
- Glinka, K.D., 1914, *Die Typen der Bodenbildung, ihre Klassifikation und geographische Verbreitung*, Verlag Gebrüder Bornträger, Berlin W 35, 366 pp.
- Hera Cr., 2016, *Pledoarie pentru sol. Elogiu slujitorilor pământului românesc*, *Academica*, XXVI, 12, 314, p. 28–45.
- Hilgard, E.W., 1892, *The Relations of Soils to Climate*, United States Department of Agriculture, Weather Bureau Bulletin, 3, p. 1–59.
- Ionescu-Șișești, Gh., Coculescu Gr., 1939, *Principalele tipuri de sol din România. Răspândire, descriere, compoziție. Starea de fertilitate. Nevoia de îngrășămintă*, Imprimeriile Naționale, București, 257 pp.
- Kellogg, Charles E., 1938, *Soil and Society*, In vol. *Soil and Men*, Yearbook of agriculture, USDA, p. 863–886.
- Lixandru Gh., 1998, *The Beginnings of the International Soil Science. Contributions of Romanian Scientists.*, *Știința Solului*, XXXII, 1–2, p. 189–197.
- Murgoci G., 1911, *Zonele naturale de soluri din România*, An. Inst. Geol., IV, fasc. 1 (1910), București, p. 1–33.
- Murgoci Gh., 1924, *Considerations concerning the classification and nomenclature of soils*, *Comité Intern de Pedologie*, IV-e Comm. nr. 18, Helsingfors, p. 257–268.
- Murgoci Gh., Enculescu P., Protopopescu-Pache Em., Saidel T., 1927, *Harta solurilor României*, Institutul Geologic al României, București, Atlas geologic, foaia nr. 2, Berlin Lithographisches Institut, Berlin W 35.
- Simonson, R.W., 1964, *The soil series as used in the USA*, the 8th Int. Congr. Soi. Sc., Bucharest-Romania, V, 2.
- Smith, G.D., 1983, *Historic development of soil taxonomy – background*, în *Pedogenesis and Taxonomy, I. Development in Soil Science*, 11A, p. 23–49, Elsevier, Amsterdam.
- Stremme H., 1937, (ed.), *International Soil Map of Europe (1:2,500,000)*, Berliner Lithographisches Institut, Berlin.
- Vlad V., 2001, *Contribuții privind sistemele suport de decizie pentru evaluarea și utilizarea terenurilor agricole (Contributions to the decision support systems for evaluation and use of agricultural land)*, Doctorate dissertation, Agric. Univ., Bucharest, 332 pp.
- ***, 1969, *Clasificarea morfogenetică a solurilor României*, Șt. solului, VII, 3.
- ***, 1975, *Soil Survey Staff, Soil Taxonomy. A Basic System of Soil Classification for Making an Interpreting Soil Surveys*, Agriculture Handbook N 436, U.S. Department of Agriculture, Washington, D.C., 754 pp; a new edition in 1999, 869 p.
- ***, 1980, *Sistemul român de clasificare a solurilor*, I.C.P.A., București.
- ***, 1987, *ICPA, Metodologia elaborării studiilor pedologice*, 3 volumes (Florea N., Bălăceanu V., Răuță C., Canarache A., redactors), Bucharest.
- ***, 1988, *FAO-UNESCO-ISRIC Revised Legend. Soil Map of the World*, Reprinted 1990.
- ***, 2006, *World Reference Base for Soil Resources*, W.S.R., No. 103, Rome, 138 p.

Încotro Uniunea Europeană, după pandemia anului 2020 (I)

Napoleon Pop*

Valeriu Ioan-Franc

Membru corespondent al Academiei Române

„Nothing can teach the reality of global interdependence better than a pandemic. But is this what we learnt? In our fear, we have turned inwards more than outwards.”

Martin Wolf

Una dintre curiozitățile începutului anului 2021 a fost că economia globală a dat semne de accelerare după șocul pandemic, dar atmosfera generală a redresării a rămas stagnantă între speranțe și temeri. Există credința că pandemia ne-a învățat cum să combinăm producția de orice fel cu distanțarea fizică. Vaccinarea a dat mai multă încredere întreprinzătorilor, fie în salvarea afacerilor proprii, fie în intențiile de a investi în structuri economice viabile postcovid. Poate cea mai importantă lecție (Ioan-Franc, Diamescu, 2021) a vremurilor pandemiei – încă neînțeleasă de mulți – este că, în fața unor provocări comune ale societății globale, succesul depășirii acestora constă în cooperarea și coordonarea tuturor. Timpurile unei pandemii continue, cu vârfuri și căderi, înseamnă mai multă coerență în acțiunea celor care împărtășesc aceleași scopuri legate de sănătate, schimbările climatice și modul în care tehnologia ne poate ajuta prin digitalizare sau inteligență artificială. Martin Wolf, un apreciat economist britanic, editor asociat și comentator la „Financial Times”, constată, în context, că realitatea este încă una a unei mari divizări, care atrage după sine mari suspiciuni. Este exact ceea ce se întâmplă în geopolitica timpului, sub influența căreia ne vom găsi cu toții.

1. Criza pandemică a avut darul de a precipita structurile economice ale țărilor lumii, mai ales dezvoltate, scoțând în evidență ce ramuri au ieșit mai puternice din criză și ce ramuri par a nu mai avea viitor. În aceeași măsură, criza pandemică a trecut prin sita eficacității economice companiile de orice fel, cu același rezultat: cine rămâne pe piață, cine o părăsește? Suntem, poate, tentați să concluzionăm că nimic nu este nou, dar dacă vom încadra în trendul obișnuit fenomenul descris ca efect al pandemiei, atunci diferența constă în creșterea diferențiată a forțelor pieței, sub influența creșterii puterii de piață a marilor companii, cele mari devenind și mai mari. Cum marile companii lasă din ce în ce mai mic spațiu de manifestare rolului firmelor mici și mijlocii, lovite cel mai puternic de efectele economice ale crizei pandemice (fiind cele mai afectate economic și financiar, ele au înregistrat cele mai mari pierderi de locuri de muncă), atunci ne confruntăm cu o altă problemă a modelului economic tradițional și cel mai răspândit, respectiv cu o fixare și mai puternică a forțelor pieței, dominată de actori mai puțini, dar foarte puternici. În context, întrebarea este *ce se va întâmpla cu redresarea economică*, de vreme ce tocmai companiile dominante dețin puterea de piață și formarea prețurilor?

Un răspuns la întrebare este dat de o cercetare recentă, condusă de Kristalina Georgieva, Federico J. Díez, Romain Duval și Daniel Schwarz, intitulată *Rising Market Power – A Threat to the Recovery?*, ridicată pe blogul FMI la 15 martie 2021. Deși se spune că cercetarea nu reflectă

neapărat opinia oficială a FMI, aceasta confirmă preocuparea și îngrijorarea legate de marile companii transnaționale care, prin puterea lor economică, au ajuns nu numai să influențeze politica, ci chiar să o conducă, lăsând statului o poziție de *follower* a intereselor acestora. Prin forța de piață a acestor mari companii, ele pot determina sensul și profunzimea redresării și creșterii economice, punând chiar în pericol obiectivele guvernelor pe termen scurt și mediu. Dacă privim doar la spațiul economic european, în general, și la cel al UE, în special, atunci problematica vaccinului și a vaccinării reflectă exact dominația marilor companii pharma și posibilul lor rol în revenirea economiilor după pandemie. Exemplul nu se reduce însă numai la vaccinuri și vaccinare. El se multiplică deja în multe alte sectoare ale economiilor, dând substanță percepției că lumea este în schimbare. Atenție, în noua lume, în care, mai mult decât probabil vom conviețui, marile companii vor sufoca inovațiile și vor frâna investițiile, ceea ce va bloca revenirea firmelor mici și mijlocii ori intrarea pe piață a altora. Consecințele sunt multiple, de la dinamismul redresării așteptate și recuperarea locurilor de muncă pierdute, până la competiție și formarea prețurilor. SUA și China, cu economii dominate de mari corporații, au dat deja semnalul unei redresări peste așteptări, iar semnele revenirii inflației se pare că sunt dictate de comportamentul acestora, ca un „sprijin” dat guvernelor de a scăpa de obsesia deflației. Nu mai există niciun dubiu în ceea ce privește cine sunt *câștigătorii pandemiei*, ei fiind și *cei ai globalizării*. Marile corporații țin în mâna lor dinamismul afacerilor prin fuziunile și achizițiile pe care le fac, în timp ce noii întreprinzători sunt subminați de competiția în salarii și prețuri (un nou fel de *dumping*), fiind pierdute oportunități mai largi de creștere economică, de recuperare a locurilor de muncă și a veniturilor.

2. În anul 2020, *Uniunea Europeană* (UE) „s-a ales” cu toate caracteristicile noii viziuni asupra restructurării economiei globale și ordinii internaționale de acum încolo. În primul rând, *a achiziționat cu sârg vulnerabilitățile economice ale modelului economic capitalist*, scoase pregnant la iveală de pandemie, confirmând studii anterioare, printre care și cele asumate de Thomas

Piketty în celebrele lui cărți (*Piketty, 2017, 2020*), care s-au bucurat de o avalanșă de comentarii și aprecieri. Lucrurile nu mai pot continua așa, în condițiile efectelor economice lăsate de pandemia Covid-19, iar repetarea de noi valuri de pandemii este din ce în ce mai probabilă, devenind un alt *modus vivendi*. Cum au fost depășite până acum nu poate deveni încă bună practică regională sau globală, spun documentele unei recente conferințe ONU pentru comerț și dezvoltare (UNCTAD), care relevă că închiderile economiilor au lăsat în urmă un deficit în economia globală de peste 10 000 de miliarde de dolari, care vor trebui recuperați. În anul 2020, economia globală a suferit, apud UNCTAD, „cea mai drastică scădere anuală de la introducerea statisticilor privind activitatea economică agregată, la începutul anilor 1940”.

Europa și UE, devenite inseparabile, au trecut printr-o criză ca nicio alta, iar presiunea incertitudinilor va fi prezentă cu grade de acuitate sporite. Adresarea lor trebuie trecută cu brio prin schimbările anunțate ca soluții de ieșire din modelul economic capcană. Economia verde și digitalizarea, asumate cu fervoare, cu întrebarea la recomandarea cui încă neelucidată, vin la pachet cu ceva ce trebuie schimbat: teoria economică în ceea ce privește tratarea datoriilor, consolidarea fiscală, anumite praguri convenționale de avertizare în planul echilibrelor macroeconomice (proporții privind deficite, datorii, dobânzi, inflație). Cuvântul *austeritate* nu mai face bine în diagnosticarea și medicamentația corpului economic și social, *viața oamenilor are prioritate ca drept uman*, iar *restricțiile la care ne obligă pandemia trebuie să-l consolideze și nu să-l restrângă!* O cale ce poate fi acum de urmat, după ce o imensitate de informații personale au fost adunate în bănci de date uriașe, sub sloganul protecției lor față de vecini și prieteni, dar bine gestionate de cei care ne vor manipula de acum încolo pentru a da eficiență celor două laturi de abordare a creșterii economice, *supply* sau *demand side economy*.

Suntem în pragul redefinirii contractului social și a parteneriatului între cetățean și stat, dar nu în termenii discutați înainte de pandemie, sub povara întreținerii inegalităților, ci prin economie verde și digitalizare, ambele devenind o nouă

formă de a pune mintea și acțiunea cetățenilor într-un Pat al lui Procust, ce-i drept redimensionat după vrerea intereselor marilor corporații, trecute prin și caucionate de politici guvernamentale greu de acceptat poate chiar cu un an în urmă. Ar fi bine ca digitalizarea să nu subțieze piața muncii și așa în suferință prin îmbătrânirea populației, precaritatea sistemului de educație (devenit pe alocuri chiar o glumă, dar nu din întâmplare), calitatea sistemului de sănătate sau emigrație de tip *patria ubi bene*.

3. Acest *pattern* european este de mult răsfrânt și asupra României, a cărei dinamică în orice domeniu al existențialității sale este decalată cu perioade consistente de timp. Recuperarea lor ampus-o pe avantajul de a deveni stat membru al UE, încercând să legăm destinul nostru de destinul unui actor mai puternic și reprezentativ care, din păcate, este și el în pierderea cursei de a deveni un actor global autentic. Să fie de vină diversitatea culturală? Nu, răspunsul nu mai poate fi decât parțial legat de diversitatea culturală, mai ales după globalizare și pandemie!

România, din păcate, se înscrie în acest *pattern* european, dar ea s-a înscris în el cu unele handicapuri din trecut, unele chiar osificate de guvernările succedate. În același timp, ea pare că nu ascultă corect mesajele celor mulți din țară și din afară, voci experimentate, instituționalizate și personale. *Avem nevoie de stimulente fiscale și monetare atâta timp și până când vom avea percepția clară a unei redresări economice ferme și sustenabile și nu de apelarea bruscă la o austeritate disimulată, care pune într-o balanță periculoasă liniștea socială de care avem nevoie acum pentru a depăși criza și a reface echilibrul macro*. Era bine de căutat un parteneriat solid între actorii sociali și trimiterea unora dintre ei la plimbare. Ceea ce își dorea guvernul putea fi mai bine realizat cu un parteneriat așezat, cu analiza argumentelor proprii fiecăruia și găsirea unei matrici în care acestea să fi fost aranjate coerent și corelat. *Soluțiile pot avea mereu mai multe variante, iar multele voci academice ale analiștilor și experților au făcut dovada lor și a posibilităților de a alege*.

Europenizarea României de după 1989, de altfel revenirea ei în Europa democratică, a necesitat eforturi naționale serioase pe *fondul unei busole*

politice care a ales, totuși cu greu, între relele estului și oportunitățile vestului. Este un adevăr cu care se pare că încă ne confruntăm, dincolo de cântecul sirenelor vestului. Este un adevăr că dezideratele ofertelor occidentale și ajustarea noastră la ele nu au dat dovadă de îmbrățișarea lor reciprocă din pură simpatie, cât din interese bine marcate, care ne marchează propriile frustrări. Până la urmă. Devenirea României membru NATO și al UE este, credem, considerată o miză existențială pentru ambele părți, dar interesele fiecăreia dintre părți sunt departe de a fi echilibrate prin tărie, consistență și rezultate. Parteneriatul SUA-România, ca și NATO și UE, confirmă „zicerea” lui Kissinger, extinsă de la SUA pe întreg continentul European (și asta ar fi de bine), că *poate primează interesele și nu neapărat prietenia sau dușmănia. Acestea din urmă și-ar pierde relevanța pozitivă sau negativă dacă interesele tuturor ar putea fi amiabilizate la un numitor comun al unei noi ordini internaționale, reechilibrate și resetate la noile realități, teribil de modificate față de ordinea stabilită după al WWII*.

Recunoscând aceste modificări, ne dorim o ordine nouă așezată în mod ordonat. Pașii spre ea sunt, însă, lenți și întreruși, iar puterile economice existente și în devenire (emergente) în noua structură globală se pare că nu și-au definit încă interesele geopolitice până la ultimul detaliu, pentru a se așeza la masa unor negocieri serioase. Încă există „preambuluri” de clarificat chiar prin noi tensiuni, sancțiuni etc., față de care temerile multora consolidează neputința unui dialog constructiv cât mai aproape în timp. G-20 și FMI sunt, deocamdată, și vizibil preocupate de înțelegerea, de altfel corectă în globalizare, că dacă nu îi ții vii pe toți, murim cu toții. Așa că transferul de resurse a devenit o necesitate rapidă, iar cum se vor face recuperările prin rambursări mai mici, mai etapizate, prin iertări etc. rămâne de văzut, după ce economia globală va trece de hopul incertitudinilor în creștere. Acestea din urmă ne îndepărtează, ca și efectul Fetei Morgana, de optimismul iluminării lor, încă nejustificat pe deplin.

Bucuria parteneriatelor formale ascunde bătălii neterminate și chiar întreținute voit, din care cu greu se decelează ce ar fi mai bine pentru România, stat membru (SM) al UE de mărimea a 7-a din

cele 27. Din păcate, performanțele sunt predominant de locul 26, ceea ce are legătură cu încrederea în țară și reputația guvernantei noastre peste hotare. Dar performanțele noastre mai au legătură și cu poziția chită de *follower*, deși am avea inițiative demne de luat în seamă. Percepem mai mult că nu sunt întotdeauna pe placul tuturor SM, în loc să ne luptăm pentru ele. Neprimirea în spațiul Schengen, deși condițiile tehnice de securizare au fost îndeplinite de mulți ani și sunt funcționale, sau menținerea de peste zece ani a Mecanismului de Cooperare și Verificare (MCV), cu rapoarte anuale elaborate de cunoscuți fără nume, sunt dovezi ale neîncrederii politice, la fel ca și în ceea ce privește nereușita de a răspunde recomandărilor de țară (din cadrul exercițiului Semestrului European).

Poate nu respectăm întocmai unele ghiduri (din motive cunoscute), poate ne facem noi că nu le înțelegem, dar și menținerea rigidă în pozițiile unor SM față de România credem că depășește cu mult învinuirile aduse României, care a susținut proiecte importante ale UE în Consiliile Europene dominate de critici fervenți ai țării. Este un joc continuu, care ar trebui să pună pe gânduri ambele părți – instituțiile comunitare și SM – în fața urgențelor determinate de schimbările rapide din lume, în fața noilor provocări de resetare a lumii, chiar în fața cheltuirii optime și în timp real a resurselor UE, puse împreună la bătaie de toate SM în Fondul de Redresare și Reziliență al UE, NextGenerationUE și în bugetul multianual 2021–2027. Să nu uităm cât timp au cheltuit disensiunile pentru a se ajunge la decizia salutară a Consiliului European din iulie 2020, iar acest lucru și-a pus amprenta pe *contradicția dintre abundența discursurilor optimiste*, legate de punerea sumelor în aplicare – de la președintele Comisiei Europene până la comisari – și *faptul că valori consistente din aceste sume încă sunt departe de a fi distribuite*, până nu se clarifică rambursarea lor de către SM, dar și modul de aplicare a conexiunii accesului la ele, *cu respectarea statului de drept*.

4. De la criza financiară izbucnită în 2008, cu recunoașterea incompletitudinii integrării europene care a exacerbât efectele ei economice – lipsa integrării sistemului financiar cu soluția

creării Uniunii Bancare și a Autorității Europene Bancare (EBA), cea a creării Uniunii Piețelor de Capital, lipsa unei capacități sau a unui instrument bugetar minim comun pentru transferuri fiscale la nevoie – asistăm la *explozia gestiunii riscurilor* pentru care s-au propus tot felul de formule de management al acestora. *Riscurile continuă să se acumuleze* prin identificare și apoi prin reproducerea lor, pentru a fi mai siguri de efectele managementului de expunere, prevenție și reziliență la crize, proces dominat și desfășurat sub auspiciile unor precauții în creștere. *Defensiva* din cadrul UE *înlocuiește* parcă *ofensiva la un moment când de mult pledam că UE trebuie să-și demonstreze capacitatea de a deveni un actor global activ și credibil, în plan politic și economic*, inclusiv prin intențiile mai noi, reluate, de a spori rolul euro în sistemul financiar global, uitând însă de păcatul originar al creării lui. Deocamdată, problema cu euro nu este neapărat legată de apreciere față de dolarul SUA, ci preocuparea că vor crește dobânzile de finanțare, cu costuri reduse, a necesităților de noi sume de bani, ceea ar fi un semnal rău atât pentru Comisie, cât și pentru BCE. Rămânem cu sloganul repetat al revenirii creșterii economice durabile (verde și digitalizată) și sustenabile (macroeconomic), care sperăm să aibă șanse de realizare odată cu refacerea relațiilor transatlantice, de clarificare a raporturilor NATO-UE și a pozițiilor comune SUA-UE față de Rusia și China. Toate necesită investiții în încrederea acțiunii comune și cum este ea „finanțată” moral, politic și material.

Să avem, prin urmare, încredere în declarația lui Valdis Dombrovskis, vicepreședintele Comisiei Europene, rostită la reuniunea ECOFIN informală din ianuarie 2021, nelipsită de precauțiuni în formulare: „While the pandemic continues to determine our outlook, the Commission’s latest forecast shows that at last, we are turning the corner in overcoming the economic crisis. It is still subject to high uncertainty and downside risks. Nonetheless, there are grounds for cautious optimism”. Dar, să fim atenți și la îndemnul că *planurile naționale de reziliență și redresare trebuie să răspundă provocărilor recomandărilor specifice de țară*, să contribuie la tranziția verde și digitalizare, să asigure un echilibru corect între reforme și investiții, dacă ne dorim ca în anul

---

2022 să ajungem la nivelurile de PIB pre-pandemie. Din păcate, chiar planul nostru național de redresare și reziliență este o înșiruire de cheltuieli și nu o corelație între obiective, modul de a le realiza și impactul așteptat al unor veritabile reforme structurale.

Paolo Gentiloni, comisarul pentru economie, completează viziunea planurilor respective cu necesitatea de a câștiga cursa dintre vaccinare și infecțiile cu coronavirus, ceea ce este crucial pentru asigurarea redresării economice în condițiile menționate de Dombrovskis. El opinează că aplicarea cu succes (care și când?) a Fondului de Redresare și Reziliență poate genera o creștere economică de ansamblu a UE, de 2% (poate mai mult 2% pentru SM foarte afectate), dar, în conferința de presă ECOFIN, se adaugă că „we will need to make wise choices in terms of fiscal policy, to avoid the premature withdrawal of supportive measures”, alegere refuzată de România prin bugetul anului 2021, prin care se dorește o creștere economică de 4-5% în 2021. Dar guvernul nostru a comunicat (10 martie 2020, știre Profit.ro) că necesarul brut de finanțare de 130,8 miliarde lei ar putea fi depășit cu o mare probabilitate, necesarul crescut de împrumut punând în pericol ținta de deficit bugetar (!). Să fie anunțul prematur al unei noi neputințe?

Succesul îndatorării comune este umbrat pe zi ce trece de comentarii și acțiuni mai toate îndreptate astfel încât ceea ce se invocă să nu se mai repete. Deși compromisul a fost realizat de cancelar Angela Merkel, criticile vehemente vin tot din Germania. Jens Weidmann, președinte al Deutsche Bundesbank și membru al bordului BIS, susține în orice comunicare că Fondul de Redresare și Reziliență trebuie considerat o simplă excepție, în contradicție cu Christine Lagarde, președinta BCE, care spune că o astfel de soluție trebuie repetată, dacă se mențin condiții care o impun. Curtea de Conturi germană critică îndatorarea comună a SM ale UE pentru planul de redresare post-covid, președintele acesteia, Kay Sheller, reproșând faptul că efectele financiare ale recuperării îndatorării comune vor apăsa pe umerii generațiilor viitoare. Deși Curtea Europeană de Justiție nu a tranșat obiecțiunile Ungariei și Poloniei la criteriile de constatare a violării

soluției la care s-a ajuns în decembrie 2020, astfel ca să se dea undă verde alocărilor celor îndrituiți și fără suspiciunea nerespectării statului de drept.

Parlamentul European a ajuns să pună presiune pe Comisia Europeană, cu amenințarea de a fi dată în judecată dacă nu va lua în serios aplicarea condiționalităților alocărilor din bugetul UE, legate de respectarea statului de drept, cu emiterea ghidurilor necesare, înainte de o decizie a Curții Europene de Justiție. Conflictul de comunicare pe subiect ajunge la cote critice, dacă, pe de o parte, proiectul de rezoluție semnat de coaliția EPP, S&D, Renew Europe, Verzi și grupuri de stânga amenință cu darea în judecată a Comisiei (un caz rar în istoria UE), iar, pe de altă parte, când compromisul realizat de consiliul european din decembrie 2020 la obiecțiile Ungariei și Poloniei, Comisia va produce ghidurile respective, după ce CEJ se va pronunța. Rezoluția PE insistă pe faptul că „application of the Rule of Law conditionality Regulation cannot be subject to the adoption of guidelines” și „urges the Commission to avoid any further delay in the application [...] requests that, if the Commission deems such guidelines necessary, they are adopted as soon as possible and no later than 1 June 2021”. În caz contrar, PE va constata încălcarea obligațiilor Comisiei Europene și se va îndrepta împotriva ei, conform Art. 265 din TFEU.

Iată cum ceea ce a fost o consolidare prin punerea în comun a datoriei și responsabilității, o cotitură în istoria negocierilor unui buget, a devenit cel mai arzător subiect de confruntări instituționale, poate justificat de miza sumelor în cauză și de așteptările unor SM ale UE. Riscuri sunt pentru toate bugetele SM, nu numai asupra celui german, cum susține președintele, citat deja, al Curții Europene a Auditorilor, Kay Sheller. Problema de fond este că cele 750 de miliarde de euro de rambursat în următorii 30 de ani sunt o gură de aer necesară acum multor SM aflate în dificultăți cu sursele de stimulente fiscale pentru a-și salva economiile. Dubiile Germaniei rezidă în faptul că nu există siguranța ca toate SM să-și plătească proporțional părțile din datoria comună, iar Germania va trebui să plătească 65 de miliarde euro în plus față de ceea ce primește. Acordul asupra bugetului UE este insuficient constrângător când este vorba de fondul de îndatorare comună, ceea

ce înseamnă, în opinia lui Sheller, că „Statele Membre ar putea, așadar, teoretic, să se îndatoreze în mod nelimitat la nivelul UE și să își atribuie aceste fonduri sub formă de subvenții” nerambursabile. Obsesia disciplinei bugetar-fiscale predomina și în anii când tot SM puternice au decis suspendarea regulilor Pactului de Stabilitate și Creștere pe anii 2020 și 2021, cu perspectiva aplicării ei și în 2022. Concluzia lui Sheller este că această suspendare va alimenta speranța ca noi crize viitoare să fie suportate tot de comunitatea SM ale UE, cam aceeași temere pe care o are și J. Weidmann.

5. Identificăm, în *planul intern al UE*, reaccentuarea unor controverse mai vechi legate de inacceptarea partajării riscurilor care ar putea pune UE la pământ, cu intenția vădită că beneficiarii integrării europene vor să-și mențină avantajele individuale, indiferent de situația de ansamblu a UE. Un hop a fost trecut, dar liniștea bună de după el este din nou sfâșiată de revenirea disensiunilor pe un fond critic și mai accentuat. *Două probleme majore frământă*, deși ele fac corp comun cu destinul integrării: vaccinul și vaccinarea, tratate cu mult extaz la început, ca, ulterior, să devină o dimensiune a criticilor născute și asumate din interiorul Uniunii – *redresarea economică încă departe de a dobândi robustețe*.

În primul caz, oferta Uniunii de a se ocupa în mod centralizat de achiziționarea și distribuția vaccinului a generat atât multe greșeli proprii, cât și în relația cu furnizorii, lăsând loc, printre altele, să înflorească falsurile și o competiție anormală când este vorba de viața oamenilor. Așa se explică, pe lângă alte motivații ale unor SM de a scutura frâul comunitar, dispersia orientărilor în achiziționarea de vaccin din China și Rusia sau chiar să îl fabrice înainte ca Agenția Europeană a Medicamentului (EMA) să le fi aprobat a fi utilizate în spațiul comunitar.

Nu știm exact în ce măsură unele știri din țări terțe ale UE sunt confirmate de către UE, dar credem că nimeni nu se joacă cu informațiile când EMA anunță că va aproba utilizarea serului rusesc Sputnik V. Mai mult, Ungaria administrează încă din ianuarie 2021 vaccinul rusesc, iar Slovacia s-a aprovizionat cu doze Sputnik în așteptarea autorizării de către reglementatorul național. Ca

urmare, se confirmă afirmația directorului Fondului Suveran Rus (RDIF), care a finanțat dezvoltarea vaccinului Sputnik V, Kirill Dmitriev, că Rusia este gata să „lanseze aprovizionarea țărilor din UE care vor autoriza Sputnik V în mod independent” de EMA. A fost anunțată existența a numeroase firme din Italia, Spania, Franța și Germania, care așteaptă omologarea vaccinului Sputnik V în Uniunea Europeană. Mai mult chiar, o firmă cunoscută, Adienne Pharma Biotech (Italia) a menționat că acordul ei cu RDIF este privat, drept pentru care nu a anunțat Ministerul Dezvoltării Economice și nici Ministerul de Externe Italian despre acest acord.

Sunt exemple care întăresc, probabil, eșecul instituțional al UE în materia concentrării deciziei, poate mai ușor de luat și de îndeplinit la nivelul SM (o critică și a fostului premier britanic David Cameron, care a declanșat Brexit-ul). Pe fond, vorbim de diversificarea planurilor în care acțiunea forțelor centrifuge ale UE se manifestă, cu șansa multiplicării lor. Mario Draghi, premierul italian, care nu a inclus în propria strategie aprovizionarea cu vaccinuri străine de UE, are o interesantă scuză prin vocea lui Vincenzo Trani, președintele Camerei de Comerț Italo-Ruse, pentru locațiile italiene (una fiind Caponago, în Brianza, Regiunea Lombardia) unde se va produce vaccinul rusesc, acordul firmei cu RDIF fiind semnat sub umbrela Camerei de Comerț Italo-Ruse. Trani afirmă că acordul este unul istoric „care arată starea de sănătate a relațiilor dintre cele două țări ale noastre (Italia și Rusia – n.n.) și subliniază modul în care companiile italiene știu să vadă dincolo de controversele politice”. Există promisiune că vaccinul rusesc este numai pentru export și nu va fi administrat cetățenilor italieni.

Din păcate, frontul imunizării deschis împotriva pandemiei suferă de necunoscutele produse de viteza apariției vaccinurilor, care sunt lipsite de studii aprofundate privind efectele lor pe termen scurt, mediu și lung. Doar timpul le va confirma sau infirma valabilitatea, așa cum sunt percepute sau decelate în prezent. Multiplicarea cazurilor de infecție după vaccinare, cu legătură directă sau nu cu vaccinul, a indus o nouă dimensiune a fricii cetățenilor europeni, cu efecte psihologice demne de luat în considerație. Noua frică impietează asupra dinamicii vaccinării și așteptărilor privind

rezultatele ei, accentuând diferențierea de imunizare și îndepărtarea de la nivelul imunizării de 70% din populație, la care se poate restabili o deplasare fizică, mai aproape de normalitate, în interiorul UE. Statistica din domeniu, perceptibil manipulată, neștiințific interpretată și prost comunicată publicului, frizând chiar inteligența umană, este una dintre cauzele împrăstierii fricii de vaccin, la care trebuie adăugate interese politice și comerciale mereu stimulate de faze de criză de orice fel. Tăcerea responsabililor din domeniu sau calitatea dezmințirilor devin din ce în ce mai neconvingătoare, ceea ce îi determină pe mulți analiști să ne spună că ne vom confrunta cu această frică pandemică mult timp de acum încolo. Prin impactul asupra psihicului social, redresarea noastră din pandemie, din toate punctele de vedere, va fi putea fi pusă în întârziere.

Frica sau neliniștea produsă de accesul la sau de efectele vaccinurilor l-a îndemnat pe Frans Timmermans, vicepreședintele Comisiei Europene, să admită că UE a făcut greșeli în strategia de asigurare a vaccinurilor împotriva noului coronavirus pentru SM. Un bilanț este promis abia la sfârșitul pandemiei, cu referire la ce s-a făcut bine sau nu, când toți cetățenii se vor fi vaccinat, va fi prea târziu. Nici efectul celor 1,4 miliarde de doze de vaccin comandate de Comisie și programate să ajungă la destinații în următorii doi ani, doze în număr mai mult decât îndestulătoare pentru cei circa 450 de milioane de locuitori ai blocului comunitar, pare să nu se coreleze cu intențiile de *lockdown* din partea unor guverne, pandemia cu valul ei trei luând-o înainte. Chiar Comisia Europeană, acuzată de unele SM pentru distribuția inechitabilă a vaccinurilor și întârzierea în acreditarea unora dintre acestea, a declarat, la mijlocul lui martie 2021, că este îngrijorată de situația epidemiologică a unor SM, cu perspectiva înrăutățirii ei pe întreg continentul european. Stella Kyriaki, comisarul pentru sănătate, a declarat în conferința ei de presă din 14 martie 2021 că „ne confruntăm din nou cu o situație excepțională”. Ecoul aprecierii a fost că, în aceeași zi, Alexander De Croo, premierul belgian, a anunțat intrarea țării sale în *lockdown* pentru următoarele patru săptămâni, începând cu 27 martie. Decizia a fost motivată prin necesitatea de a se recurge la „cea mai mică durere” produsă cetățenilor de situația pandemică.

Angela Merkel, cancelarul german, care a încercat anunțul unui *lockdown* pentru *weekend*-ul de Paște, a fost nevoită să facă un *remarkable U-turn*, întoarcerea cu 180 de grade fiind asumată, ca urmare a unei greșeli recunoscute de ea și pe care tot ea trebuia să o îndrepte, în conformitate cu prevederile constituționale, „că la urma urmelor era responsabilitatea ei să o facă”. Este un exemplu de cum se ajunge să răspunzi la cerințele unei populații deja stresate de un an, cu perioade de urgențe și alerte aproape continue.

În al doilea caz, o depășire a așteptărilor în rezultatele mai bune ale redresării rămâne pe seama inegalității de distribuție pe SM și nu se poate exclude continuarea stimulentei fiscale și monetare. BCE a anunțat că nu există nicio modificare în programul de achiziții de obligațiuni/datorii ale SM, în condițiile în care fondurile din sursele destinate redresării și rezilienței, precum și cele din bugetul multianual 2021–2027, nu au încheiate actele politice și birocratice pentru a fi puse cu celeritate la dispoziția SM. Un succes care, totuși, nu trebuie trecut cu vederea este legat de programul SURE (Instrumentul european de sprijin temporar pentru atenuarea riscurilor de șomaj într-o situație de urgență), asigurând fonduri destinate protecției locurilor de muncă și susținerii programelor de ocupare a forței de muncă în Uniunea Europeană, inclusiv în România. Comisia Europeană a reușit cinci emisiuni de obligațiuni cotate la ratingul cel mai înalt, în sumă totală de peste 53 miliarde de euro, distribuită unui număr de 15 SM. Alocările privesc acoperirea costurilor naționale a finanțării sistemelor de sprijin ale șomajului tehnic și a altor măsuri similare, suma totală de care se va bucura România în cadrul programului menționat fiind de 4,1 miliarde de euro.

6. O altă speranță este dată de „Planul strategic 2021–2024” al programului Orizont Europa, care încearcă o detaliere a axelor de orientare a restructurării economiilor SM, expuse numai la modul general. Este vorba despre stabilirea priorităților investiționale din intervalul menționat, de luat în seamă de SM în elaborarea programelor naționale de redresare și reziliență și dincolo de ele, care să asigure realizarea obiectivelor pentru o Europă verde și neutră din punct de

vedere climatic, o Europă digitală cu o economie mai dedicată în a servi interesele cetățenilor, în contextul mereu repetat al „Europei cetățenilor”. În comentariile din publicațiile românești sunt identificate patru orientări în investițiilor strategice, atacând: (i) o *autonomie strategică în dezvoltarea tehnologiilor, sectoarelor și lanțurilor valorice digitale*; (ii) accent deosebit pe *refacerea ecosistemelor și a biodiversității Europei* răspunzând dezideratului gestiunii durabile a resurselor naturale; (iii) o *devenire rapidă* a Europei în *prima economie digitală circulară*, neutralitatea din punct de vedere climatic fiind dublată de sustenabilitate; (iv) o *societate europeană mai rezilientă*, care să stimuleze într-un grad mai ridicat incluziunea și democrația. În Planul strategic 2021–2024 sunt cuprinse, în fapt, deziderate mai vechi enunțate și după criza financiară începută în vara lui 2008, la o distanță de peste un deceniu, cu observația că cel mai mic avantaj în redresarea unei situații de criză face din reformele structurale anunțate simple lozinci. De data aceasta, ne exprimăm în sensul că poate este vorba în mod serios de ultimul tren pentru UE, ca seriozitate în luarea taurului de coarne. Faptele de acum încolo contează și pentru România: ce se va face la nivelul UE și la nivelul unui SM, pentru ca integrarea să capete consistența dezvoltării structurale și nu cea a simplei creșteri economice înfrânte de ciclicitatea politică fără continuitate este hotărâtor.

În contextul accentului pus pe cercetare și inovare, abordate cu intensitate de Margrethe Vestager, vicepreședinta executivă pentru „O Europă pregătită pentru era digitală”, și de Mariya Gabriel, comisarul pentru inovare, cercetare, cultură, educație și tineret, apare ca o cerință implicită dimensiunea de gen. Această dimensiune nouă produce mirare sub două aspecte. Pe de o parte, nu putem evalua care va fi contribuția la restructurarea gândirii sociale europene, și dincolo de ea, cu impact asupra performanțelor noilor reforme structurale, ca și când eșecul lor de decenii s-ar explica prin lipsa acestei dimensiuni de gen. Pe de altă parte, avem un text eliptic legat de integrarea dimensiunii de gen în performanța întregului program de cercetare și inovare, cerința nefiind implicită dacă se specifică faptul că sexul sau genul ar putea să nu fie relevant pentru unul

sau altul dintre subiectele programului (preluare din comunicatul Comisiei Europene). Nu este prima dată în care birocrăția europeană ne pune în fața unor texte, fie ermetice, fie însă irelevante pentru vremurile prin care trecem. Să fie aceeași cauză a schimbării generațiilor în raport cu seriozitatea educației?

Credem că mai important pentru SM este asigurarea de spațiu fiscal, fără bani nimic fiind posibil. Acest lucru este mai bine înțeles de către miniștrii de finanțe din zona euro, ei recunoscând, mai puțin însă guvernele lor, că fără extinderea sprijinului public pentru economii, atât în 2021, cât și în 2022, nu vom avea rezultatele scontate în depășirea crizei economice provocate de pandemia de coronavirus. Mesajul direct și subliminal, de luat în seamă și de către România, rămâne cel enunțat încă din vara anului 2020, acela că *gestiunea datoriilor publice să se facă după ce redresarea se consolidează în fapt și nu în intenții. Celebrul Eurogrup reiterează faptul că sprijinul public trebuie menținut atâta vreme cât va exista o criză acută în domeniul sănătății*. Mesajul este util pentru stabilitatea piețelor și a planurilor de afaceri ale investitorilor chemați în noul parteneriat cu guvernele, dar exemplul guvernelor de data aceasta primează față de alte momente de criză. Aceasta este menirea însăși a Facilității de Redresare și Reziliență (RRF), asumată prin responsabilitatea guvernelor. Că vrem sau nu vrem, zona euro a devenit farul călăuzitor și al SM cu derogare de la euro, iar de reținut este faptul că BCE, prin decizia Consiliului guvernatorilor, luată în contextul celui de al treilea val al pandemiei și în funcție de evaluarea condițiilor de finanțare și a perspectivelor privind inflația, va realiza într-un ritm semnificativ mai ridicat, în semestrul I al acestui an 2021, achizițiile de obligațiuni (din cadrul Pandemic Emergency Purchase Programme, PEPP), comparativ cu cele realizate primele luni din 2021. Se pare că BCE clarifică sensul vulnerabilităților redresării economice, privite cu prea mult optimism pentru 2021. Să nu uităm că, în 2020, zona euro a avut cea mai mare contracție istorică, de 6,6%, din cauza restricțiilor administrative impuse pentru a stăvili răspândirea pandemiei. Or, recuperarea acestui declin pe fondul noului val al pandemiei, care a izolat și mai mult economiile SM, rămâne problematică. Vizibilă este doar agresivitatea manifestațiilor

care reflectă o limită a răbdării socialului în eșecul stăpânirii pandemiei.

7. În plan social, de analizat este perspectiva generației tinere și a șomerilor încă din această etapă a pandemiei, problema găsirii unui loc de muncă sau de menținere a veniturilor numărându-se printre cauzele agitațiilor stradale din SM ale UE. Exercițiul analizelor „Real Economy”, făcute de Euronews, relevă necesitatea măsurilor care să stăvilească constatarea târzie că tinerii șomeri nu vor deveni o altă generație pierdută, când statisticile arată că 3,1 milioane de tineri cu vârste cuprinse între 15 și 24 ani fie nu pot să-și continue studiile, fie nu pot să își găsească un loc de muncă, în condițiile în care evaluarea efectelor programului SURE pare să fie pozitivă. Categoria de tineri NEETS (not in education, employment, or training), cu vârste de 15–29 ani, cu includerea celor care nu sunt în căutare de lucru, se ridică la 9,6 milioane persoane, ceea ce este o populație semnificativă, afectată de consecințele pandemiei. Rămânem cu promisiunea comisarului pentru angajarea forței de muncă și drepturi sociale, Nicolas Schmit, că UE este determinată să prevină acest impact pentru a nu se repeta lecția neînvățată a ultimei crize financiare, când șomajul tinerilor a ajuns și la 40% în unele SM. Succesul determinării comisarului prin „Youth Employment Support Programme” va fi determinat, corelând cele 22 miliarde de euro alocate cu faptul că vor fi cheltuite în următorii șapte ani (!).

Viitorul apropiat pentru UE este însă reprezentat de valul de falimente corporatiste (unele ascunse mai de mult timp) și de pericolul insurgenței inflației. Impactul lor asupra sistemului bancar (credite neperformante, reorientarea cheltuielilor după evoluția prețurilor) înseamnă afectarea redresării economice. Guvernele vor fi puse din nou în fața unei alegeri grele: ce companii să susțină ca să străbată efectele economice ale noilor episoade ale pandemiei și cum să-și sporească resursele pentru a o face. Philip Lane, membru al board-ului executiv al BCE, asigură deocamdată că, în cadrul UE, revenirea inflației nu se pune în aceeași lumină ca în SUA. Stimulentele puse în aplicare în UE sunt departe de a produce o supraîncălzire conjuncturală, de anvergura celei prefigurate în SUA, volumul respectivelor stimulente

fiind controlat și cu mult mai mici decât cele puse în mișcare în economia americană.

UE are nevoie de soluții politice mai ferme, așa cum le-a invocat David Sassoli, președintele PE, care s-a adresat Comisiei Europene cu mesajul de a demonstra „courage and resourcefulness”, în ciuda faptului că nu există un efect real în misiunea ei pentru apărarea sănătății publice. Adresându-se liderilor politici din PE, Sassoli a afirmat că, pariind pe ipoteza că SM își vor soluționa individual problemele, rezultate nu pot fi decât și mai rele. În context, Sassoli s-a referit direct la implicarea europarlamentarilor în elaborarea unei politici europene de sănătate, cu sarcini și competențe bine definite pentru instituțiile comunitare, menționând totodată că „modifying the Treaties [...] can no longer be a taboo”. Sassoli se alătură altor politicieni ai PE și chiar ai Comisiei, când vorbește de necesitatea unui curaj mai vădit, prohibit în mare parte de teama deschiderii Cutiei Pandorei – *renegocierea tratatelor europene – devenite o haină prea strâmtă pentru progresul integrării*. O serie de clauze din tratate, devenite constrângeri reale, fac procesul decizional în interiorul UE greoi, nedemocratic sau ilegal, comparativ cu urgențele care apar de soluționat (să nu uităm că, la un interval de un deceniu, UE s-a confruntat cu două crize majore), după cum competențele instituționale, în opinia noastră, trebuie aprofundate în adâncime și mai puțin pe orizontală, lăsând *diversitatea culturală să se manifeste într-adevăr ca un activ valoros al Uniunii*.

Referințe

Pop, Napoleon; Ioan-Franc, Valeriu; Diamescu, Andrei Marius (2021), *România și în confruntare cu pandemia Covid-19. Gestiunea riscului versus asumarea responsabilităților*, în *Pandemia. Constrângeri și oportunități economice*, Editura Academiei Române.

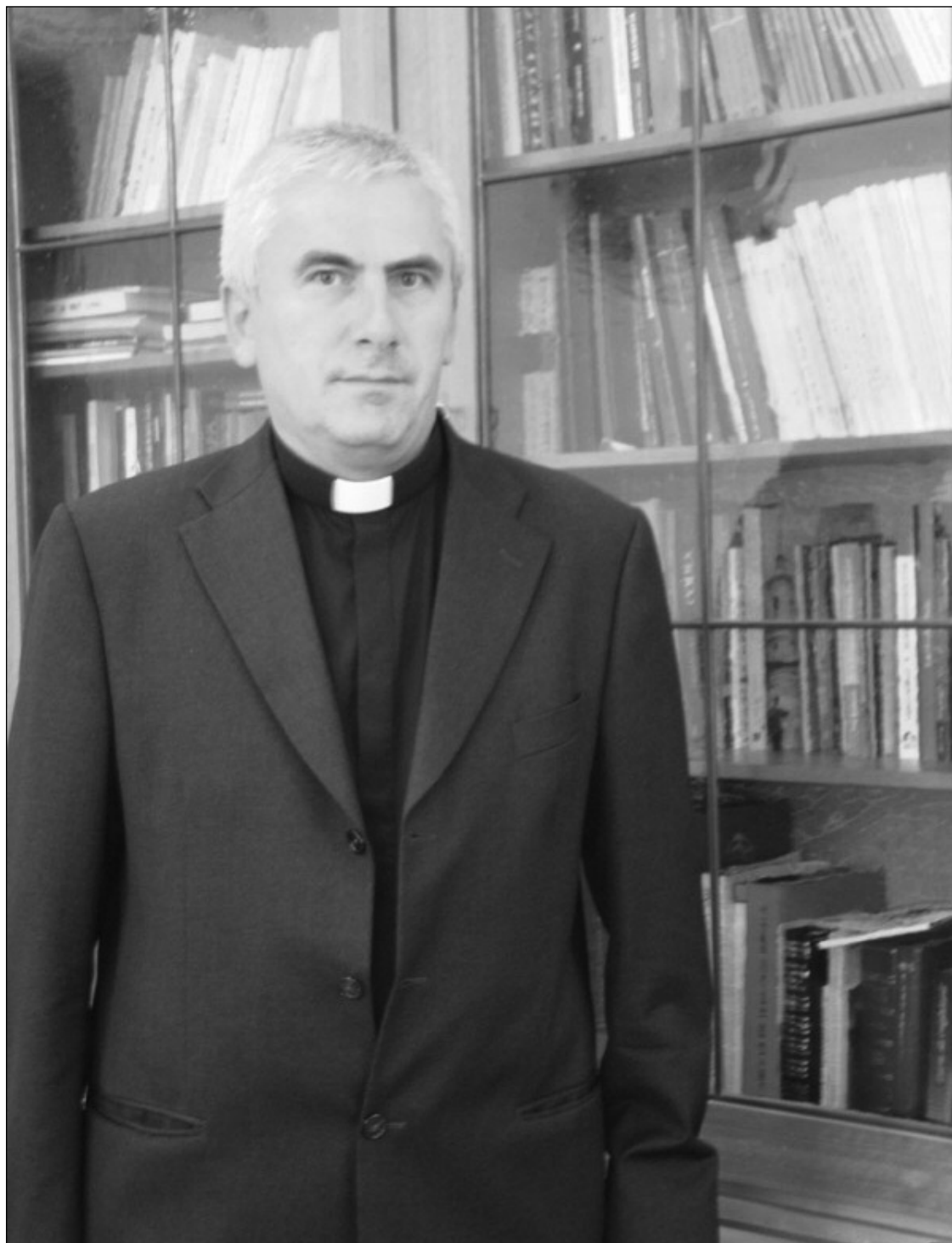
Ioan-Franc, Valeriu; Diamescu, Andrei Marius (2021), *Pandemia de coronavirus – lecții „deocamdată” învățate*, *Pandemia. Constrângeri și oportunități economice*, Editura Academiei Române.

Piketty, Thomas (2017), *Capitalul în secolul XXI*, Harvard University Press.

Piketty, Thomas (2020), *Capital și ideologie*, Harvard University Press, versiune în limba română Editura Litera, 2021.

Wilhelm Dancă
Membru corespondent al Academiei Române

„Eu așa văd Academia: ca un semn al binelui”

Wilhelm Dancă

Membru corespondent al Academiei Române

Am trăit bucuria revederii pr. prof. dr. Wilhelm Dancă, membru corespondent al Academiei Române, cu ocazia conferinței intitulate „Ce este sacrul? In memoriam Mircea Eliade”, susținută de dumnealui în cadrul proiectului „Conexiuni”¹. Imediat după susținerea prelegerii am realizat interviul care urmează. Spre deosebire de precedentele convorbiri pe care le-am avut, de data aceasta am avut ca punct de pornire fascinația teologiei, una dintre ideile trăsături ale teologului și filosofului Wilhelm Dancă. Dialogul a prilejuit însă și discuții privind însemnătatea și rolul Academiei Române în societatea românească.

Cătălin Mosoia: *Stimate pr. prof. dr. Wilhelm Dancă, mi-ar plăcea să vorbim despre fascinația dumneavoastră față de domeniul teologiei. De unde vine și când s-a manifestat fascinația teologiei?*

Wilhelm Dancă: Cred că fascinația teologiei la mine are origini cosmice sau origini într-o experiență cosmică. M-am născut la țară, iar casa era orientată spre răsărit. Sub poala dealului era biserica. Întotdeauna când vedeam Soarele răsărind, astrul era deasupra turlei bisericii. Biserica era îmbrăcată în razele Soarelui și mă încălzeam, îmi amintesc de experiența aceasta. Dimineața când mă trezeam ieșeam pe prag în fața casei și priveam Soarele, iar privind Soarele, vedeam și biserica cumva sub Soare, îmbrăcată în Soare. Aceste două elemente fac parte din experiența cosmică a transcendenței, a sacrului, a divinului din copilărie. Și asta se constituie într-un fel de origine, dacă vreți, a unui destin, până la urmă. De aici a pornit, asta m-a marcat.

Fascinația teologiei are origini cosmice

Sigur, mai târziu am mers la biserică sau în biserică. Am experiențe memorabile din biserică de pe vremea când eram copil sau adolescent. Biserica din satul natal avea altarul orientat spre răsărit, iar ferestrele exterioare stânga-dreapta din spatele altarului erau îndreptate spre Soare. Nu pot traduce în cuvinte emoția sacră pe care o aveam în suflet când în biserică auzeam cântece în limba latină! Pe vremuri, toată liturgia era în limba latină. Apoi, acele raze de Soare care pătrundeau prin cele două ferestre și evidențiau altarul și preotul aveau o consistență și o frumusețe palpabilă! Cel puțin pentru mine așa erau. Noi, ceilalți din biserică, stăteam într-un fel de semiîntuneric, iar preotul cufundat în lumină; totul în jurul lui era luminos. Asta m-a atras foarte tare.

Experiențe ale crucii

Trebuie să vă spun că am trăit și experiențe ale crucii, ale unor întrebări fundamentale despre demnitatea umană, care uneori ajungea să se degradeze prin lipsă de curaj, de înțelegere și de coerență în viața de zi cu zi.

Să vă povestesc o experiență din adolescență. Am avut un unchi crâșmar. Când avea nevoie de ajutor mă chema la „bufet”. Lucrul acesta se întâmpla, de obicei, seara, aproape de ora închiderii. Strângeam paharele de pe mese, făceam curat și pregăteam crâșma pentru ziua următoare. Uneori, în local mai rămânea câte un client într-o evidentă stare de slăbiciune fizică; nu-mi plăcea omul în această condiție, pentru că refuzam să trăiesc în felul acesta. Ceva mai târziu am înțeles că, de fapt, omul căuta să se întărească, însă „tăria” consumată era falsă, nu-i dădea putere

cu adevărat. Bref, în mintea mea erau aceste două kratofanii: puterea sacră din biserică unde preotul strălucea învăluit într-o lumină deosebită, ceea ce îmi provoca o emoție aparte; apoi puterea profană a clienților întârziată din cauza ineficienței „tăriei” consumate. Aduș că, deși eram copil, acești oameni, victime ale puterii false, mă făceau să-mi fie milă de ei. Mă întrebam dacă există sau nu există vreo legătură între aceste două secvențe. Mă gândeam atunci că lumina sfântă ar fi fost soluția, pentru că te poate ajuta să te ridici și să fii altfel, să fii puternic cu adevărat. Vedeam cum în viața reală omul se degradează cumva, își pierde înălțimea la care este chemat și, totodată, presimțeam că în acel loc de primejdie existențială pâlpâie luminițele salvării. Două experiențe ale sacrului sunt fundamentale pentru fascinația teologică din viața mea: experiența sacrului cosmic din copilărie, când stăteam pur și simplu și mă lăsam mângâiat de razele Soarelui de dimineață, și cealaltă experiență, să zic așa, experiența sacrului liturgic din biserică, unde preotul fascina prin lumina care îl învăluia din toate părțile.

Cătălin Mosoia: *Înțeleg că ați experimentat două tipuri de emoții generate, pe de o parte, de un fel de relaxare imponderabilă, asociată imersiunii într-un spațiu special de lumină și într-un timp de început frumos, iar pe de altă parte, de mila față de semenii.*

Stimate domnule profesor Wilhelm Dancă, răspunsul dumneavoastră m-a condus către academicianul Mihai Drăgănescu (1929–2010), care în Discursul său de recepție intitulat „Tensiunea filosofică și sentimentul cosmic” spunea că pentru noi, românii, „toate lucrurile au o față cosmică și un interior cosmic”, iar acest dublet cosmic este identificat în natură sau în biserica satului. Probabil că, dacă am fi avut acest dialog pentru prima dată și ați fi răspuns într-o altă limbă, mi-aș fi dat seama că aparțineți spațiului românesc. Cu certitudine însă, am sentimentul că tocmai am fost martori la o reuniune inedită de gânduri și de simțiri.

În acest context, domnule profesor Wilhelm Dancă, vă întreb cum s-a petrecut întâlnirea cu Academia Română?

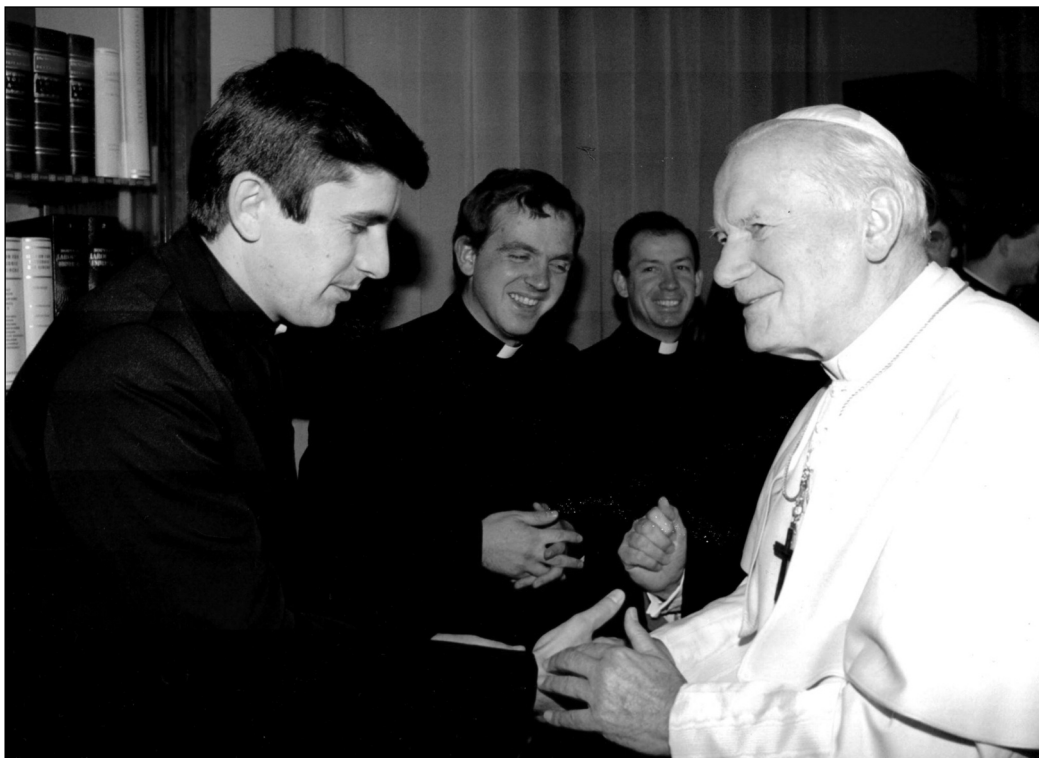
„Pentru români toate lucrurile au o față cosmică și un interior cosmic. Obiectele românilor sunt privite sau construite și sub această lumină a minții lor. Acest dublu cosmic românul îl găsește cel mai adesea în natură, în codru, în apele repezi sau domoale, în flori și vegetație în general, în fauna atât de diversă și bogată, în locuința cu multiplele ei funcționalități mitice sau uzuale, în biserica satului. El însuși se privește ca pe un obiect cosmic știind că ceea ce are el întru sine este etern, atemporal și aspațial.”

Acad. Mihai Drăgănescu
în Discursul său de recepție rostit la
6 septembrie 1990 în ședința publică, Editura
Academiei Române, București, 1991, p. 31.²

Wilhelm Dancă: Academia Română a ajuns în preajma mea prin intermediul membrilor ei, prin oameni despre care nu știam că sunt membri ai Academiei. După revenirea mea în țară de la studiile de perfecționare de la Roma, am fost contactat de academicianul Tudorel Dima (1939–2019), Dumnezeu să-l odihnească, profesor de filosofie la Iași, care m-a invitat deseori la conferințe filosofice și teologice sau chiar la dialoguri personale. Îmi aduc aminte că, în primele discuții avute cu academicianul Tudorel Dima, acesta era foarte interesat de raportul dintre cauze – cauza primă, cauza secundă, cauza ultimă – și în ce măsură noi suntem creatori, iar dacă suntem creatori atunci suntem imitatori sau creatori în mod absolut ori în mod participat. Treptat, întâlnirile s-au înmulțit. Am fost invitat și la Filiala din Iași a Academiei Române, am participat la conferințe și m-am împrietenit cu cei care veneau la aceste manifestări. Eram o prezență și, prin comentarii, întrebări, participam activ la conferințele Academiei. Cu toate acestea, nu m-am gândit niciodată că mă vor invita să fac și eu parte din familia Academiei Române, o familie de suflet, de cultură, de spiritualitate și de caractere de care este mare nevoie în zilele noastre, la fel ca de oameni vertebrali.

Cătălin Mosoia: *Ați fost ales membru corespondent al Academiei Române în anul 2013. Ce a însemnat pentru dumneavoastră acest fapt?*

Wilhelm Dancă: Știu că votul privind alegerea mea ca membru corespondent al Academiei

Wilhelm Dancă și Papa Ioan Paul al II-lea în anul 1993 (Credit: Wilhelm Dancă)

Române s-a făcut într-o zi din Săptămâna Mare a Paștelui catolic. Era chiar în Joia Mare. După liturgia de seară, a venit la mine profesorul Zeno Gârban, membru corespondent al Academiei, greco-catolic, și mi-a spus: „Astăzi, v-am votat membru corespondent al Academiei Române”. Am rămas lipit de perete. I-am mulțumit din toată inima. În acest răstimp prin minte îmi treceau gânduri, precum acestea: „O, ce coincidență interesantă! Am fost primit în Academie în Săptămâna Mare a credinței creștine. Cred că și intelectualitatea românească are o Săptămână Mare. Aș vrea să pun umărul și să fac în așa fel încât inteligența acestei țări să nu se oprească la Joia Mare sau Vinerea Mare ori la Sâmbăta Mare, care înseamnă tăcere de mormânt. Sper ca împreună cu ceilalți membri ai Academiei să ajungem la Duminica Învierii a spiritualității române, să vestim cu bucurie valorile culturii românești”. Am îmbrăcat evenimentul primirii în Academie într-o haină religioasă, dar în sens foarte larg, universal. Astfel, consider că prin intrarea în rândul academicienilor români am fost chemat la a lucra mai mult pentru promovarea culturii române.

50 La scurtă vreme după alegerea ca membru corespondent al Academiei Române, activitatea

mea s-a concretizat în inaugurarea unor dialoguri în cadrul Institutului Catolic al Arhidiecezei de București cu membri ai Academiei. Împreună cu Înaltpreasfințitul Ioan Robu, membru de onoare al Academiei Române, invitam la aceste manifestări membrii Secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie. În cadrul acestor întâlniri am abordat teme ca dialectica secularizării, cristofobia ori subiecte culturale și religioase din actualitatea românească și le-am discutat cu personalități, precum academicianul Alexandru Surdu (1938–2020), academicianul Alexandru Boboc (1930–2020), Dumnezeu să-i odihnească, și academicianul Gheorghe Vlăduțescu. Personal, consider prioritare activitățile de afirmare și de susținere a proiectelor culturale de natură religioasă, filosofică și teologică.

Cătălin Mosoia: *Care considerați că trebuie să fie misiunea Academiei Române în viitor?*

Wilhelm Dancă: Cred că Academia Română se poate transforma într-o oază de lumină pentru mulți dintre contemporanii noștri care nu mai văd repere de orientare, nu mai văd o cale de ieșire din criza multiplă cu care ne confruntăm. Omul iese

---

dintr-o criză ori mai bun, ori mai rău, niciodată același, spune Papa Francisc. Dacă trăim într-o epocă a schimbărilor și a transformărilor, atunci ne confruntăm și cu bune și cu rele. În acest context, Academia este chemată să lumineze locurile în care se află binele sau lucrurile bune. Cred că Academia Română poate să îndeplinească o misiune salvatoare, dar păstrând proporțiile, adică nu afișându-se ca alternativă la biserică sau la școală sau la universitate, ci fiind ea însăși o oază de lumină. Alături de alte instituții Academia Română poate lumina drumul nostru ca popor, invitând la asumarea unui destin comun. Pentru mine, Academia este un semn al binelui, o lucrare a binelui comun într-un context generalizat de confuzii și derută. Acesta mi se pare a fi rolul Academiei astăzi.

Academia Română, oază de lumină

Potrivit statutelor, Academia are misiuni importante, precum păstrarea spiritualității românești, a limbii, a istoriei, promovarea

memoriei și a rădăcinilor. Fără îndoială și biserica participă la cultivarea memoriei și a limbii, școala și universitatea la fel, precum și alte instituții culturale. Academia, prin nivelul de excelență la care este chemată să fie, poate deveni o oază de lumină pentru un popor care străbate o bucată de drum din istoria lui pe timp de noapte.

Note

¹ Academia Română a inițiat, prin Biroul său de comunicare și imagine, un proiect de conferințe susținute de membrii Academiei Române și de cercetători din institutele sale. Intitulat „Conexiuni”, proiectul are ca scop promovarea valorilor științifice și culturale. Conferințele se adresează publicului de orice vârstă și pot fi utilizate inclusiv ca material didactic în mediul universitar și liceal. Conferințele sunt publicate pe canalul YouTube al Academiei Române.

² Drăgănescu, M. (1991). *Tensiunea filosofică și sentimentul cosmic*. Discurs rostit la 6 septembrie 1990 în ședință publică. *Academia Română. Discursuri de recepție*, 9–32. București, România: Editura Academiei Române.

*Interviu realizat de Cătălin Mosoia,
Biroul de comunicare al Academiei Române*

„Realismul organic” și asimilarea orientării Eminescu – Iorga – Pârvan în cultura juridică românească

Mircea Duțu*

Tudor Avriganu**

Promovarea ideii de cultură și afirmarea pluralității identităților culturale revin cu putere în actualitate, într-o lume în care semnele demondializării confirmă valoarea „unității prin diversitate” și acreditează prioritatea hibridizării în fața impunerii absolute a modelelor dominante. Observația este pe deplin valabilă și în privința dreptului comparat și culturii juridice, unde o atare perspectivă apare ca o reacție normală de apărare și manifestare a rezistenței față de tendințele de omogenizare necritică ale globalizării, prin așa-zisa mișcare de convergență și uniformizare a sistemelor juridice care ar însoți în mod natural interconectarea accentuată și raționalizarea acută a societăților postmoderne. Înscriindu-se într-un demers de ruptură în raport cu miturile autonomiei și neutralității tehnice ale dreptului, această poziționare presupune valorificarea tradițiilor cultural-juridice proprii și relevarea căilor de dezvoltare specifică a dreptului, cu o marcantă contextualizare europeană și care nu pot rămâne indiferente evoluțiilor prezente și viitoare. Din această perspectivă „realismul organic” al direcției istorice Eminescu – Iorga – Pârvan rămâne un reper major, inconfundabil pentru devenirea noastră juridico-culturală care a suscitat și generează controverse și poziționări ce marchează fundamental reflecția și reconsiderările proprii în această privință.

1. „Orice român care vrea să participe conștient la viața spirituală sau socială a României [...] trebuie să-și asimileze tradiția Eminescu – Iorga – Pârvan. Ar fi necomplet altminteri. Ar fi

anorganic”¹, astfel că, scrie mai departe Mircea Eliade într-un text despre *Criza românismului*, sub sancțiunea constând în „riscul de a muri spiritualicește, nefertil și mizer”, un creator român trebuie să pornească de la faptul că „asupra tradiției Eminescu – Iorga – Pârvan nu se poate spune decât «da». Peste aceste valori nu poate trece nimeni dintre noi. Le poate critica, le poate completa, le poate duce mai departe – și fiecare dintre noi este obligat s-o facă – dar nu le poate renege”². Faptul că în istoria românilor, cel puțin până la începutul secolului al XX-lea, perspectivele de succes ale „tuturor acelor care părăsesc drumul drept al neamului lor” se dovediseră iluzorii fusese deja relevat de Nicolae Iorga, la finalul unei conferințe din mai 1914 în „soarta tuturor propagandelor religioase, culturale, politice de la noi: vechiul fond tradiționalist le-a înghițit”, și aceasta nu fără consecințe pe planul destinului personal al renegaților, care „se îneacă în desprețul public, servind altora ca exemplu”³. Însă semnificația ideii de moarte spirituală, pe care Eliade o privește drept consecința inexorabilă a renegării tradiției legate de numele lui Eminescu, Iorga și Vasile Pârvan, devine limpede abia în contextul în care luăm în considerare faptul că în concepția ultimului „naționalul e ceva biologic-politic: e conștiința de sine, solidară, a unui organism independent”, însă totodată „nu e ținta supremă a spiritualizării, ci e materialul brut, care are a fi înnoibilat prin gândirea general-umană, astfel încât creațiunile lui să devie pretutindeni și etern valabile”⁴. Astfel, în vreme ce renegarea apare înaintea de toate ca veritabilă negare de sine însuși, creația

* Profesor universitar dr., directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

** Cercetător principal II, dr., coordonatorul Departamentului de drept public al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”

spirituală este definită prin dezvoltarea *formelor naționale* existente și active în mod instinctiv în fiecare individ creator, în vederea exprimării (specific naționale, însă în mod *nu etnografic*, ci *cultural*) *ideilor universale*. Într-o oarecare paranteză este de reținut că în concepția marelui istoric N. Iorga dreptul consuetudinar românesc a reieșit „din viața de încercări, de verificări istorice pe care a avut-o poporul român”, este unul caracterizat prin „simțul lui pentru gruparea organică”, iar nu prin acel individualism „care caracterizează alte drepturi – și îndeosebi dreptul roman –, plasându-și originile în epoca postromană, prestatală și medievală. Ar fi vorba de un produs juridic al simțului poporului român despre drept și dreptate, un capitol de folclor ale cărui principii și-au afirmat aplicabilitatea atât în sud-estul Carpaților, în epoca pre- și poststatală, cât și în nordul munților în vremea stăpânirii regilor maghiari. Așadar, vechiul drept românesc ar fi fost o creație autohtonă, o elaborare istorică de-a lungul secolelor, afirmată ca atare în cadrul civilizației și culturii naționale.

2. Tocmai pentru că nici în cazul lui Eminescu, nici în cel al lui Iorga, lucrurile nu stăteau altfel, Eliade putea exprima aceeași idee fără a mai aminti și numele lui Pârvan, acolo unde accentul cădea pe *ideologia politică*, identificând totodată și principalul adversar ideologic al acestei tradiții. „Niciun român viu și creator nu poate renunța la firul de foc care leagă ideologia politică a lui Eminescu de cea a d-lui Iorga. (Mă refer nu la activitatea de partid a profesorului Iorga, ci la «profetismul» Domniei Sale, atât de fecund în lămurirea și exaltarea virtuților creatoare românești.) Stânga marxistă nu va putea niciodată cuceri atâtea creiere, atâtea sensibilități, atâtea genii – ca linia aceasta centrală, care-și are ctitorul în naționalismul lui Eminescu. Nimeni nu va putea crea ceva în istoria românească, dacă se va abate de la această linie centrală”.⁵ Datând din 1935, „profeția” lui Mircea Eliade avea să fie în scurtă vreme oarecum suspendată de tăvălugul istoriei, iar o discuție despre măsura în care se puteau realiza ori chiar s-au realizat creații durabile pe această linie în condițiile regimurilor dictatoriale, instaurate în România din 1938 și până în 1989, nu poate fi realizată în spațiul restrâns al acestor

rânduri. După 1989, scurta perioadă de euforie a libertății recâștigate în care efervescenta cu care erau citați Eminescu, Iorga și creatorii situați pe linia lor ideologică (ale căror lucrări se aflaseră fie în fondurile secrete, fie sub regimul unei interpretări pe cât de fragmentare, pe atât de obligatorii) avea să fie urmată de revenirea în actualitate a desființării acestei ideologii de „stânga marxistă”, urmărindu-se ademenirea mai ales a tinerilor creatori români „cu globalizarea aducătoare de echilibru, cu renunțarea la cutumele noastre «proaste», cu debarasarea de Eminescu, care ne-ar face de răs prin «naivitățile» și «autohtonismele» lui”⁶.

3. Dacă perpetuarea unei asemenea veritabile renegări spirituale de către corifeii înșiși ai „stângii marxiste”⁷ nu are a ne surprinde, câtuși de puțin, poate părea în schimb surprinzător să constatăm aceeași atitudine și la reprezentanți de frunte a ceea ce am putea numi „dreapta liberală”, care consideră la rândul lor că, în pofida „geniului lor cultural”, Eminescu și Iorga „au pierdut definitiv partida”⁸, iar rădăcinile acestei concordanțe pot fi decelate în frontul comun dintre Titu Maiorescu și Eugen Lovinescu inițiat de acesta din urmă împotriva liniei Eminescu-Iorga pornind de la faptul că spre deosebire de „criticismul junimist, [...] tradiționalismul lui Eminescu sau al *Sămănătorismului* pornește [...] din dragostea romantică a trecutului”⁹. Diferența avea să fie sesizată însă în aceiași termeni și de partea cealaltă a baricadei: Mircea Eliade însuși lega „încrederea în misiunea istorică a României și în vigoarea ei intelectuală” mai ales de faptul că „de douăzeci de ani, ne depărtăm neconținut de Titu Maiorescu”¹⁰, iar avocatul Petre Pandrea, „autor al unor lucrări într-adevăr excepționale de filosofie a dreptului”¹¹, arătase în fulminantul său studiu despre *Pârvan și filosofia statului*, din 1928, diferența dintre junimismul care „a lăsat nefastul dispreț față de realitățile românești, analizate cu lupa deformantă a scepticismului, iar nu cu dragostea și înțelegerea pentru dureri scumpe”, pe de o parte, și „o altă concepție istorică, realistă și creatoare, totdeodată un imn adus destinelor regale care așteaptă statul român” exprimată de linia „Kogălniceanu, Eminescu, Bărnăuțiu, Iorga, Pârvan, Motru, *Gândirea*”¹². În termeni de o inegalabilă duritate Nicolae Iorga însuși avea să-i

acuze pe membrii așa-numitei noi școli istorice (C.C. Giurescu, P.P. Panaitescu) de a se fi ridicat „împotriva manifestării organice integrale, plină de sentimentul încrederii, de optimism a unui popor”, precum cel român, formând – pe urmele lui Titu Maiorescu și ale junimismului – „o școală de negare, o școală de cârtire, o școală de ofensă, considerând interesul național ca o pată, de câte ori interesul național poate să fie servit prin mărturisirea onestă a unui adevăr care poate servi o țară și un popor și nu încetează pentru aceasta niciun moment de a fi adevăr”.¹³ *Mutatis mutandis*, credem că aceste cuvinte rămân valabile astăzi, mai ales în condițiile în care noii reprezentanți ai mai vechii direcții corelează ideologia politică reprezentată de Eminescu și Iorga – calificați în mod explicit drept „doi dintre pilonii de bază ai naționalismului din anii ’70–80 ai secolului trecut”¹⁴ – cu așa-numitul *protocronism*, ca ramură a ideologiei comunismului românesc din „a doua sa fază, corespunzătoare «epocii Ceaușescu»”.¹⁵ În acest fel, concepte precum „*specific, autohton, particular, condiții istorice particulare, etnic, conștiința de sine a etniei, cultură națională, popor, întregul popor, sufletul poporului*” ajung să fie calificate drept „concepte adiacente specifice protocronismului” în antiteză cu „conceptele periferice ale ideologiei protocroniste [...] specifice democrației și liberalismului, precum *libertate, proprietate privată, drepturile omului, pluripartitism, multiculturalitate, stat de drept, diversitate, individ, viață privată, capital, toleranță, libertate de expresie* etc”.¹⁶ Pe cât de evidentă este aici „reducția naționalismului organic la naționalismul kitsch”¹⁷, pe atât de limpede este și scopul acestui demers, constând într-o veritabilă epurare a vocabularului limbii politice și juridice române de termeni precum cei menționați în prima categorie și prezumați a fi incompatibili cu cei definitorii pentru limbajul corect politic obligatoriu al zilelor noastre.

4. Dincolo de o asemenea radicalizare inadmisibilă rămâne însă valabilă în continuare diferența dintre „liberalismul concepției abstracte, inovatoare și doritoare de schimbări bruște” inspirate de Revoluția Franceză, pe de o parte și „felul de concepție organic al societății românești pe care l-am moștenit de la Kogălniceanu”¹⁸ și a cărui expresie

desăvârșită era identificată de Iorga în concepția lui Eminescu, pe care îl considera și sub acest aspect „întruparea cea mai deplină a geniului românesc”.¹⁹ Faptul că o opțiune între aceste două linii – opțiunea privind interpretarea istoriei „prin prisma unui raționalism formal și tern, golit de viață sau de conținut spiritual, ori prin cea a sufletului național, care reprezintă adevărul”, în condițiile în care „se va pune mereu întrebarea: sunteți de partea lui Maiorescu sau Iorga?”²⁰ – era și rămâne în continuare necesară chiar și în condițiile consolidării frontului „liberalismului” de factură pașoptistă cu un aport de „conservatorism” de factură junimistă avea să fie demonstrat de impasul în care Mircea Djuvara, junimist de a patra generație rămas până astăzi principalul reper al teoriei juridice românești²¹, va ajunge atunci când, spre sfârșitul vieții, va încerca să concilieze orientarea kantiană dezvoltată pe urmele lui Titu Maiorescu cu *dictum*-ul lui Mihai Eminescu despre cum „individul [...] nu poate lucra pentru omenire, care nu există ca atare decât în părțile ei concrete, în națiuni”, de unde rezulta concepția potrivit căreia națiunea „nu poate fi nici simplă masă aritmetică de indivizi, nici convenție de fapt, ci e însăși unitatea organică și activă prin care valorile ideale ale rațiunii se încorporează în concret”.²² Eșecul durabil al acestei concilierii²³ poate fi considerat mai departe un indiciu că „profeția” lui Mircea Eliade poate fi considerată astăzi, după mai bine de trei decenii de libertate, confirmată cel puțin în domeniul dreptului românesc. Cu atât mai mult cu cât problema centrală a acestui domeniu a fost și continuă să fie în continuare importul rapid și masiv de instituții și reglementări străine – același *mod* de „integrare europeană” criticat de Eminescu, Iorga și Pârvan – motivat prin imperativul pe cât de fals categoric, pe atât de evident anacronic al „modernizării”, lipsa în continuare a unei creații spirituale românești cu aspirații la universalitate și situarea cronică a gândirii juridice sub semnul efemerului specific pozitivismului legislativ pot fi înțelese tocmai ca efect al *faliei permanente* dintre ideile acestor mari gânditori despre societate, drept și stat, pe de o parte, și reprezentările imensei majorități a juriștilor români dintotdeauna în legătură cu aceste fenomene, pe de altă parte. Cu atât mai mult cu cât această falie nu trebuie considerată o

fatalitate de nedepășit, ci rezultatul unui concurs de factori printre care lipsa de informație nu este nici pe departe cel mai puțin important, credem că înțelegerea acestei realități ar putea da și creatorilor români din domeniul dreptului șansa de a evita (în termenii lui Mircea Eliade) catastrofa spirituală la care pare a-i condamna însăși tradiția acelei fel de gândire juridică modernă dominant în România ultimului secol și jumătate.

5. Întrucât una dintre cele mai răspândite și vehemente critici la adresa lui Eminescu și a lui Iorga constă în presupusa lor aversiune nu numai față de modernizarea dreptului românesc prin demersul pentru care sunt reprezentative mai ales codificările din 1864/1865 și constituționalizarea de la 1866, ci și mai ales față de instituțiile (juridice) moderne în genere, este util să ne reamintim în acest context ideile respectabilului jurist și istoric al dreptului Andrei Rădulescu, expuse de acesta în discursul de recepție pronunțat pe 3 iunie 1922, cu ocazia primirii sale în Academia Română. După elogiul adus, potrivit uzanțelor, personalității și operei predecesorului său, istoricul-jurist A.D. Xenopol, Rădulescu împarte modernizarea dreptului românesc din secolul al XIX-lea în două epoci distincte: prima, între 1814 („mai exact 1814–1818”, perioada în care apar *Manualul juridic* al lui Andronache Donici și legiurile purtând numele domnilor fanarioți Scarlat Callimah și Ion Gheorghe Caragea) și 1864–1866, caracterizată prin aceea că reformatorii urmăreau să păstreze „un caracter românesc” al noului drept și, în consecință, „se osteneau să potrivească firii noastre ceea ce luau de la străini, să lege organizarea nouă de cea veche, s-o încadreze în sistemul aflător aici, a cărui îmbunătățire se caută; să nu năruiască dintr-o dată ceea ce a fost, să nu rupă firul tradiției și culturii existente” și cea care curge de la Codurile din 1864 și Constituția din 1866, atunci când „nu s-a mai procedat pe cale de modificări, îndreptări, ci s-a rupt legătura cu trecutul, aducându-se legi străine care au fost scotite mai bune, în special franceze”.²⁴ Pe cât de lipsită de echivoc este prezentarea acestei epoci, în care modernizarea juridică românească devine „un caz extrem de preluare paușală a tuturor ramurilor dreptului în scurtul interval dintre 1858 și 1867, practic dintr-o singură sursă,

anume, cu excepția constituției belgiene și a adaosurilor italienești din dreptul privat, Franța”²⁵, ca *regres* în raport cu modernizarea juridică din prima jumătate a secolului al XIX-lea, pe atât de impresionantă disponibilitatea juristului român de a trata cu înțelegere modernizarea *juridică* greșită în considerarea imperativelor *politice* superioare ale timpului și îndreptarea criticii cu precădere asupra protagoniștilor dreptului românesc din prezent – „Critica mai întemeiată este că n-am făcut aproape nimic pentru a îndrepta ceea ce s-a făcut rău la 1864. N-am căutat să potrivim haina cea nouă pe trupul nostru, n-am cercat să restabilim legătura cu vechea cultură”, astfel că „în ultimele decenii s-a ajuns să se creadă de mulți că pe terenul dreptului n-am avut aproape nimic până la 1864” – și aceasta anume deoarece, scrie Andrei Rădulescu, și aici în deplin acord cu Eminescu, Iorga și Pârvan, „este o datorie să avem legi izvoerate din nevoile și sufletul neamului românesc, să avem doctrina și jurisprudența noastră, să avem cultura care să poarte în toate manifestările ei expresia românismului. Ea trebuie să fie contribuția noastră, originală pentru cultura universală, și titlu de mândrie ale celor ce amintesc numele Romei aci în Răsărit”²⁶. La finele perioadei interbelice el afirmă răspicat existența unei culturi juridice naționale, cu viguroase elemente de originalitate, în pofida unor puternice influențe neolatine și care își reclama dreptul de a fi recunoscută, acceptată și tratată ca atare în concertul juridic al lumii²⁷.

6. Cu greu ne-am putea închipui că împotriva unor asemenea teze s-ar putea ridica vreo critică principială, și totuși ea nu se va lăsa așteptată. În același an 1922, cu prilejul ciclului de conferințe organizat de Institutul Social Român în legătură cu iminenta reformă constituțională care urma să conducă la Constituția din 1923, Vintilă Brătianu avea să contrazică principial poziția lui Andrei Rădulescu – poziție care, cel puțin în problema continuității dintre vechiul și noul drept românesc, se suprapunea perfect celei exprimate pe alocuri chiar în aceiași termeni de Nicolae Iorga: Constituția din 1866 văzută ca „o haină împrumutată străinătății, fără să se fi luat măsura corpului nostru [...] făcută, de altfel, de un excelent croitor, dar deprins să fabrice haine pentru alte corpuri”²⁸ –

afirmând că „România mare, ca și cea mică de la 1859 nu are tradiții”, fapt care „o poate lipsi de experiența ce dă continuitatea, poate să fie și de folos unui popor cu însușiri pentru ridicarea prin el însuși și care a fost oprit atât de mult să-și ia dezvoltarea firească”²⁹, cu atât mai mult cu cât „sub regimul ei am putut trece de la România Mică la România Mare”. Pe aceeași linie cu inginerul și politicianul Vintilă Brătianu, criticul literar Eugen Lovinescu va conduce în *Istoria civilizației române moderne* o aspră polemică atât împotriva istoricului Nicolae Iorga, deputatul care, în Constituanta din 1923, propune înscrierea sintagmei de „stat național unitar” în legea fundamentală, cât și împotriva juristului Andrei Rădulescu, susținând că „cel puțin în materie de stat, nu există un tradiționalism românesc”³⁰ și justificând ruperea „firului continuității istorice” dintre vechiul și noul drept românesc.³¹ Cel puțin din partea istoricului, replica dată *Istoriei* lovinesciene ale cărei prim și ultim capitol trebuiau citite ca veritabil protest împotriva realității situației românilor ca latini în Orientul european, urma să vină în 1929 odată cu *Introducerea sintetică* în *Istoria literaturii românești*, acolo unde documentează existența unei culturi românești pe parcursul Evului Mediu și permanenta raportare a acestei culturi deopotrivă la Orientul și Occidentul european ca *sinteză* a acestora, evidențiind, astfel, deopotrivă lipsa de justificare și implicațiile catastrofale ale asumării lipsei de continuitate între vechea și noua cultură pentru identitatea culturală românească.³² La fel cum pentru Andrei Rădulescu „cultura juridică proprie este o parte din cultura națională, una dintre rațiunile de existență ale națiunilor, mijlocul solid de asigurare a vieții lor, contribuția pentru cultura generală și progresul omenirii”, și anume de maniera în care „nu se poate concepe cultură națională completă fără una dintre părțile ei esențiale, cultura juridică”³³, și pentru Iorga, deoarece „dreptul este și el o elaborație a sufletului național purtând pecetea unei lungi evoluții istorice”³⁴, așa și „dreptul românesc, oricare ar fi unele dintre originile lui, cât de depărtate, a fost, în mare parte și după codurile bizantine-austriece [în acest punct, Iorga se întâlnește cu Andrei Rădulescu în evocarea primei etape a modernizării dreptului românesc, M.D.] un product, și unul în continuă dezvoltare și adap-

tare, al spiritului creator al acestui popor, capabil de sinteze și aici, ca și în artă și poezie”.³⁵

Fie și numai această caracterizare a dreptului ca produs al „spiritului poporului” (*Volksgeist*) ar fi fost suficientă pentru plasarea *principială* a lui Nicolae Iorga pe linia Școlii Istorice a Dreptului fondată în Germania de Friedrich Carl von Savigny (1770–1861) prin renumita scriere programatică despre *Chemarea timpului nostru pentru legiferare și știință juridică* publicată în 1814 și devenită celebră prin monumentalul *Sistem al dreptului roman de astăzi*, ale cărui opt volume urmau să apară între 1840 și 1847, așa cum critica modernizării dreptului („fondului”) autohton prin importul de legi („forme”) străine – nu întâmplător din Franța – și dihotomia fundamentală surprinsă în titlul textului fundamental despre *Ideile abstracte și statul organic*³⁶ reprezintă tot atâtea elemente pe care Iorga le împărtășește nu numai cu Savigny³⁷, ci și cu Mihai Eminescu, a cărui afiliere la Școala Istorică a Dreptului nu numai că privește concepția despre statul organic („vădit inspirată din ideile școlii istorice germane a lui Savigny”³⁸), ci și cea despre drept însuși – care, „ asemenea altor produse naturale specifice vieții sociale, este o operă a naturii, un produs al timpului, care „nu este făcut, ci se face singur”, astfel cum se dezvoltă o plantă” și care „ asemenea limbii pe care o vorbim, asemenea literaturii și artei populare, reflectă cu fidelitate trecutul istoric al unui popor”³⁹ – nu mai reprezintă nici ea, de mult, o noutate. În condițiile în care ceea ce Mircea Eliade înțelegea prin „tradiția Eminescu-Iorga” din punct de vedere al „ideologiei politice” reprezintă în domeniul dreptului o veritabilă receptare a Școlii Istorice a Dreptului ca paradigmă fundamentală a gândirii juridice europene, se ridică întrebarea de ce juristii români au arătat o indiferență aproape totală față de această linie.

7. Un răspuns cât de cât satisfăcător la această întrebare nu este ușor de dat, el presupunând rezolvarea mai multor probleme ținând de istoria (receptării) ideilor social-politice și juridice în România secolelor XIX și XX. Formulată *contra* (spiritului) timpului său și urmărind salvarea științei dreptului în fața codurilor⁴⁰, programul juridic al lui Savigny reflecta programul politic

formulat de Edmund Burke în *Reflecțiile asupra Revoluției din Franța*. Proclamând opoziția față de această Revoluție „lipsită de înțelegere pentru măreția și caracteristicile altor epoci, ca și pentru evoluția naturală a popoarelor și constituțiilor”, față de Codul Napoleon ca „tesut canceros” într-o Germanie aparent ocolită de „blestemul Revoluției”) și în egală măsură față de „superstiția legalistă modernă”⁴¹, potrivit căreia „în condiții normale orice drept izvorăște din legi, adică din prescripții explicite ale puterii statale supreme”, iar știința juridică „are ca obiect numai conținutul legilor [...] cu totul contingent și schimbător”⁴², Savigny propunea ca alternativă construirea unei științe a dreptului având ca „funcție politică” cultivarea dreptului unei societăți libere.⁴³ Acest drept nu poate fi *dedus* prin *speculații* raționale și/sau *impus* prin *decizii* ale puterii politice, ci se dezvoltă „în mod organic – precum limba – prin forțe interne liniștit lucrătoare și nu prin voința arbitrară a unui legiuitor [...] în conștiința poporului”⁴⁴ ori, așa cum va scrie Savigny în 1840, ca manifestare a „spiritului poporului (*Volksgeist*), viu și activ comunitar în fiecare individ”.⁴⁵ Dacă importanta comparație a dreptului cu limba se datorează influenței lui Johann Gottfried Herder (1744–1803) pentru care limba reprezintă calea regală pentru descifrarea lumii populare și în același timp „izvorul conștiinței istorice sau mai bine zis: al simțului istoricității”⁴⁶, doctrina „spiritului poporului” are ca izvor primar de inspirație tratatul lui Charles-Louis de Montesquieu (1689–1755) *Despre spiritul legilor*, potrivit căruia „din punct al raportului lor cu principiile care alcătuiesc spiritul general, moravurile și manierele unui popor [...], legile trebuie să i se potrivească într-un asemenea grad poporului pentru care sunt făcute, încât este o foarte rară întâmplare dacă legile unui popor sunt nimerite pentru altul”.⁴⁷ Înțelegându-se de Savigny ca „o cercetare istorică a tuturor constituțiilor și legilor pentru a ajunge la judecăți politice universale”⁴⁸, însă având nu mai puțin la bază modelul societății vechii Rome în care „înainte de a fi existat legi făcute, existau raporturi de justiție”⁴⁹, opera lui Montesquieu explică înțelegerea de către Savigny a „spiritului poporului” ca „principiu genetic al unei constituții republicane a libertății”⁵⁰ după modelul autentic

al dreptului roman și al gândirii juridice tradiționale. După cum pentru Herder „starea naturală a omului este starea societății”⁵¹, iar Burke opunea contractului social modern „o asociere nu numai între cei care trăiesc, dar și între cei care trăiesc în prezent, cei care au murit și cei care se vor naște”⁵², Savigny refuza și el de la bun început mitologia individualist-contractualistă a Modernității juridice. Opus dreptului (natural) *rațional* ca „formă specifică de legitimitate a ordinilor create prin revoluție”, dreptul (natural) *popular* apare astfel ca un „drept natural al devenirii istorice”⁵³ și astfel, precum la Burke, ca „un drept care trebuie înțeles prin efortul inteligenței noastre, și nu un drept impus, fabricat rațional”⁵⁴, mai precis un drept înțeles și transpus de către juriști în formele dreptului savant, pe măsura creșterii complexității sociale și a formării corpurilor profesionale specializate, dreptul ia „o direcție științifică” și „așa cum dreptul trăia inițial în conștiința întregului popor, el trăiește acum în conștiința juriștilor care reprezintă poporul în această materie”, fără ca legătura dintre cele două conștiințe să fie întreruptă: „Dreptul are o existență duală, fiind în mod permanent atât o parte a vieții populare generale, cât și o știință specială aflată în mâinile juriștilor”, și acesta este motivul pentru care Savigny numește „raportul dreptului cu viața generală a poporului elementul *politic*, iar viața științifică particulară a dreptului elementul *tehnic* al acestuia”.⁵⁵

8. La jumătatea secolului al XIX-lea, gândirea juridică a Europei continentale era stăpânită de cele două mari paradigme: cea raționalistă, a dreptului natural modern și a „ideilor abstracte” care stăpâniseră deja întregul secol al XVIII-lea, având drept simbol codul civil Napoleon, iar pe de altă parte reacția romantică a Școlii Istorice a Dreptului, opunând codificării ceea ce începând cu Savigny s-a numit în sensul strict al termenului *știința dreptului*, categorial diferită de acea formă de fixare a cunoașterii dreptului, ce după model francez a continuat și continuă să se numească, inclusiv în România, *doctrina juridică*. Dacă pentru un jurist de formație franceză, cunoașterea dreptului era epuizată prin exegeza textului din Codul civil, de la juristul de formație germană se aștepta transpunerea în conceptele

juridice a instituțiilor juridice generate ca atare la nivelul profund al „spiritului poporului” (ori modern formulat: al ordinii sociale concrete), de-a lungul întregii deveniri istorice a acestuia. Altfel spus, acolo unde juriștii de formație franceză apar ca interpreți ai normei promulgate de puterea politică, cei de formație germană – considerați de Savigny într-un fragment celebru al scrierii din 1814 „reprezentanți ai poporului în materia dreptului” – erau cei care *reconfigurau* la nivelul tehnic *specializat* al unui *sistem de drept* instituțiile juridice pe care „*spiritul poporului*” însuși le generase de-a lungul istoriei pe planul ordinii sociale⁵⁶, instituții concepute ca veriga intermediară obligatorie între cazul individual și norma generală și fără de care aceasta din urmă ar fi imposibil de desprins⁵⁷. Altfel spus, dacă juristul german era antrenat să „descopere” astfel norma la capătul unui demers care presupunea observarea (nu lipsită de ajutorul intuiției) a *societății*, cel de formație franceză este instruit să desprindă norma printr-o interpretare care, cel puțin de-a lungul secolului al XIX-lea, servea desprinderii „voinței legiuitorului”, mai precis: a *statului*.

9. Așa cum istoria gândirii juridice europene a demonstrat cu prisosință, de-a lungul secolului al XIX-lea, diferența considerabilă dintre aceste două moduri de gândire juridică făcea deosebit de dificilă o coabitare între ele la nivelul aceleiași ordini juridice; din această cauză, receptarea acestui model în Austria (pe atunci stat german) a presupus abandonarea modelului exegetic folosit în interpretarea Codului civil din 1811, iar receptarea lui în Italia a condus și ea la abandonarea aceluiași model francez consacrat inclusiv prin intrarea în vigoare a unui Cod civil elaborat după model napoleonian și intrat în vigoare în același an 1865 ca și confratele lui din România. Principalul motiv care a determinat această reorientare a juriștilor italieni începând cu anii 1870 (dincolo de aspectele politice presupuse de proclamarea în 1871 a Imperiului german în urma înfrângerii Franței lui Napoleon al III-lea) a constat în temerea că un drept italian dezvoltat după model francez ar fi amenințat poziția dreptului roman, considerat în Italia din motive lesne de înțeles un veritabil tezaur națio-

nal.⁵⁸ Invers, faptul că la baza dezvoltării dreptului german Școala Istorică așezase tocmai *Digestele* lui Justinian (dreptul roman constituind până la intrarea în vigoare a Codului civil imperial din 1900 dreptul pozitiv comun al statelor germane), iar Savigny concepute „știința juridică” luându-i pe jurisconșulții Romei antice ca model al juriștilor germani din epoca modernă, i-ar fi putut stimula și pe juriștii români – dacă nu la 1865, atunci în orice caz în 1922 – să realizeze un demers similar, situându-se astfel tocmai pe „linia Eminescu – Iorga”.

10. Din datele de care dispunem până în prezent, putem afirma că singurul jurist român – și acela incomplet format, cu doar cel mult trei semestre parcurse mai mult sau mai puțin intensiv în amfiteatrele unor facultăți de drept – care a demonstrat în scrisul său înțelegerea „științei juridice” ca „element tehnic” al dreptului a fost Mihai Eminescu, auditor la Viena și Berlin al lui Rudolph von Jhering și Heinrich Dernburg, foarte probabil stimulat de aceștia la o lectură a scrierii lui Savigny din 1814.⁵⁹ Invers, trecerea în revistă a bibliografiei juridice românești mai vechi sau mai noi reține în spațiul rezervat lui Savigny și Școlii Istorică a Dreptului numai expunerea „elementului politic” reprezentat de legătura dintre drept și conștiința populară, ceea ce unui *jurist* modern îi poate apărea – dacă este izolat de „elementul tehnic” – la fel de relevant ca o colecție de citate din operele de largă circulație ale Fraților Grimm (studenți și admiratori ai lui Savigny la vremea respectivă). Cu greu ar putea fi supraestimată nocivitatea criticii filologului și avocatului Titu Maiorescu împotriva discipolilor lui Simion Bărnuțiu⁶⁰, după care „regenerarea noastră nu poate începe decât în spiritul civilizațiunii moderne, iar nu prin reacțiune la dreptul roman”⁶¹, așa cum istoricul Nicolae Iorga însuși – în mod diametral opus față de juristul Savigny – asocia *Digestele* lui Justinian „absolutismului juridic”⁶² al Codului civil francez edictat de „reformatorii lui Bonaparte”⁶³, așadar acelor „idei abstracte” cărora le opunea „statul organic” conceput, de această dată, în acord cu Savigny, și anume într-o poziție din care apare mai curând subordonat ordinii istorice a societății, ale cărei instituții trebuie respectate,

și nu violentate de dreptul pozitiv.⁶⁴ Marele apostol al „Sigiliului Romei” și opozant al raționalismului maioreșcian administra astfel, dintr-o altă direcție, o lovitură la fel de puternică recepției Școlii Istorice a Dreptului în cultura juridică românească. Dacă însă este adevărat că, așa cum arăta Vasile Pârvan, „ideea-mamă a întregii culturi românești e ideea romană” ca idee universală necesitând concretizarea în forme culturale specific naționale, atunci tocmai conceperea „spiritului poporului” de către Savigny în *Sistemul dreptului roman* ca fiind în aceeași măsură concret și universal – „ceea ce se realizează într-un anumit popor nu este altceva decât spiritul uman universal (*der allgemeine Menschengest*), care se revelează în el de manieră individuală”⁶⁵ – putea reprezenta, în contextul viziunii lui Eminescu despre națiune, citată mai sus și avându-și, ca și concepția lui Iorga, unul dintre principalele izvoare în concepția lui Leopold von Ranke (1795–1886)⁶⁶, nu numai „cel cu inima mai largă dintre istorici, cel mai mare dintre dându-și”⁶⁷, ci și marele companion de idei al lui Savigny⁶⁸, punctul de plecare pentru construcția durabilă a unei teorii juridice pe linia tradiției realismului organic. Pe de altă parte, în condițiile în care nici măcar juristul Andrei Rădulescu, promotor nu doar al „elementului politic” savignian, ci și al romanității dreptului românesc, nu acorda vreo atenție „elementului tehnic”, șansele receptării integrale și purtătoare de roade a Școlii Istorice a Dreptului în România au rămas în perioada interbelică la fel de reduse, ca și ulterior, când asumarea „elementului politic” al dreptului a fost supusă acuzațiilor de misticism, reacționarism, autohtonism ori medievalism, mai întâi de către ideologii „stângii marxiste” ajunse la putere după 1945 și apoi de continuatorii acestora sub faldurile generoase ale ideologiilor „drepte liberale”, după 1989. Din acest moment „profeția” lui Mircea Eliade pare a sta sub semnul unei triste împliniri de către imensa majoritate a creatorilor români din domeniul dreptului și, din păcate, Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române pare a fi în continuare singurul care, prin lucrările din ultimii ani, și-a asumat sarcina de a transpune, în sfârșit, „linia Eminescu – Iorga” integral și efectiv în creația spirituală a dreptului românesc⁶⁹.

Note

¹ M. Eliade, *Profetism românesc 2: România în eternitate*, Roza Vânturilor, București 1990, p. 60–62 (60–61); pentru problemă a se vedea și: M. Duțu, *Tradiția Eminescu – Iorga – Pârvan în cultura juridică românească*, în „Tribuna învățământului” nr. 1/2021, p. 62 și urm.

² *Ibidem*, p. 61.

³ N. Iorga, *Renegații în trecutul țerilor noastre și al neamului românesc*, Tipografia Societății „Neamul Românesc”, Vălenii-de-Munte, 1914, p. 15–16.

⁴ V. Pârvan, *Idei și forme istorice: patru lecții inaugurale*, Cartea Românească, București, 1920, p. 27.

⁵ M. Eliade, *Profetism românesc 2*, op. cit., p. 106–107.

⁶ Astfel critic I.-A. Pop, *Identitatea românească: felul de a fi român de-a lungul timpului*, Contemporanul, București, 2016, p. 194; pentru o panoramă cuprinzătoare a se vedea T. Codreanu, *Eminescu incorect politic*, Scara, București, 2014, passim (mai ales p. 57–69: „Șansa de a fi reacționar” și 187–197: „Simulanții conservatorismului”). Nu putem însă a nu remarca faptul că Eminescu se află totuși uneori într-o bună companie, câtă vreme și ambiția lui Leopold von Ranke „de a reda istoria așa cum a fost ea cu adevărat” apare în același context ca fiind „de o naivitate înduioșătoare, scuzabilă doar prin nemărginitul optimism științific al secolului al XIX-lea” (astfel L. Boia, *Un joc fără reguli: despre imprevizibilitatea istoriei*, Humanitas, București, 2016, p. 9).

⁷ Exemplar Z. Ornea, *Glose despre altădată*, Allfa, București, 1999.

⁸ V. Stoica/D.P. Aligică, *Provocări liberale*, Humanitas, București, 2003, p. 295; comp. I. Stanomir, *Spiritul conservator: de la Barbu Catargiu la Nicolae Iorga*, Curtea Veche, București, 2008, p. 8–9.

⁹ E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, vol. III, Ancora, București, 1925, p. 157.

¹⁰ M. Eliade, *Profetism românesc 2 ...* op. cit., p. 167.

¹¹ V. Tismăneanu, *Efîgii ale unui coșmar istoric*, Humanitas, București, 2015, p. 146.

¹² P. Marcu-Balș, *Pârvan și filosofia statului*, Gândirea nr. 4/1928, p. 145–153, 149, 150–151.

¹³ N. Iorga, *O școală nouă istorică – conferințe ținute la „Liga Culturală”*, București, mai 1936, p. 50.

¹⁴ C. Roiban, *Ideologie și istoriografie: protocronismul*, Ed. Universității de Vest, Timișoara, 2014, p. 93.

¹⁵ L. Boia, *Cultura românească, între autohtonism și europenism*, în M. Flonta ș.a. (coord.), *Religia și societatea civilă*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2005, p. 107–116, 113–114.

¹⁶ C. Roiban, *Ideologie și istoriografie...* op. cit., p. 331.

¹⁷ Astfel în contextul unei critici detaliate a mistificărilor promovate în contextul criticii „protocronismului” după 1989 Th. Codreanu, *Anamorfoze*, Scara Print, București, 2017, p. 364–405 (Protocronismul), 365.

¹⁸ N. Iorga, *Doctrina naționalistă*, în Institutul Social Român (ed.), *Doctrinile partidelor politice*, București, [1923], p. 31–46, 43, 45.

- 19 N. Iorga, *Eminescu*, ed. N. Liu, Junimea, Iași, 1981, p. 105 *apud* D. Hurezeanu, *Viziune organică la Nicolae Iorga*, Editura Academiei Române, București, 1997, p. 46–51 (Iorga-Eminescu, o revelatoare comuniune spirituală), 49.
- 20 N. Iorga *apud* M. Nagy-Talavera, *N. Iorga – o biografie*, trad. M.E. Avădanei, Institutul European, București, 1999, p. 326–327.
- 21 I.D. Sfirnă, *Mircea Djuvara and the Philosophy of Law*, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Jurisprudentia*, nr. 1/2014, p. 97–108.
- 22 M. Djuvara, *Eseuri de filosofie a dreptului*, ed. N. Culic, Trei, București, 1995, p. 319.
- 23 A se vedea A.-P. Iliescu A.-P. Iliescu, *Philosophy of Law in 20th century Romania*, în E. Pattaro/C. Roversi (eds.) „A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence”, vol. 12, Springer 2016, p. 690–692, 691.
- 24 A. Rădulescu, *Cultura juridică românească în ultimul secol*, Cultura Națională, București, 1923, p. 33–35.
- 25 T. Giaro, *Modernisierung durch Transfer: Schwund osteuropäischer Rechtstraditionen*, in idem (Hg.), *Modernisierung durch Transfer im 19. und frühen 20. Jahrhundert*, Frankfurt a. M., 2006, p. 275–344, 302.
- 26 A. Rădulescu, *Cultura juridică românească... op. cit.*, p. 40, 47.
- 27 A. Rădulescu, *Cultura juridică românească*, în „Pandectele Române”, partea a IV-a, 1942, p. 1–4; asupra actualității și rezonanțelor contemporane ale temei, a se vedea: M. Duțu, *Știința dreptului și cultura juridică în România*, Editura Academiei Române, București, 2018, p. 4–7.
- 28 N. Iorga, *Istoricul Constituției românești*, în Institutul Social Român, „Noua Constituție a României și noile constituții europene”, Cultura Națională, f.a., p. 5–24 (5).
- 29 V. Brătianu, *Nevoile statului modern și Constituția României mari*, *ibidem*, p. 25–38 (37); pe larg, asupra problematicii, a se vedea: M. Duțu, *Nașterea și afirmarea constituționalismului românesc modern*, în „Studii și Cercetări Juridice” nr. 3/2016, p. 329–349.
- 30 E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, vol. 1, Ancora, București, 1924, p. 211.
- 31 *Ibidem*, vol. 3, Ancora, București, 1925, p. 164.
- 32 M. Ungheanu, *Postfață: o nouă istorie literară*, în N. Iorga, *Istoria literaturii românești: introducere sintetică*, Minerva, București, 1988, p. 237–263.
- 33 A. Rădulescu, *Cultura juridică românească... op. cit.*, p. 46.
- 34 N. Iorga, *Anciens documents de droit roumain*, vol. I., Paris-Bucarest, 1930, p. 1–54 (*Brève histoire du droit coutumier roumain*), 54, trad. cf. G. Fotino, *Pagini din istoria vechiului drept românesc*, Ed. Academiei, București, 1972, p. 252–262 (*Nicolae Iorga, istoric al vechiului drept românesc*), 255.
- 35 N. Iorga, *Prefața la Documente vrâncene* (1929) *apud* V.-Al. Georgescu, *N. Iorga și istoria dreptului românesc*, „Studii”, nr. 6/1965, p. 1339–1356 (1347).
- 36 N. Iorga, *Sfaturi pe întunec: Conferințe la Radio 1931–1940*, ed. V & S. Râpeanu, Casa Radio, București, 2001, p. 134–137.
- 37 A se vedea exemplar A. Pippidi, *Introducere*, în N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ed. a IV-a, Polirom, Iași, 1999, p. 7–47 (14–15).
- 38 P. Georgescu, *Statul și națiunea în concepția lui Eminescu*, în P. Georgescu, *Cercetări de filosofie juridică*, Tourouțiu, București, 1942, p. 157–180 (158–159).
- 39 C. Jornescu/C. Petrescu, *Valori etice în gândirea lui Eminescu*, Minerva, București, 1989, p. 22–23.
- 40 A. Dufour, *Sauver la science face aux Codes: Une œuvre à contretemps*, în F.C. von Savigny *De la vocation de notre temps pour la législation et la science du droit* (trad. A. Dufour, PUF, Paris, 2006, p. 11–42).
- 41 J. Braun, *Einführung in die Rechtsphilosophie*, 2. Auflage, Mohr Siebeck, Tübingen, 2011, p. 324.
- 42 Savigny, *Vom Beruf unserer Zeit für die Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*, Mohr Zimmer, Heidelberg, 1814, p. 6.
- 43 H. Coing, pe marginea studiului lui W. Wilhelm, *Savignys überpositive Systematik*, în J. Blühdorn/J. Ritter (Hg.), *Philosophie und Rechtswissenschaft im 19. Jahrhundert*, V. Klostermann, Frankfurt, 1969, p. 123–147, 141.
- 44 Savigny, *Vom Beruf... op. cit.*, p. 12.
- 45 Savigny, *System des heutigen römischen Rechts I*, Veit, Berlin, 1840, p. 14.
- 46 E. Forsthoff, *Recht und Sprache*, 2. Auflage, Darmstadt, 1964, p. 14; pe larg A. Dufour, *Droits de l'Homme, droit naturel et histoire*, PUF, Paris, 1991, p. 195–220 (*Droit et langage dans l'Ecole historique*).
- 47 Montesquieu, *Despre spiritul legilor I*, trad. A. Roșu, Editura Științifică, București, 1964, p. 17, 371.
- 48 Savigny, *Vorlesungen über juristische Methodenlehre 1802–1842*, ed. A. Mazzacane, V. Klostermann, Frankfurt, 2004, p. 103.
- 49 Montesquieu, *Despre spiritul legilor I ... op. cit.*, p. 12.
- 50 O. Behrends, *Zur römischen Verfassung: Ausgewählte Schriften*, ed. C. Möller/M. Avenarius, Wallstein, Göttingen, 2014, pp. 311–380 (*Mommsens Glaube – zur Genealogie von Recht und Staat in der Historischen Rechtsschule und zu den geistigen Grundlagen der verschiedenen eigenrömischen Systementwürfen*), 324–345.
- 51 Herder, *Scrieri*, trad. C. Petrescu, Univers, București, 1973, p. 168.
- 52 E. Burke, *Reflecții asupra Revoluției din Franța*, trad. M. Czobor-Lupp, Nemira, București, 2000, p. 140.
- 53 Astfel M. Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft*, Mohr (Siebeck), Tübingen, 1922, p. 496.
- 54 M. Villey, *Critique de la pensée juridique moderne*, 2ème édition, Dalloz, Paris, 2009, p. 125–138 (*Philosophie du droit de Burke*), 135–136.
- 55 Savigny, *Vom Beruf... op. cit.*, p. 12.
- 56 A se vedea pentru evoluțiile Școlii Istorice a Dreptului O. Jouanjan, *Une histoire de la pensée juridique en Allemagne, 1800–1918*, PUF, Paris, 2005.
- 57 A se vedea pentru o expunere sintetică și deosebit de clară M. Fioravanti, *Giuristi e costituzione politica nell'Ottocento tedesco*, Giuffrè, Milano, 1979, p. 20–39 („Savigny e la proposta della centralità della scienza giuridica”).

---

⁵⁸ P. Grossi, *Scienza giuridica italiana: un profilo storico 1860–1950*, Giuffrè, Milano, 2000, p. 40.

⁵⁹ A se vedea T. Avriganu, „O știință foarte complicată”: Mihai Eminescu și știința dreptului între Hölderlin și Savigny, „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 2/2019, p. 177–201.

⁶⁰ Pentru o critică devastatoare a perspectivei maioresciene a se vedea O. Papadima, *Bărnuz și naționalismul de azi*, „Familia”, nr. 7–8/1935, p. 3–17.

⁶¹ T. Maiorescu, *Contra școlii Bărnuzii*, Imprimeria Soc. Junimea, Iași, 1868.

⁶² P. Grossi, *Mitologie giuridice della modernità*, 3a ed., Giuffrè, Milano, 2007, p. 85–124 („Codici”), 100.

⁶³ N. Iorga, *Originea formelor vieții contemporane*, București, 1935, p. 97.

⁶⁴ N. Iorga, *Sfaturi pe întunec...* op. cit., p. 426–429.

⁶⁵ Savigny, *System des heutigen römischen Rechts* I ... op. cit., p. 21.

⁶⁶ Pe larg Al. Zub, *Istorie și finalitate*, Editura Academiei Române, București, 1991, p. 109–122 (*Ranke și direcția organicistă în cultura română*).

⁶⁷ N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ed. a IV-a, Polirom, Iași, 1999, p. 51–63 (*Despre concepția actuală a istoriei și geneza ei*), 55.

⁶⁸ F. Meinecke, *Einführung*, în L.v.Ranke, *Politisches Gespräch*, Duncker & Humblot, Berlin, 1924/2005, p. 5–15.

⁶⁹ M. Duțu, *Actualitatea gândirii sociale și juridice eminesciene. „Știința dreptului și misiunea ei” în societatea românească*, în „Studii și Cercetări Juridice” nr. 2/2019, p. 153–167.

Revoluția de la 1821 și restaurarea domniilor pământene în Principatele Române – rezultate ale unor noi cercetări istoriografice

Gheorghe Cliveti*

Pentru istoria modernă a românilor, Revoluția de la 1821 s-a relevat, cum ar fi de subliniat la bicentenarul ei, cu semnificația de eveniment marcant, chiar fondator. „Cererile” sau „punctele” asimilabile programului revoluționar au vizat atât transformări ale structurilor sociale aflate în gravă criză sub „regimul fanariot”, cât și edificarea statului nou, cu raportare deplin autonomă față de suzeranitatea Porții Otomane și de tendințele Rusiei ca putere „protectoare”. Și deși nu în mod explicit, la momentul lor, ci doar de înțeles, din perspectivă istorică, aceleași „cereri” au conferit temei de voință publică statului nou, edificabil ca să conteze, pe ton emancipator, de rezonanță europeană, peste „bariere orientale”, în procesul amplu al „deșteptării națiunilor”. Din resorturile ei profunde și prin „învățămintele” ei, acțiunea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu a ridicat cauza națională română la cota de enunț politic. Ce-i drept, acea cauză s-a aflat, încă de pe timpul secolului al XVIII-lea, cu nuanțe specifice Luminilor și atinse, după 1789, de ecoul Revoluției franceze, în Supplex-ul românilor din Transilvania destinat curții imperiale de la Viena sau în memoriile adresate „puterilor străine” de boierii din Moldova și Valahia. Enunțul cauzei române a putut fi unul politic, după normele vieții publice moderne, la 1821, în virtutea legitimității, chiar reprezentativității conferite acțiunii revoluționare și conducătorului ei de Adunarea Poporului.

Prin intensificarea investigării de fonduri documentare și extinderea orizonturilor de lectură, istoricii au reușit să dezvăluie aspecte ori

înțelesuri ale Revoluției de la 1821, după un anumit „canon istoriografic”, urmat, cu firesc respect de particularități specifice, pe seama mai fiecărui eveniment de „gen revoluționar”. S-a acordat atenție deosebită relevării cauzelor și obiectivelor acțiunii revoluționare, forțelor sociale și politice participante la ea, rolului conducătorului ei, cu merite și ezități atitudinale, raporturilor acestuia cu Eteria greacă, pozițiilor adoptate față de „mișcarea subversivă” de puterile europene, de Rusia mai ales, intervenției armate a otomanilor și sfârșitului tragic al lui Tudor Vladimirescu, încetării „regimului fanariot” și restaurării domniilor pământene pentru Moldova și Valahia. Asupra aspectelor sus-menționate, luate separat ori în ansamblu lor, cercetările de specialitate continuă să ofere noutăți ținând de cronica evenimentială ori de gama de interpretări, de dezbateri istoriografice. Am căutat să lămurim acele aspecte, mai ales unele dintre ele, dintr-o perspectivă largă și deosebit de complexă, aceea a implicațiilor politico-diplomatice, de anvergură europeană, ale întreprinderii revoluționare românești de la 1821 și ale restaurării domniilor pământene în Moldova și Valahia. A fost necesar să considerăm analitic date esențiale ale ordinii europene de la 1815, profund conservatoare, orientată de respectul compulsoriu al tratatelor ce au trasat o configurație politico-teritorială a „bătrânului continent”, prin decizia exclusivă a marilor puteri care au învins și demolat Primul Imperiu napoleonian. Ordinea generală nu a acoperit, formal, cum doriseră, la Congresul de la Viena, Marea Britanie și Austria, și arealul sud-estic european ținând de „chestiunea orientală”,

fiindcă Rusia s-a opus oricărei atingeri aduse de „alte puteri” tratatelor impuse de ea Înaltei Porți, începând cu cel de la Kuciuk-Kainargi, din 1774, acte care conform vederilor curții de la Petersburg „îndreptăteau” interesele ei speciale, chiar protecția țarului asupra creștinilor ortodocși supuși ai sultanului. Aceeași ordine generală așezată pe principiul legitimismului monarhic și cel al echilibrului de forțe presupunea mai ales menținerea oricărei puteri, contractantă sau nu, a tratatelor de la 1814–1815, pe poziții defensive. Rusia, satisfăcută, pe de o parte, de sustragerea de la deliberări europene, de congrese ori de conferințe diplomatice, a unor „puncte sensibile” ale „chestiunii orientale”, între care și cel privind Moldova și Valahia, s-a văzut, pe de altă parte, blocată în tendințele ei spre Balcani și Constantinopol de sistemul defensiv european asumat de puterile Cvadruplei Alianțe care învinseseră Franța Imperiului Întâi. În cuprinsul aceluși sistem, niciun stat nu putea să atace pe un altul și nici să intervină „peste granițe” contra vreunei „mișcări subversive” fără a avea cum să se justifice ca parte amenințată cu drept de legitimă apărare. Unei atare rațiuni, de inspirație britanică și proprie unui sistem modern de state, i se contrapunea dezideratul Sfintei Alianțe inițiate, printr-un pact nominal, de țarul Rusiei, împăratul Austriei și regele Prusiei, de a fi stăvilită pe căi intervenționiste, cu invocarea „solidarității monarhilor”, orice „acțiune de subminare a ordinii conservatoare”. Mai multă vigoare avea rațiunea sistemului defensiv de state, încât Austria s-a văzut intervenind de pe poziția de legitimă apărare contra revoluțiilor ce izbucniseră în Neapole și Piemont, amenințând direct posesiunile habsburgice din Peninsula Italică. Aceeași rațiune contravenea intențiilor Rusiei de a recurge la un atac neprovocat contra Imperiului Otoman, sub pretextul de a fi de partea creștinilor ortodocși supuși ai sultanului și porniți să acuze abuzurile exercitate de Înalta Poartă. Chiar dacă Imperiul Otoman nu a putut fi, din cauza opoziției Rusiei, parte a ordinii europene de la 1815, rațiunea sistemului defensiv de state îl asigura fie și doar implicit contra oricărei ingerințe străine armată și neprovocată. Am putut, de aceea, ca pe baze documentare de certă relevanță să explicăm de ce Rusia, după ce a instigat, prin agenții ei, pe greci și

români la insurecție contra dominației otomane, s-a văzut nevoită, cu ocazia Congresului de la Laybach, să dezavueze acțiunea Eteriei și să aducă acuze grave de subversivitate revoltei conduse de Tudor Vladimirescu.

Lectura intensă a textului revoluției române și a implicațiilor europene ale acesteia a permis relevarea nuanțată a unor acte și acțiuni, precum și tranșarea părții de adevăr în controversa istoriografică pe seama lor. Am putut face constatarea că, deși incitate de consulul rus la București, contactele avute de Tudor Vladimirescu, în decembrie 1820/ianuarie 1821, cu adepți ai Eteriei din capitala Valahiei, nu au condus la un legământ formal subscris de conducătorul pandurilor, ca de atașament ori de subordonare față de plănuita la Odessa și pornită „spre Prut” acțiune armată a grecilor, sub comanda lui Alexandru Ipsilanti. Tudor nu a anunțat și nu a confirmat prin niciun cuvânt asimilarea completă, până la topirea de sine a ei, a acțiunii conduse de el, unei mișcări generale a creștinilor ortodocși oprimați de otomani, mișcare despre care lideri ai Eteriei și emisari ai cneazului sârbilor, Obrenovici, se arătau convinși că avea încuviințarea dată de țarul Rusiei. Căpetenia pandurilor s-a văzut, din chiar momentul când, în ianuarie 1821, invocând voința Adunării Poporului, și-a chemat compatrioții la revoltă armată, că prima sa datorie era aceea de a asuma cauza „dreptăților țării” și de a obține recunoașterea acestora de Înalta Poartă și, de înțeles, de „alte puteri străine”.

Legitimarea dreptului celor oprimați, „locuitori ai Țării Românești, de orice neam ar fi”, la insurecție a făcut-o în termenii sau în spiritul proclamațiilor revoluționare din Europa aceluși timp. Pentru a fi evitată intervenția armată a otomanilor nu a făcut nicio referire publică, explicită, la solidaritatea ori cooperarea cu grecii și sârbii contra „opresorului comun și păgân” și nici la sprijinul pe care „creștinii ortodocși supuși ai sultanului” se așteptau să vină din partea Rusiei. Nu a făcut nicio referire la clauze ale tratatelor Rusiei cu Imperiul Otoman, acte care plasau Moldova și Valahia sub influența „protectoare” a țarului și confirmau starea de vasalitate față de Înalta Poartă. În memoriile pe care a catadicsit să le adreseze Porții, în mod direct, nu prin intermediul ambasadorului la Constantinopol, cum procedau

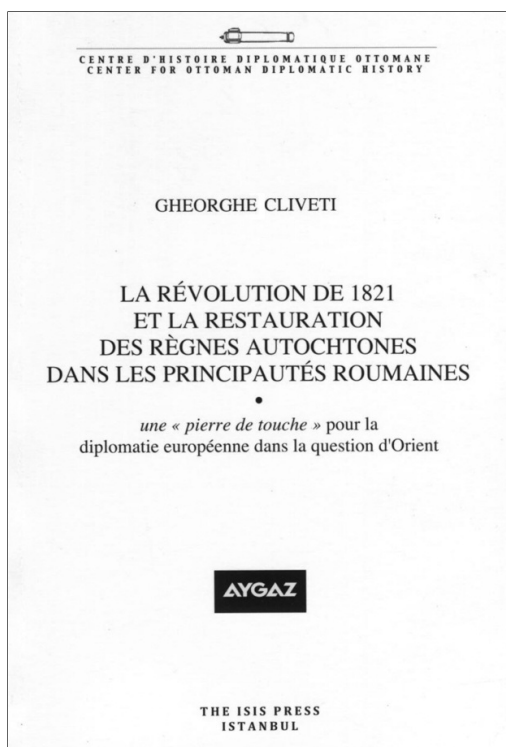
sârbii, a invocat „vechi drepturi ale Țării”, recunoscute de sultani voievozilor români, „înainte de fanarioți”. Iar această îndrăzneală a sa, dusă și mai departe, printr-un memoriu adresat împăraților Rusiei și Austriei, aflați la Congresul de la Laybach, i-a fost considerată dinspre curtea țarului ca principal cap de acuzare. Tudor Vladimirescu a fost condamnat de ruși, pentru ca, după un simulacru de judecată, să fie executat de eteriști. Trupele otomane, pătrunse în Principate, aveau să zdrobească pe eteriști și panduri rămași de partea luptei contra „opresorului păgân”. În situația dată, mulți boieri, mai ales dintre cei mari, de la București și Iași, cu titluri tradiționale de reprezentare a țării, au ascultat de îndemnul dat lor de consulii ruși, pe cale și ei de a părăsi Principatele, și „au fugit peste granițe” la Brașov, în Transilvania, Cernăuți, în Bucovina, chiar la Chișinău, în Basarabia.

Implicațiile europene ale acțiunii naționale românești de la 1821 s-au făcut simțite cu și mai mare intensitate în consecințele ei. Sub pretextul reprimării „unor rebeli în provincii vasale sultanului”, intervenția otomanilor, dusă până spre anul 1826, prin ocuparea militară a Moldovei și Valahiei, a generat o acută problemă internațională. De pe poziția împărtășită cu mai ales Austria și Prusia, de acuzare a oricărei „mișcări seditioase”, Rusia nu s-a putut opune *a l' instant* sub invocare de *casus belli* intervenției punitive a otomanilor pentru restabilirea „liniștii” în Principatele aflate, conform unor clauze de tratate, în raza „protecției țarului”. S-a limitat la a acuza „înaintea Europei” acțiunea militară a Imperiului Otoman la nordul Dunării de jos fără o prealabilă punere de acord între curtea țarului și Înalta Poartă, după tratate subscribe de cele două părți. Contrară acelorasi tratate avea să fie văzută de la Petersburg și menținerea de otomani sub ocupație militară a Moldovei și a Valahiei, cu inerente abuzuri suportate de locuitorii „provinciilor”. Cum tot contrară tratatelor ruso-otomane avea să fie considerată la curtea țarului și restaurarea „domniilor pământene” pentru Moldova și, respectiv, Valahia, după excluderea „fanarioților” de la a mai domni la Iași și București. Invocând tratatele de la 1774 și 1812, încheiate de ea și Poarta Otomană, precum și un hatiserif din 1802, „smuls de țar sultanului”, Rusia reclama „înaintea Europei” exce-

sele otomanilor și pretindea un drept al ei de replică armată menită restabilirii „stărilor de lucruri legale” în Moldova și Valahia. Personal împăratul Alexandru mai pretindea ca puterile europene să lase cale liberă „misiunii sale sacre” de a salva cu forțele sale armate pe grecii care ridicând încă din martie 1821, în Moreea, steagul luptei lor de emancipare de sub jugul păgân, suportau represalii foarte sângeroase comise de otomani. Numai că până spre finele anului 1821 și la începutul celui următor, Marea Britanie și, fie și de pe o poziție separată, Franța s-au opus pretenției Rusiei de intervenție, sub invocare de „misie sfântă” în Imperiul Otoman. Austria și Prusia au adoptat, din rațiuni ale „ordinii și păcii generale”, o poziție de echilibru între puterile occidentale și Rusia. Aceleași rațiuni impuneau, atât puterilor occidentale cât și celor centrale, să oprească Rusia și de la o acțiune armată intervenționistă spre a-i obliga pe otomani să evacueze Moldova și Valahia.

În condițiile ruperii relațiilor diplomatice ruso-otomane, împăratului Alexandru și cabinetului său le-a rămas calea protestelor vehemente „înaintea Europei”, contra ocupării armate de otomani a Principatelor, cărora le-au fost desemnați, prin voința unilaterală a sultanului, noii domni. Boierii transfugi la Brașov, Cernăuți și Chișinău, mai ales cei incitați de agenți ruși, și-au intensificat memoriile adresate „puterilor străine”, spre a fi respectate „vechile drepturi ale țărilor lor”, recunoscute de sultani și „proteguite” de țari. Un considerent strategic, de mare putere, cu ambiții hegemonice, făcea ca, pe măcar timpul anilor 1821–1823, în politica Rusiei să se vadă prevalența „misiunii sfinte spre Constantinopol” față de soluționarea „chestiunii Principatelor Române”, conform tratatelor pe care le subscriuseră, de ceva bune decenii, curtea de la Petersburg și Poarta Otomană. Intuind acel considerent, Marea Britanie a căutat, mai mult decât oricare altă putere europeană, să-l facă inoperant. Cabinetul de la Londra a recunoscut beligeranța grecilor, după ce aceștia, în ianuarie 1822, au proclamat independența țării lor. Spre a face inoperant considerentul strategic rus, mai sus menționat, britanicii s-au abținut de la a lua parte activă la deliberările Congresului de la Verona. Au dejucat, apoi, în 1824, intenția împăratului Alexandru de a

organiza conferința diplomatică la Petersburg, privind „chestiunea Orientului”. A fost anul când tot britanicii, satisfăcuți și de orientarea „chestiunii grecești” spre o soluție europeană, au căutat să submineze și „planul rușilor de reluare a protecției țării asupra Moldovei și Valahiei”. Solicitați de ruși să le reprezinte, prin lordul Strangford, inte-

reșele la Înalta Poartă, pe timpul ruperii relațiilor diplomatice dintre curtea țării și puterea otomană, britanicii, susținuți de austrieci și beneficiind de neutralitate favorabilă din partea Franței și din cea a Prusiei, au supus atenției sultanului posibilitatea de a fi garantate „de Europa” acorduri, la Iași și București, încheiate de domnitori și boieri, printre aceștia și transfugii de la 1821 reveniți „acasă”, privind organizarea internă a Principatelor, fără vreo atingere adusă suzeranității exercitate asupra lor sub semnul Semilunii. La București, domnitorul Grigore Ghica a reușit acel acord, pe când la Iași domnitorul Ioniță Sandu Sturdza s-a văzut refuzat de boierii doritori și de mai mari privilegii, fie acestea și sub „protecția” țării.

În condițiile agravării raporturilor internaționale, Rusia avea să recâștige și să-și consolideze, în anii 1826–1834, controlul, cu însemne de protectorat, asupra Moldovei și Valahiei, iar aceasta după ce, pe timpul anilor 1821–1825, „chestiunea” celor două mici Principate a fost o grea „piatră de încercare” pentru diplomația europeană. Au fost ani când a prins a se verifica, prin implicații de durată, faptul că la 1821–1822 acțiunea națională românească s-a înscris pe turnanta politică, cu însemne de recunoaștere măcar tacită a „chestiunii române” ca problemă internațională.

Întreita semnificație istorică a zilei de 10 mai

Alexandru Porțeanu*

În perioada 1881–1944, ziua de 10 Mai a fost Ziua Națională a României. După 1990, ea este marcată ca sărbătoare națională. Originile sale istorice datează din anii 1866 și 1877.

Abdicarea lui Alexandru I. Cuza, la 11 februarie 1866, a ridicat la ordinea zilei mai vechiul deziderat al aducerii pe tronul țării a unui prinț străin, ca garanție a stabilității politice, în condițiile disputelor politice interne. Interimatul până la soluționarea problemei a fost asigurat de o Locotenentă Domnească.

Persoana viitorului Principe a fost identificată în dinastia germană de Hohenzollern-Sigmaringen. Astfel, Prințul Carol a sosit în țară, după o călătorie aventuroasă, la 8/20 mai 1866.

La 10/22 mai 1866, Prințul Carol a depus jurământul de credință în fața Adunării Constituante, a Locotenentei Domnești și a Guvernului: „Jur a fi credincios legilor țării, a păzi religiunea românilor, precum și integritatea teritorială, a domni ca Domn constituțional”, fiind proclamat domnitor al României.

Al doilea moment istoric al zilei de 10 mai a avut loc în anul 1877. Ca urmare a proclamării la 9 mai 1877 a Independenței de Stat a României de către Parlament, ziua de 10 Mai 1877 a fost marcată de festivitățile zilei Independenței, prin cele 21 salve de tun, prin oficierea Te Deumului la Mitropolie în prezența domnitorului, a primului ministru I.C. Brătianu, a miniștrilor, deputaților și senatorilor, a înaltului cler și a înalților magistrați. După oficierea slujbei religioase au luat cuvântul personalități politice, bisericești și suveranul. Cu

acest prilej a fost înființat ordinul „Steaua României”, prima decorație a României independente. Înaltul Ordin de zi al domnitorului către armată sublinia: „Patria cu recunoștință va înscrie numele bravilor ei apărători pe frontispiciul edificiului independenței române”. La 10/22 mai 1877, Guvernul României a anulat tributul către Poartă, suma fiind pusă la dispoziția Ministerului de Război. În ziua de 10/22 mai 1877 se împlineau 11 ani de la proclamarea Prințului Carol ca domnitor al României, fapt ce a fost marcat și manifestat corespunzător de înaltele oficialități ale României independente. Toate aceste manifestări au prilejuit participarea largă a unei mulțimi populare entuziaste, care intona *Deșteaptă-te Române*.

Presa străină a relatat pe larg aceste manifestări. Proclamarea Independenței s-a bucurat de un mare ecou în Transilvania, unde românii o priveau ca pe o deschidere a unor perspective naționale proprii. Atitudinea puterilor europene a fost însă mai reținută, iar a unora dintre ele chiar rece.

Proclamarea Independenței a stimulat participarea României la războiul ruso-româno-turc din 1877–1878, marcat de evenimentele sale din Balcani și încheiat prin Pacea din 1878, în urma căreia România dobânda Dobrogea.

Momentul istoric culminant al zilei de 10 mai a fost cel din 1881, când Parlamentul a proclamat România ca Regat, Carol I devenind Rege (14/26 martie 1881). Festivitățile evenimentului au fost amânate din motive de politică

---

internă, pentru ziua de 10/22 mai, când Carol I a fost încoronat ca Rege, împreună cu Regina Elisabeta. Cele două coroane regale erau confecționate din oțelul unui tun cucerit de la turci în Războiul de Independență.

Ziua de 10 mai 1881 se situa în intervalul dintre 30 aprilie/12 mai și 2/14 mai, când la Conferința națională de la Sibiu s-a înființat Partidul Național Român (PNR) din Transilvania, prin unificarea celor două partide precedente, din Banat și din Ardealul istoric.

Evenimentele din mai 1881 din Vechiul Regat și din Transilvania au marcat noua etapă a luptei pentru eliberarea și unitatea națională a românilor. Lunga domnie a lui Carol I (1866–1914) a contribuit la dezvoltarea și modernizarea României, la pregătirea Marii Uniri din 1918.

În anii neutralității și ai participării României la Primul Război Mondial (1914–1916–1918), ziua de 10 mai a funcționat în continuare ca un catalizator al energiilor naționale.

În perioada interbelică, ea a marcat apogeul României Mari.

Destinul istoric al zilei de 10 mai a fost pecetluit de evenimentele și consecințele celui de al Doilea Război Mondial, de instaurarea regimurilor comuniste, de abolirea monarhiei și proclamarea republicii. După căderea comunismului și restaurarea democrației, ziua de 10 mai a fost declarată sărbătoare națională.

Ziua de 10 mai a fost mult mai mult decât o sărbătoare monarhică, ea exprimând chintesența valorilor națiunii române. O dovedește și faptul că România, republică democrată, a adoptat-o ca sărbătoare națională.

Semnificația continuității zilei de 10 mai ca sărbătoare națională este exprimată în cuvintele cântecului ce îi este dedicat, care a funcționat ca al doilea cântec după Imnul de Stat al României: „10 Mai ne-o fi de-a pururi/ Sfântă zi, căci ea ne-a dat/ **domn puternic Țării noastre/ libertate și Regat**”.

Confesiunea creștină, ca tehnică de hermeneutică și constituire a sinelui

Laura Stifter*

În cadrul numeroaselor cercetări și reflecții privind filosofia subiectului, Michel Foucault propune o nouă paradigmă de cercetare – aceea a „tehnicilor sinelui”. Prin acestea, sunt trăite și exprimate diferitele perspective asupra sinelui și, pe de altă parte, în acest mod este posibilă, consideră filosoful, rezistența subiectului în fața oricăror tehnici de „normalizare biopolitică”. Din acest considerent, scrierile foucaultiene pun accentul nu doar pe ideea de „normalizare biopolitică” organizată instituțional (în închisori, aziluri psihiatrice etc), ci și pe un alt aspect al relației societate-individ: raportarea subiectului la sine și, astfel, capacitatea sa de exercitare a unei libertăți în fața pericolului uniformizării sociale.

Ce este sinele? Poate fi argumentată, într-un mod suficient de convingător, existența unui sine ca dat ontologic care, prin urmare, să poată fi doar descoperit, nu și constituit?... Sau, dimpotrivă, sinele nu este decât rezultatul modului în care ne-am constituit pe noi înșine ca subiecți morali, așadar „o operă de artă ai cărei unici autori suntem noi înșine” (depășind „se-ul impersonal”, în termeni heideggerieni)?... Există o unitate ontologică a sinelui, sau perspectiva „sinelui multiplu” ar putea rezista mai bine criticilor?... În contextul asumării unei perspective esențialiste despre sine (o perspectivă, așadar, a unui sine deja dat), ar fi conceput un cadru filosofic în care această poziție metafizică să fie compatibilizată cu aceea

a unui sine de constituit?... Și dacă da, atunci tehnicile de „hermeneutică a sinelui” ar putea fi considerate drept complementare - și, prin urmare, practicate împreună – cu tehnicile de constituire a sinelui?... Aceste întrebări – utilizate de către filosofi mai degrabă ca puncte de plecare în drumul căutărilor decât ca probleme de soluționat în mod exhaustiv –, precum și altele similare și încadrabile în aceeași sferă de cercetare au constituit, în special în perioada postbelică (potrivit argumentării lui Foucault), o inepuizabilă sursă de reflecții, îndoieli și polemici: căci fie că ești narativist, existențialist sau susținător al oricărei alte perspective filosofice, problematica relației cu propriul sine (expresie pleonastică gramatical, dar nu și filosofic) nu poate să nu rămână una dintre preocupările spirituale importante în demersul de construire a unui mod de viață filosofic.

Scopul articolului de față îl constituie prezentarea succintă a perspectivei lui Foucault despre importanța practicii creștine a confesiunii în procesul dezvoltării unei modalități de raportare hermeneutică la sine – perspectivă argumentată de către filosof inclusiv în cele două prelegeri consacrate acestei problematice¹ –, precum și argumentarea unui punct de vedere potrivit căruia confesiunea, ca parte a „tehnologiei sinelui”, reprezintă, în spiritualitatea creștină inclusiv o tehnică de constituire/modelare a sinelui (iar nu doar o practică de „hermeneutică a sinelui”).

**Doctorand, anul III, Universitatea București, Facultatea de Filosofie, cadru didactic la Liceul Teoretic „Alexandru Ioan Cuza”*

1. Confesiunea creștină, ca origine a abordării hermeneutice a sinelui – scurtă incursiune în demersul filosofic foucaultian

În cele două prelegeri ale sale consacrate unei abordări istorico-critice a originii „hermeneuticii sinelui”², autorul „Istoriei nebuniei” își propune să argumenteze, pornind de la analiza unor texte antice (cele mai multe, stoice și creștine), perspectiva potrivit căreia originile modalității de raportare hermeneutice la sine – mod de abordare identificabil atât în cadrul unora dintre domeniile de cercetare contemporane (precum psihanaliza), cât și în anumite curente filosofice – trebuie căutate în practicarea confesiunii (precum și a altor forme de penitență publică) în comunitățile monastice și laice din primele secole creștine. În acest scop, filosoful pornește, în demersul său argumentativ, de la citarea unei practici bizare de „tratament” psihiatric (în care tortura avea un rol deloc de neglijat) caracterizată prin forțarea „nebunului” să asume verbal, în mod explicit, calitatea sa de „nebun” și să-și califice ideile neomologate social drept „delirante”. Astfel, argumentează filosoful, scopul psihiatriei nu-l constituie persuadarea pacientului să-și conștientizeze „nebulia” (în cazul în care ceea ce psihiatria declară drept „nebulie” ar merita într-adevăr acest calificativ), ci doar determinarea (forțarea) acestuia să spună, în mod explicit, că este „nebun”, că „delirează”. Referindu-se la acest aspect inclusiv în fascinanta sa lucrare consacrată *Istoriei nebuniei în epoca clasică*, filosoful își susține punctul de vedere potrivit căruia „fiind socială, normativă, puternic sprijinită de la început, această conștiință practică a nebuniei nu este mai puțin dramatică. Dacă implică solidaritatea de grup, indică în aceeași măsură urgența unui partaj. În acest partaj, a tăcut libertatea – dintotdeauna periculoasă – a dialogului. Nu rămâne decât liniștita certitudine că nebunia trebuie redusă la tăcere. Conștiința ambiguă – senină, pentru că e sigură că deține adevărul, dar neliniștită să recunoască puterile tulburi ale nebuniei. (...) Nu există confruntare reală, ci exercitarea, fără compensație, a unui

drept absolut pe care conștiința nebuniei și-l acordă de la început, recunoscându-se ca omogenă cu rațiunea și cu grupul. Ceremonia triumfă asupra dezbaterii...”³. În acest tip de practici psihiatrice, nu „hermeneutica sinelui” este prioritară, ci doar verbalizarea „nebuniei” și, în consecință, acceptarea „normalizării biopolitice”: căci „nebunului” nu i se recunoaște, în contextul internării, statutul de subiect, ci el este obiectivat, iar modul său de raportare la sine nu privește „biopolitica” decât în măsura în care „tehnicile sinelui” pot fi instrumentalizate în slujba scopurilor acesteia. Astfel, „nu această proximitate (dintre psihiatri și pacienți, n.n.) care se instaurează în azil – pe care nici lanțurile, nici gratiile nu o mai pot rupe – va permite reciprocitatea. Ea nu e decât învecinarea privirii care supraveghează, care spionează, care se apropie ca să vadă mai bine, dar se îndepărtează tot mai mult pentru că nu acceptă și nu recunoaște (...). Știința bolilor mintale, așa cum se va putea ea dezvolta în aziluri, nu va fi niciodată decât de ordinul observației și al clasificării. Nu va fi dialog. Și nu va putea fi cu adevărat astfel decât din ziua în care psihanaliza va fi exorcizat acest fenomen al privirii, esențial pentru azilul secolului al XIX-lea, și când va fi înlocuit magia sa tăcută cu puterile limbajului”⁴. Dacă această perspectivă foucaultiană rezistă criticilor, atunci putem distinge, între modalitățile de practicare a confesiunii după epoca Bisericii primare creștine, două direcții diferite:

a) una caracterizată prin pervertirea (și chiar dispariția) „hermeneuticii sinelui” – în instituțiile psihiatrice, precum și în alte contexte de folosire a „tehnicilor de dominație” și „normalizare biopolitică”, în care important este nu ceea ce crede subiectul despre sine, ci doar ceea ce spune acesta despre sine (a se vedea exemplul din deschiderea primei prelegeri);

b) alta, în care sensul – original creștin – al confesării cu scopul „hermeneuticii sinelui” este parțial păstrat (psihanaliza fiind doar un exemplu în acest sens), deși adaptat contextului cultural al epocii noastre, mult diferit de cel al primelor veacuri creștine.

Dar cum explică Foucault, în prelegerile sale, formarea „hermeneuticii sinelui” prin practica spirituală a confesiunii creștine? Așa cum s-a mai menționat în lucrarea de față, Michel Foucault urmărește practicarea confesiunii ca „tehnică a sinelui” (precum și practicarea examenului zilnic de conștiință), începând din școlile filosofice antice, până în epoca primelor secole creștine, cu scopul argumentării tezei sale potrivit căreia acestei practici – deși similară la filosofia antici și la creștini – i s-au conferit semnificații diferite în cele două paradigme analizate (cea a filosofiei și cea a spiritualității din primele secole ale creștinismului). Astfel, argumentează Foucault, dacă filosofii antici instrumentalizau confesiunea în procesul travaliului etic de constituire a sinelui ca subiect moral (perspectiva lor asupra sinelui nefiind una substanțialistă/esențialistă)⁶, primii creștini, înțelegând sinele ca pe un dat ontologic (așadar, într-un mod mult diferit de filosofii antici), practicau în mod similar confesiunea, dar cu un scop mult diferit: acela al sondării adâncimilor sufletului, cu scopul identificării predispozițiilor negative, a „patimilor” ascunse (în subconștient, ar spune psihanalistii moderni), în vederea conversiei/pocăinței (metanoia, în limbaj patristic) de la o viață în păcat, la un mod de a trăi în comuniune cu Dumnezeu.

După ce împarte „tehnologiile” sociale în trei categorii (după modelul lui Habermas) – tehnici de producție, tehnici de semnificație (limbaj) și tehnici de dominație („normalizarea biopolitică”, tot în termeni foucaultieni) –, Foucault remarcă, astfel, existența unei a patra categorii de tehnici (a cărei investigare ar trebui să devină chiar prioritară, în opinia filosofului): tehnicile sinelui. În cadrul acestei ultime categorii de tehnici (însă prima, în ordinea importanței), confesiunea către alții și examinarea conștiinței (o modalitate de confesare către sine, s-ar putea argumenta) ocupă un loc de o deosebită importanță. Pentru filosofii antici (de exemplu, în viziunea lui Seneca), aceste practici au, însă, doar un rol secundar, esențială rămânând nu verbalizarea unor aspecte ce țin de sine, ci recapitularea, cu asistența ghi-

dului spiritual, a principiilor filosofice asumate, care-i servesc discipolului drept indicații teleologice în procesul autosubiectivării etico-estetice. Din această perspectivă, nu confesiunea discipolului este esențială, ci acțiunea ghidului spiritual, a cărui relație cu discipolul rămâne, însă, doar instrumentală și provizorie (având drept scop nu dezvoltarea capacității de supunere a discipolului, ci, dimpotrivă, asistarea discipolului în efortul său de a deveni un spirit liber, autonom, capabil de a gândi și de a acționa pe cont propriu).

Referindu-se, în cea de-a doua prelegere („Creștinism și confesiune”), la practica penitenței publice și a confesiunii în creștinismul timpuriu, Foucault menționează, pe baza unor documente patristice importante, trei tipuri de pocăință (care, pentru creștini, nu este un act, ci o stare existențială și, astfel, un mod de *conversio continua* dinspre tendințele păcătoase, către viața conformă principiilor evanghelice):

i. Ritualul penitenței publice constând, în esență, în gesturi simbolice de exprimare a muștrărilor de conștiință pentru păcatele comise, a autoacuzării în fața întregii comunități (gr. „exomologesis” sau lat. „publicatio sui”). În acest ritual de reconciliere a penitentului cu Divinitatea și cu întregul comunității eclesiale, subiectul nu-și mărturisește, propriu-zis, păcatele, ci doar se arată pe sine comunității, în mod simbolic, ca păcătos și nedemn de a participa, alături de ceilalți, la viața liturgică a Bisericii.

ii. Confesiunea propriu-zisă către o altă persoană – de obicei, către un părinte spiritual – practică în special în instituțiile monastice („exagoreusis”). În această practică, esențiale devin nu gesturile, ci cuvintele: verbalizarea, mărturisirea concretă a fiecărui păcat și – important – a fiecărui gând (căci treapta cea mai înaltă a spiritualității creștine – în special pentru cei care au asumat vocația monahală – constă în contemplarea lui Dumnezeu).

iii. Examinarea zilnică a conștiinței (practică similară, de asemenea, celei stoice), o confesare a creștinului către sine, în fața lui Dumnezeu – o autoevaluare realizată nu cu scop juridic, ci terapeutic și, desigur, hermeneutic.

Având în vedere problematica propusă spre reflecție în lucrarea de față, cea de-a doua formă de confesiune menționată de către Foucault (mărturisirea către părintele duhovnicesc, „exagoreusis”) are o deosebită relevanță pentru înțelegerea perspectivei foucaultiene despre confesiunea creștină ca origine a abordării hermeneutice a sinelui. Propunându-și să realizeze o „genealogie a subiectului” de la abordarea hermeneutică a sinelui la primii creștini și până în epoca postmodernă, filosoful își concentrează atenția asupra semnificațiilor pe care primii creștini le confereau practicii confesiunii (concretizate, ulterior, în Taina Spovedaniei), precum și asupra asumțiilor metafizice despre sine pe care această practică pare a se baza – așa cum reies ele, consideră Foucault, din studierea literaturii ascetico-mistice creștine a epocii patristice. Această literatură creștină de o deosebită frumusețe, complexitate și profunzime teologico-filosofică relevă un univers spiritual fascinant în care datoriile privitoare la asumarea și mărturisirea publică a adevărului de credință revelat se corelează, în mod inseparabil, cu datoriile privitoare la cunoașterea și mărturisirea adevărului despre sine (sine care există deja și pe care creștinul are misiunea de a-l descoperi, cu scopul de a-l sacrifica, dăruindu-l Divinității și convertindu-l astfel, printr-un mod de viață conform spiritului evanghelic, într-un sine eliberat de păcate și consacrat iubirii lui Hristos). În această nouă paradigmă de înțelegere și trăire a spiritualității, relația cu ghidul (părintele, în limbaj creștin) spiritual nu mai este provizorie și instrumentală (ca la filosofii antici), ci definitivă și indispensabilă mântuirii; căci mântuirea este dar al lui Dumnezeu oferit celor care trăiesc în comuniunea iubirii, a încrederii și îngăduinței reciproce. Astfel înțeleasă și practică, confesiunea către părintele duhovnicesc ne relevă, consideră Foucault, o perspectivă creștină originală asupra sinelui, o modalitate de înțelegere a sinelui atât ca dat ontologic și expresie a chipului divin (având, așadar, o dimensiune tainică), cât și acea dimensiune ascunsă a sufletului omenesc (ascunsă

inclusiv pentru cel care se autoanalizează mărturisindu-se părintelui duhovnicesc) pe care creștinul este chemat să o sondeze, s-o cerceteze, s-o înțeleagă, s-o descopere, s-o dăruiască purificată, ca ofrandă, lui Dumnezeu.

2. Confesiunea creștină – „hermeneutică a sinelui”, dar și constituire de sine?...

Din perspectiva lui Foucault, confesiunea ca practică spirituală creștină, a constituit începutul unei modalități de înțelegere a sinelui: raportarea hermeneutică. Fiind o religie „prin excelență mărturisitoare și publică”⁶ creștinismul cuprinde, în etica sa, datoria de a mărturisi în mod public credința în Iisus Hristos și în aserțiunile considerate de către creștini drept revelate, însă și adevărul despre sine („publicatio sui”) – despre sinele căzut în păcat, iar nu despre dispozițiile habituale virtuozitate ale spiritului. O întrebare interesantă, însă, în acest sens ar putea fi gândită astfel: confesiunea creștină nu implică, oare, în mod complementar cu dimensiunea hermeneutică, un aspect similar concepției antice a eticii virtuții – anume o dimensiune legată de constituirea sinelui, de autosubiectivarea etică? În acest context, răspunsul poate depinde, în mare măsură, de antropologia creștină și, în particular, de ceea ce cred creștinii despre ei înșiși. Dacă se poate argumenta perspectiva potrivit căreia creștinul se raportează la el însuși nu doar ca la un sine deja dat și unitar ontologic, ci și ca la o „operă de artă” de înfăptuit, atunci creștinismul este încadrabil, în mare parte, în paradigma eticii virtuții și, în consecință, „tehnicile sinelui” – inclusiv confesiunea – pot fi utilizate și în scopul constituirii sinelui, nu doar în acela al unei „hermeneutici a sinelui”. În căutarea unui posibil răspuns pentru această problematică, demersul argumentativ schițat în lucrarea de față va cuprinde două precizări de ordin teologic:

I. Din perspectiva antropologiei creștine, orice persoană umană este creată după chipul lui Dumnezeu (chipul divin în om constituind, astfel, un dat ontologic), în vederea asemănării cu El prin virtuți. Astfel este interpretat, în

numeroase texte patristice, pasajul din referatul biblic al creației în care, după ce Divinitatea spune „să facem om după chipul și după asemănarea Noastră” (Gen1: 26), relatarea continuă cu precizarea: „și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut...” (v. 27) – așadar, nu mai este menționată și „asemănarea”. Fără a trata aici aspectele fascinante – de o deosebită complexitate și profunzime filosofică – specifice teologiei persoanei în gândirea patristică (problematică mult prea vastă pentru a fi tratată în lucrarea de față), rămâne important de menționat acest aspect: Chipul lui Dumnezeu este prototipul naturii noastre (este dat, nu dobândit), însă asemănarea cu Dumnezeu se asumă în mod liber, fiind o alegere morală, un mod de viață practicat, exersat permanent. Din această perspectivă, s-ar putea argumenta ideea potrivit căreia teologia primelor secole creștine asumă nu doar originile unei „hermeneutici a sinelui”, ci și continuarea, într-o paradigmă parțial diferită, tradiției filosofice – specifice eticilor virtuții – unei modalități de raportare la sine ca la ceea ce devenim prin ceea ce gândim și facem. Dacă această perspectivă rezistă criticilor, atunci sinele rămâne, în creștinism, nu doar un dat, ci inclusiv o „operă de artă”; el nu doar se descoperă, ci se și construiește, după Modelul suprem Care este Iisus Hristos. Numeroase texte patristice ar putea fi amintite în acest sens. Sfântul Grigorie al Nysei, de exemplu, nota meditativ într-una dintre scrierile sale: „Fiecare dintre noi este pictorul propriei sale vieți. Sufletul este pânza, virtuțile sunt culorile, iar Hristos este Modelul pe Care trebuie să-L pictăm”. În lucrarea sa *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană*, ca și în alte numeroase scrieri, teologul și filosoful creștin ortodox Paul Evdokimov elaborează o prezentare edificatoare, însoțită de minunate reflecții teologico-filosofice, a raportului dintre „chip” și „asemănare” în teologia patristică⁷ argumentând că, potrivit multora dintre Părinții Bisericii, progresul în asemănarea cu Dumnezeu constituie vocația supremă a creștinului.

II. Într-un mod similar filosofilor stoici, monahii (și nu numai) creștini din epoca Bisericii primare își mărturiseau gândurile, însă nu în dialog cu oricine, ci doar în fața unor părinți duhovnicești, a căror principală virtute trebuia să fie „dreapta socotință” (sau, în alți termeni, discernământul duhovnicesc) și care să le poată oferi „cuvinte de folos”, în vederea progresului în alpinismul spiritual către viața eternă în comuniune cu Divinitatea. În acest sens, misiunea duhovnicului nu era doar aceea de a-l ajuta pe ucenic să-și descopere adevărul sine, ci inclusiv să-l ghideze, prin analogie cu filosofii stoici care le reaminteau discipolilor lor, iar și iar, principiile filosofice asumate⁸.

Confesiunea creștină, ca „tehnică” de hermeneutică și modelare permanentă a sinelui, rămâne, așadar, pentru filosofii și teologii preocupați de problematica posibilelor modalități de raportare la sine, o interesantă sursă de înțelegere a spiritualității primilor creștini, a influenței filosofiei antice asupra gândirii creștine timpurii și, nu în ultimul rând, a originilor „hermeneuticii sinelui” (potrivit analizei argumentative a lui Michel Foucault).

Perspectiva foucaultiană asupra confesiunii ar putea fi corelată cu o interesantă reflecție – formulată într-un alt context – a unui filosof creștin din secolul trecut: „Situția creștinului e la fel de paradoxală ca a lui Don Quijote: e om și i se cere să fie dumnezeu; a fost creat curat și e murdar și trebuie doar să se întoarcă la ceea ce a fost menit a fi. Altfel spus, el trebuie să lupte pentru a deveni ceea ce este.”⁹

Practicarea confesiunii este, de asemenea, una dintre cele mai importante modalități de întărire a comuniunii interpersonale – aspect relevant inclusiv din perspectiva filosofiei creștine (creștinismul fiind o religie prin excelență personalistă). „Dumnezeu nu Se descoperă decât în indirect și nu în afara comuniunii de la om la om” (argumenta Jaspers în acest sens), iar confesiunea, ca sursă a comuniunii, creează starea dialogică necesară drept condiție de progres epistemic și moral.

Note

¹ Michel Foucault, *About the Beginning of the Hermeneutics of the Self: Two Lectures*, Source: Political Theory, Vol. 21, No. 2 (May, 1993), pp. 198–227. Published by: Sage Publications, Inc. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/191814> (Accessed: 16/12/2010).

² *Ibidem*, pp. 198–227.

³ Idem, *Istoria nebuniei în epoca clasică*, traducere de Mircea Vasilescu, Editura Humanitas, București, 1996, p. 167, <http://www.scriitub.com/literatura-romana/carti/MICHEL-FOUCAULT-ISTORIA-NEBUNII-23320241419.php> (accesat la 20 mai 2016).

⁴ *Ibidem*, p. 450.

⁵ Pentru o analiză edificatoare a concepției anticilor despre sine în înțelegerea lui Foucault, a se vedea, de

exemplu, textul introductiv al lucrării *Istoria sexualității: Michel Foucault, Istoria sexualității*, traducere de Beatrice Stanciu și Alexandru Onete, Editura de Vest, Timișoara, 1995.

⁶ Ioan I. Ică Jr, *Canonul Ortodoxiei*, vol. I, Editura Deisis, Sibiu, 2008, p. 219.

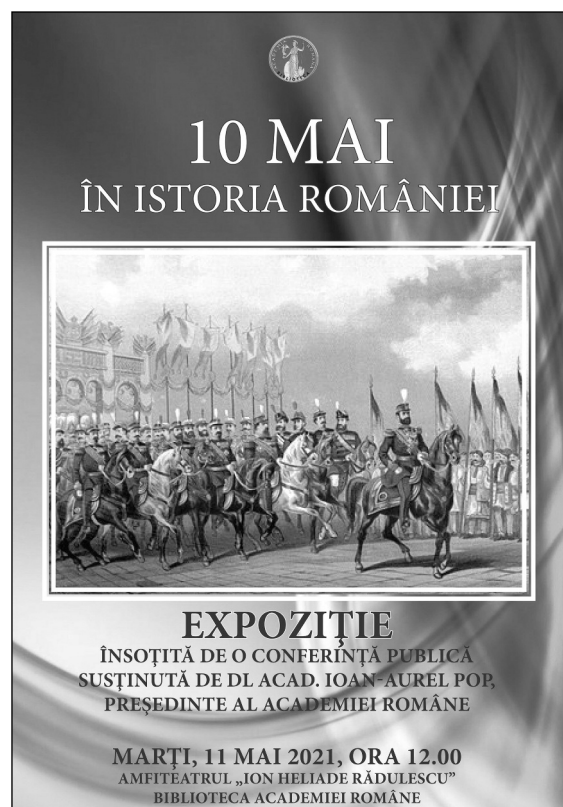
⁷ Paul Evdokimov, *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană*, traducere, prefață și note de Vasile Răducă, Editura Christiana, București, 1995.

⁸ Interesant în acest sens este și avertismentul – destul de frecvent în scrierile filocalice – asupra pericolului pe care un duhovnic lipsit de „dreaptă socotință” îl poate reprezenta pentru fiii spirituali aflați „sub ascultare” ca monahi.

⁹ Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Editura Mănăstirii Rohia, Rohia, 2005.

Mai

7 mai 2021: În Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române s-a desfășurat sesiunea științifică „Zbor printre aștri” cu ocazia împlinirii a 40 de ani de la primul zbor al unui român în spațiul cosmic și a 60 de ani de la primul zbor al omului în Cosmos. Evenimentul a fost organizat de Secția de științe tehnice a Academiei Române în parteneriat cu Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului și Centrul de Studii Ruse și Sovietice „Florin Constantiniu”. Invitat special a fost dr. ing. cosmonaut Dumitru-Dorin Prunariu, membru de onoare al Academiei Române, primul român care a zburat în spațiul cosmic. Au mai luat cuvântul: dr. Marius-Ioan Piso, președintele Agenției Spațiale Române, ES Valeri Ivanovici Kuzmin, ambasador extraordinar și plenipotențiar al Federației Ruse în România, dr. Nae Cătălin, directorul general al Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare Aerospațială „Elie Carafoli”, Cristian Român, senior editor al revistei „Știință și Tehnică”. Sesiunea științifică a fost moderată de dr. Ana-Maria Cătănuș, cercetător la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române. În foaietul amfiteatrului a fost vernisată o expoziție fotodocumentară, pusă la dispoziție de Ambasada Federației Ruse la București, cu imagini inedite și date referitoare la cele două performanțe științifice.

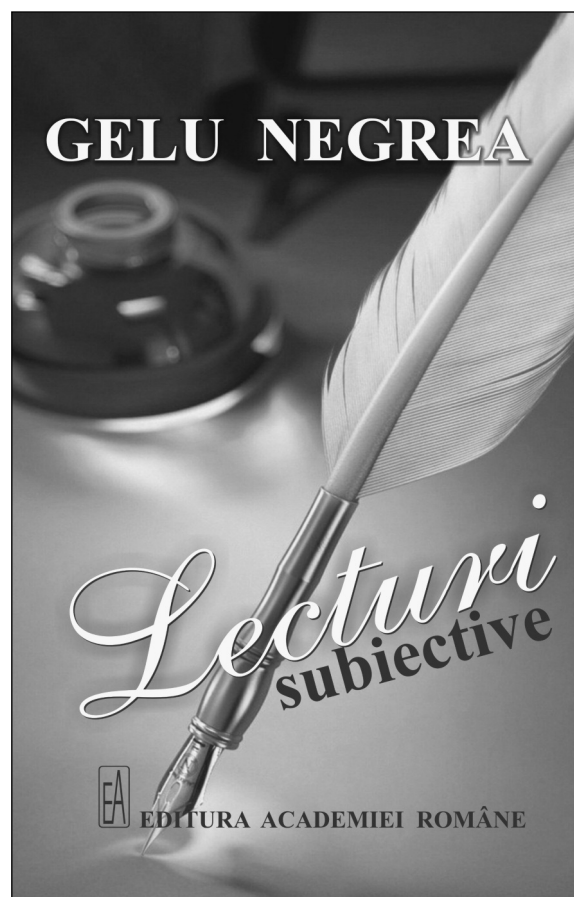

11 mai: Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a găzduit conferința publică „10 mai în istoria României”, susținută de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, în care au fost marcate două momente majore din istoria românilor: semnarea de către principele Carol, la 10 mai 1877, a Declarației de independență față de Imperiul Otoman și încoronarea acestuia ca rege, la 10 mai 1881. Conferința a fost urmată de vernisarea expoziției „10 mai în istoria României”, unde au fost expuse, pentru o zi, documente de epocă, piese numismatice din patrimoniul Cabinetului de manuscrise, carte rară, al Cabinetului de stampe și al Cabinetului numismatic.

LECTURI SUBIECTIVE

Gelu NEGREA

Volumul lui Gelu Negrea subliniază, mai decis decât cele care ilustrează bibliografia sa anterioară, ipostazele de istoric și critic literar care au surclasat deja, în activitatea publicistică de până acum a autorului, pe acelea de romancier, de plăsmuitor de dicționare sau de semnatar de cărți de aforisme. Studiile dedicate creației unor scriitori de varii dimensiuni axiologice, având în comun timpul care și-a așternut peste ei, în straturi mai groase ori mai subțiri, stigmatul trecerii (I.L. Caragiale, Liviu Rebreanu, Marin Preda, Al. Philippide, Șerban Cioculescu, Mihail Sebastian, Nicolae Velea, Damian Stănoiu, Mircea Malița, Nicolae Calomfirescu...), se întâlnesc cu texte aparținând predilect așa-numitei critici de întâmpinare consacrate cărților unor autori contemporani (D.R. Popescu, Radu Cosașu, Ioan Adam, Ana Maria Nistor, Eugen Șerbănescu, Grigore Gociu, Sorin Delaskela, Dumitru Constantinescu ș.a.). Lucrarea conferă șanse apropiate de validare unor autori și unor opere din perioade diferite ale istoriei literare naționale.

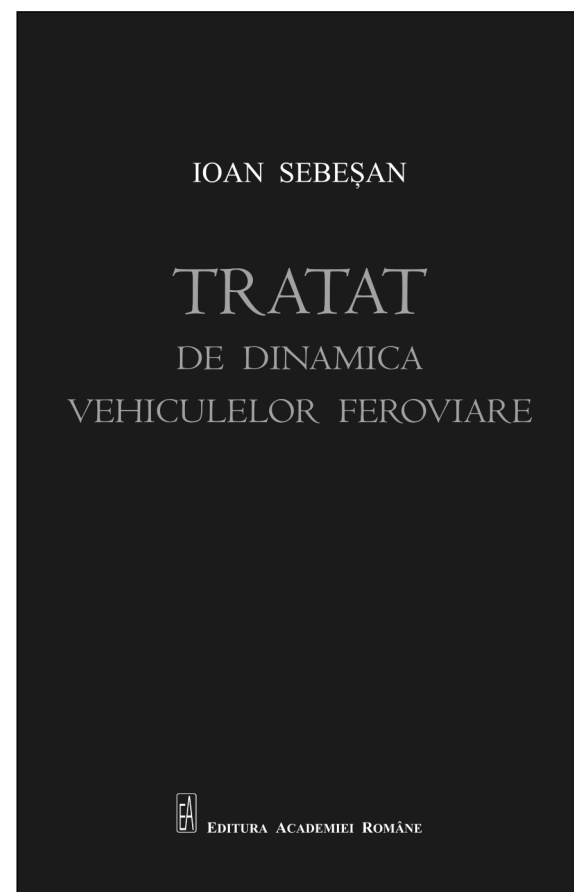

TRATAT DE DINAMICA VEHICULELOR FERROVIARE

Ioan SEBEȘAN

Dinamica vehiculelor feroviare se bazează pe cunoștințe din domeniul mecanicii teoretice, a teoriei vibrațiilor și a tribologiei, furnizând condițiile tehnice pentru siguranța ghidării și a stabilității în mers.

În lucrare se tratează probleme de geometrie a contactului, noi cunoștințe cu privire la profilurile de uzură, efectul de pivotare, siguranța deraierii, torsionarea boghiurilor, mișcarea de șerpuire, fenomenul de *stik-slip*, circulația cu viteze mari.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul Explicativ al Limbii Române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), Dicționarul Ortografic, Ortoepic și Morfologic al Limbii Române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â”, și „sunt”, în grafia limbii

române (www.acad.ro/alteInfo/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele și schemele trebuie să fie alb-negru fără evidențieri în alte culori.

Articolele pot avea un număr variabil de pagini (de la cinci-șase la 20–25 de pagini), corp 12, și pot fi însoțite de ilustrații (300 dpi).

Redacția revistei „Academica“
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București,
tel: 021.318.81.06/2712, 2713

**Abonamentele la revista „Academica” se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica”, serviciul difuzare (Ioana Tălpeanu)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.**
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.

ISSN 1220-5737 78 PAGINI

PREȚUL 3 lei